

โครงการวิจัย

“กระบวนการรวบรวมองค์ความรู้จากป้าชุมชนโคกควาเป็รียงด้วยภาษาญ้อกร เพื่อหาแนวทางการ
อนุรักษ์และสืบทอดสู่ลูกหลานชาวญ้อกร บ้านวังอ้ายโพธิ์
ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ”

โดย

นายทองพิทักษ์ ยันจัตุรัส และคณะ

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต
สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดล

บอกเล่าที่ความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม
วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบเพื่อปรับปรุงงานต่อไป
กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นการให้ “คน” ในชุมชนเข้ามาร่วมใน
กระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบเป็น

รูปธรรม โดยเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริง (Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความเก่งขึ้นในการแก้ปัญหาของตนเอง และสามารถใช้กระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญหาอื่น ๆ ในท้องถิ่น โดยมีกระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ดังนั้นจุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงอยู่ที่ “กระบวนการ” มากกว่า “ผลลัพธ์” เพื่อให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง และให้งานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหาของชาวบ้าน รวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย “เวที” (การประชุม เสวนา พุดคุยถกเถียง) เป็นวิธีการเพื่อให้คนในชุมชน ทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา สมาชิก อบต. กรรมการสหกรณ์ ข้าราชการ หรือกลุ่มอื่น ๆ เข้ามาร่วมหา ร่วมใช้ “ปัญญา” ในกระบวนการวิจัย

“กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น” หมายถึง การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ **“คำถาม”** หรือ **“ความสงสัย”** บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น **“คำถาม”** ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา **“ข้อมูล”** ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ **“วางแผน”** การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำมีการ **“บันทึก”** มีการ **“ทบทวน”** ความก้าวหน้า **“วิเคราะห์”** ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ **“ถอด”** กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นออกมาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ **“สรุปบทเรียน”** ตอบคำถามที่ตั้งไว้แล้วจะทำให้ใหม่ได้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่น ๆ หรือพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย **“ผู้ที่สงสัย”** ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้นกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่งที่ไม่ยึดติดกับระเบียบแบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวตนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ปัญหาด้วยการทดลองทำจริง และมีการบันทึกและวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ การวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่เครื่องมือทางวิชาการ ไม่ใช่ของศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขาดอยู่กับครูบาอาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมดาที่ชาวบ้านก็ใช้เป็น เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

สกว. สำนักงานภาค ได้ใช้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวคิดและหลักการดังกล่าวมาแล้วในระยะเวลาหนึ่ง พบว่า ชาวบ้านหรือทีมวิจัยส่วนใหญ่สามารถสะท้อนการดำเนินงานด้วยการบอกเล่าได้เป็นอย่างดี ในขณะเดียวกันก็พบว่า การเขียนรายงาน เป็นปัญหาที่สร้างความหนักใจให้นักวิจัยเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นด้วยความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สกว. สำนักงานภาค จึงได้ปรับปรุงแบบการเขียนรายงานวิจัย ให้มีความยืดหยุ่น และมีความง่ายต่อการนำเสนอออกมาในรูปแบบที่นักวิจัยถนัด โดยไม่ยึดติดในเรื่องของภาษาและรูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไป ซึ่งเป้าหมายสำคัญของรายงานวิจัยยัง มุ่งเน้นการนำเสนอให้เห็นภาพของกระบวนการวิจัยมากกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย โดยกลไกที่สำคัญที่จะช่วยให้นักวิจัยให้มีความสามารถเขียนรายงานที่นำเสนอกระบวนการวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย (Node) ในพื้นที่ ซึ่งทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงโครงการวิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบการทำงานวิจัย ดังนั้น Node จะรับรู้พัฒนาการของโครงการวิจัยมาโดยตลอด บทบาทการวิเคราะห์เนื้อหาหรือกิจกรรมของโครงการจึงเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง Node และนักวิจัย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าวได้นำมาซึ่งการถอดบทเรียนโครงการวิจัยสู่การเขียนมาเป็นรายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด

อย่างไรก็ตาม รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอาจไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นรายงานวิจัยเชิงวิชาการ โดยทั่วไป หากแต่ได้คำตอบและเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย ซึ่งท่านสามารถเข้าไป ค้นหา ศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่

สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

สารบัญ

	หน้า
บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน	ก
สารบัญ	ค
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมาของโจทยวิจัย	1
1.2 โจทยวิจัย	2
1.3 วัตถุประสงค์	3
1.4 พื้นที่ดำเนินการศึกษา	3
1.5 ระยะเวลาในการศึกษา	3
1.6 ประเด็นในการศึกษา	3
1.7 แนวทางการดำเนินงาน	4
1.8 ผลที่คาดว่าจะได้รับ	5
1.9 ตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการ	5
บทที่ 2 บริบทชุมชนบ้านวังอ้ายโพธิ์	
2.1 ประวัติบ้านวังอ้ายโพธิ์	6
2.2 บริบทชุมชนวังอ้ายโพธิ์	7
2.3 วัฒนธรรมและประเพณีชาวญ้อที่บ้านวังอ้ายโพธิ์	8
2.4 ประวัติป่าโคกคาวเปรียง	11
บทที่ 3 รายงานการดำเนินกิจกรรม	
3.1 แผนการดำเนินงานตลอดทั้งโครงการ	13
3.2 ขอบเขตงานวิจัย	15
3.3 กระบวนการวิจัย	15
3.3.1 กิจกรรมเวทีชี้แจงและสร้างความเข้าใจเรื่องการทำงานโครงการวิจัย	15
3.3.2 กิจกรรมวิเคราะห์บทบาทผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเรื่องป่าโคกคาวเปรียง	24
3.3.3 กิจกรรมเติมความรู้และทักษะการเก็บข้อมูล	26
3.3.4 การเรียนรู้งานที่เกี่ยวข้อง	32
3.3.5 เก็บข้อมูลองค์ความรู้จากป่าชุมชนโคกคาวเปรียง	36
3.3.6 เวทีเรียนรู้ข้อมูลร่วมกันในชุมชน	52
3.3.7 เวทีวิเคราะห์และสรุปข้อมูล	57
3.3.8 กิจกรรมการรวบรวมและจัดนำเสนอชุดความรู้ป่าโคกคาวเปรียง	61
3.3.9 เวทีคืนข้อมูลสู่ชุมชน	63

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการดำเนินงานวิจัย	
4.1 ข้อมูลเกี่ยวกับป่าโคกคาวเปรียง องค์ความรู้ และการใช้ประโยชน์	69
4.2 การบันทึกองค์ความรู้เรื่องป่าชุมชนโคกคาวเปรียงด้วยภาษาญ้อฮูกร	71
4.2.1 แผนที่ป่าโคกคาวเปรียง	71
4.2.2 หนังสือรวบรวมรายชื่อต้นไม้	73
4.2.3 หนังสือรวบรวมองค์ความรู้จากป่าโคกคาวเปรียง	73
4.3 กระบวนการถ่ายทอดเรื่องราวและภูมิปัญญาเรื่องป่าของคนญ้อฮูกร	74
4.4 แนวทางการอนุรักษ์ป่าโคกคาวเปรียงโดยการมีส่วนร่วมจากชุมชน	76
บทที่ 5 บทเรียนที่ได้จากการทำงานวิจัย	
5.1 สรุปผลที่ได้รับจากการทำกิจกรรมในโครงการวิจัย	78
5.2 ปัญหา / อุปสรรค / เงื่อนไขในการทำงาน	81
5.3 แนวทางการอนุรักษ์ “ป่าโคกคาวเปรียง” หลังจบโครงการ	82
บทที่ 6 สรุปผลการวิจัย	
6.1 กระบวนการทำงานวิจัย	84
6.2 ผลที่ได้จากงานวิจัย	87
6.3 แนวทางการทำงานต่อ	88
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก. รายชื่อต้นไม้ – สัตว์ในป่าโคกคาวเปรียง	89
ภาคผนวก ข. ทำเนียบปราชญ์ชาวญ้อฮูกร	104
ภาคผนวก ค. องค์ความรู้จากป่าโคกคาวเปรียง	113
ภาคผนวก ง. บันทึกของนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม	133

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาของโจทยวิจัย

ชาวญ้อกร คนดง หรือชาวดง เป็นชนพื้นเมืองโบราณของดินแดนเอเชียอาคเนย์ ที่มีภาษาและวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ในชีวิตประจำวันชาวญ้อกรใช้ “ภาษาญ้อกร” ในการสื่อสารกับชาวญ้อกรด้วยกัน มีความเชื่อว่าชาวญ้อกรเป็นชาวมอญโบราณสมัยทวารวดีที่ยังหลงเหลือมาจนถึงปัจจุบัน โดยชาวญ้อกรตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ในบริเวณป่าบนภูเขาแถบเทือกเขาพังเหย ซึ่งเป็นขอบที่ราบสูงโคราชและพื้นที่ราบสูงของจังหวัดชัยภูมิ และเป็นบริเวณใจกลางของประเทศไทยที่มีพื้นที่ติดต่อกันถึง 3 จังหวัด คือ เพชรบูรณ์ ชัยภูมิ และนครราชสีมา ปัจจุบันพบว่าชาวญ้อกรอาศัยอยู่หนาแน่นที่สุดในประเทศไทย ในบริเวณบ้านวังอ้ายโพธิ์ บ้านวังอ้ายคง บ้านน้ำลาด บ้านเสลี่ยงทอง บ้านไร่ บ้านโป่งนก ฯลฯ โดยเฉพาะชาวญ้อกรบ้านวังอ้ายโพธิ์ ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ ที่นอกจากพบว่าเป็นหมู่บ้านที่มีชาวญ้อกรอาศัยอยู่หนาแน่นที่สุดในประเทศไทยแล้ว ยังเป็นหมู่บ้านที่คงรักษาภาษา ประเพณี และวัฒนธรรมญ้อกรได้มากที่สุดด้วย โดยยังมีการใช้ภาษาญ้อกรในชุมชน มีการสืบสานวัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่น ดนตรีและเพลงพื้นบ้าน ปะเร่เร่ (การเล่นกระแจะ) การเล่นสะบ้า การทำหอดอกผึ้ง การทอเสื่อหวาย การทำเสื่อพ็อก นอกจากนั้นยังมีการรับอาหารและตำรับยาที่ยังคงมีการสืบทอดจากบรรพบุรุษ

เนื่องจากชาวญ้อกรอยู่กับป่านี้เอง จึงทำให้ชาวญ้อกรมีเรื่องราวในชีวิตประจำวันผูกพันเกี่ยวข้องกับป่าอย่างไม่อาจแยกออกจากกัน โดยป่าที่สำคัญและอยู่ในพื้นที่บ้านวังอ้ายโพธิ์ในปัจจุบันคือ “ป่าโคกคาวเปรียง”¹ มีพื้นที่ประมาณ 6,000 ไร่ เป็นป่าที่ชาวญ้อกรถือว่าเป็นสถานที่ที่บ่มเพาะและก่อเกิดกระบวนการถ่ายทอดเรื่องราวต่างๆ ของชาวญ้อกรที่สำคัญจากรุ่นสู่รุ่น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ ยารักษาโรค อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม อาชีพ ประเพณี ความเชื่อ และภาษาญ้อกรที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ชาวญ้อกรคิดว่าถ้าไม่มีป่าก็ไม่มีชาวญ้อกร ดังนั้น ป่าโคกคาวเปรียงจึงเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญสำหรับชาวญ้อกรในชุมชน

¹ “ป่าโคกคาวเปรียง” “โคก” เป็นภาษาอีสาน หมายถึง ป่าเบญจพรรณ ส่วนคำว่า “คาวเปรียง” เป็นภาษาญ้อกร หมายถึง กบ ป่าแห่งนี้มีความอุดมสมบูรณ์มาก สมัยก่อนป่าบริเวณนี้มีกบเยอะแยะมากมาย และเป็นแหล่งอาหารของชาวญ้อกร เช่น หน่อไม้ เห็ด เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม นักวิจัยท้องถิ่นชาวญ้อกรที่ได้ทำโครงการ “พัฒนาเครือข่าย พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมท้องถิ่นญ้อกร ต.นางยางกลัก ต.บ้านไร่ และต.โป่งนก อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ”² ที่ได้มีการพัฒนาระบบตัวเขียน และมีการขยายผลระบบตัวเขียนเข้าไปสู่โรงเรียนในหลักสูตรท้องถิ่นภาษาญ้อกร โดยการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาญ้อกรในอ.เทพสถิต ที่ผ่านมา ได้มีเงื่อนไข/ข้อจำกัดในการทำงานเรื่องจุดที่ตั้งของหมู่บ้านของแต่ละหมู่บ้าน และโรงเรียน ที่อยู่ห่างไกลกันมาก จึงทำให้ต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงในการเดินทางเพื่อเข้ามาร่วมทำกิจกรรมการฟื้นฟูภาษาฯ จึงเกิดผลได้ไม่เต็มที่เท่าที่ควร

ที่ผ่านมาจึงมีนักวิจัยท้องถิ่นชาวญ้อกร ได้พยายามบันทึกภาษาและเรื่องราวในวัฒนธรรมของตนเองที่เกี่ยวข้องกับป่า หรือบันทึกคำศัพท์และเรื่องราวเกี่ยวกับพืชและต้นไม้ในป่าที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของตนเองเป็นภาษาญ้อกรเอาไว้อย่างไม่เป็นระบบระเบียบ โดยเฉพาะผู้อาวุโสในทีมวิจัยกลุ่มหนึ่ง (พ่อทอง ลุงอ้อต ประยูร และพนม) ที่ต้องการบันทึกและรวบรวมภูมิปัญญาด้านเกี่ยวกับป่าและสิ่งแวดล้อมในชีวิตของชาวญ้อกรอย่างเป็นระบบผ่านคำศัพท์ ทำให้ได้ภูมิปัญญาดั้งเดิมและโครงสร้างความหมายของคำศัพท์เชิงลึกที่เกี่ยวข้องกับป่า พืช สัตว์ ผี ความเชื่อต่างๆ และคนที่เกี่ยวข้อง จากป่าโคกควาเปรียง เพื่อถ่ายทอดแก่ลูกหลานชาวญ้อกรรุ่นหลัง ตลอดจนการร่วมกันหาแนวทางการอนุรักษ์ป่าโคกควาเปรียงโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนด้วย โดยอาศัยฐานประสบการณ์การทำงานของทีมวิจัยเดิม ร่วมกับความสนใจของคนรุ่นใหม่ที่ยากจะเข้ามาร่วมเรียนรู้ รวมทั้งนำเครื่องมือในการบันทึกข้อมูลด้วยระบบตัวเขียนภาษาญ้อกรที่เกิดจากการทำงานโครงการ “พัฒนาเครือข่าย พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมท้องถิ่นญ้อกรฯ” มาใช้ในการทำงาน

ทั้งนี้ ทีมวิจัยต้องการให้ผลการวิจัยที่เกิดขึ้นเป็นข้อมูลที่จะใช้ประกอบการหาแนวทางการใช้ประโยชน์ในลักษณะต่างๆ ต่อไปในอนาคต โดยเฉพาะจะทำให้ลูกหลานชาวญ้อกรและผู้ใหญ่ชาวญ้อกรวัยต่างๆ ได้เรียนรู้ข้อมูลต่างๆ ที่ได้ระหว่างการทำวิจัยและหลังจากเสร็จสิ้นจากการทำวิจัยแล้ว เช่น ภาษา คำศัพท์ ภาษาญ้อกรจากป่าโคกควาเปรียง ได้เห็นสัตว์ ต้นไม้ สิ่งต่างๆ ไม่ใช่เพียงคำศัพท์ ซึ่งบางครั้งเด็กรุ่นหลังอาจจะนึกภาพไม่ออกว่าเป็นอย่างไร ในขณะเดียวกันก็ได้ฝึกการใช้ภาษาในการพูดคุย ชักถามปัญหาต่างๆ จากผู้ใหญ่ญ้อกรผู้นำทาง การเรียนรู้วิธีการเอาตัวรอดจากสัตว์ร้ายและมีพิษ รวมถึงการถ่ายทอดประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น การใช้ชีวิตในป่าจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งเพื่อสืบสานและอนุรักษ์สิ่งดีงามเหล่านี้มิให้สูญหายไปพร้อมกับคนรุ่นหลัง ที่นับวันจะหันไปชื่นชมกับวัฒนธรรมใหม่ๆ และเทคโนโลยีที่เข้ามาและลืมตักำเนตรากเหง้าความเป็นมาของตนลงไปทุกที

² ที่ขอรับทุนสนับสนุนการทำงานจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สำนักงานภาค)

ดังนั้น ทีมวิจัยผู้สกรจึงมีความต้องการทำโครงการวิจัย “กระบวนการรวบรวมองค์ความรู้จากป้าชุมชนโคกดาวเปรียงด้วยภาษาญัฮกุร เพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์และสืบทอดสู่ลูกหลานชาวญัฮกุร บ้านวังอ้ายโพธิ์ ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ” ขึ้น เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษากระบวนการนำ “ระบบตัวเขียนภาษาญัฮกุร” ไปปรับใช้วิถีชาวบ้านในการศึกษารวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับป้าชุมชนโคกดาวเปรียง รวมทั้งเพื่อวิเคราะห์เกี่ยวกับต้นทุน/ศักยภาพ ปัจจัย และเงื่อนไข ต่อแนวทางในการอนุรักษ์และสืบทอดองค์ความรู้สำคัญๆ เกี่ยวกับป้าสู่ลูกหลานชาวญัฮกุรได้อย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับวิถีของชุมชนท้องถิ่นในปัจจุบันได้อย่างมีรูปธรรมชัดเจนต่อไป

1.2 โจทย์วิจัย

กระบวนการรวบรวมองค์ความรู้จากป้าชุมชนโคกดาวเปรียงโดยภาษาญัฮกุร ควรเป็นอย่างไร และแนวทางการอนุรักษ์และสืบทอดองค์ความรู้สู่ลูกหลานชาวญัฮกุร ๓ ควรเป็นอย่างไร ?

1.3 วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้จากป้าชุมชนโคกดาวเปรียงเพื่อศึกษาสถานการณ์ ต้นทุน/ศักยภาพ ปัจจัย และเงื่อนไข ที่มีผลต่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากป้าของชาวญัฮกุร
- 2) เพื่อศึกษาแนวทางการนำ “ระบบตัวเขียนภาษาญัฮกุร” มาใช้ในการบันทึกองค์ความรู้เรื่องป้าชุมชนโคกดาวเปรียงที่สอดคล้องและเหมาะสมกับวิถีของชาวญัฮกุร
- 3) เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดเรื่องราวและภูมิปัญญาเรื่องป้าของคนญัฮกุรตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
- 4) เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และสืบทอดองค์ความรู้จากป้าโคกดาวเปรียงโดยมีการมีส่วนร่วมของชุมชน

1.4 พื้นที่ดำเนินการศึกษา

ป้าชุมชนโคกดาวเปรียง บ้านวังอ้ายโพธิ์ ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ

1.5 ระยะเวลาในการดำเนินงาน

ระยะเวลา 12 เดือน (ตั้งแต่ 1 กันยายน 2552 ถึง 31 สิงหาคม 2553)

1.6 ประเด็นในการศึกษา

- 1) สถานการณ์ ต้นทุน/ศักยภาพ ปัจจัย และเงื่อนไข ที่มีผลต่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนโคกควาเปรียง
 - 1.1) ประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านวังอ้ายโพธิ์
 - 1.2) ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม
 - 1.3) เศรษฐกิจ
 - 1.4) วัฒนธรรม ประเพณี ความเป็นอยู่
 - 1.5) สิ่งแวดล้อม
 - 1.6) การใช้ประโยชน์จากป่า
 - 1.7) รายชื่อและจำนวนผู้รู้เรื่องป่าโคกควาเปรียง
- 2) กระบวนการถ่ายทอดเรื่องราวและภูมิปัญญาเรื่องป่าของชนฮกกรตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
- 3) กระบวนการในการสร้างความตระหนักให้ทั้งชุมชนเห็นคุณค่าความสำคัญของป่าโคกควาเปรียง
 - 4) กระบวนการนำ “ระบบตัวเขียนภาษาฮกกร” มาปรับใช้วิถีชาวบ้านผ่านการบันทึกและถ่ายทอดความรู้เรื่องป่าของชาวฮกกร
5. แนวทางการอนุรักษ์และสืบทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับป่าโคกควาเปรียงโดยมีการมีส่วนร่วมของชุมชน

1.7 แนวทางในการดำเนินงาน

- 1) เวทีการสร้างความเข้าใจ
- 2) การวิเคราะห์และกำหนดบทบาทผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเรื่องป่าชุมชน (คนในชุมชน, องค์กรท้องถิ่น, หน่วยงานภาครัฐ (โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่อุทยานฯ), ผู้ที่มีอาชีพเกี่ยวข้องกับป่า ฯลฯ)
- 3) การเรียนรู้ฐานประเด็นที่เกี่ยวข้องกับป่า เช่น การใช้ภูมิปัญญาในการอนุรักษ์ป่า
- 4) การร่วมประชุม/สัมมนากับโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นโครงการอื่น, การร่วมประชุมกับทีมพี่เลี้ยง หรือการเข้าร่วมเวทีตามที่ฝ่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นผู้จัด
- 5) การเติมความรู้และทักษะการเก็บข้อมูล
 - 5.1) ทบทวนการใช้ระบบตัวเขียนภาษาฮกกรแก่ทีมวิจัย
 - 5.2) เติมเติมความรู้และเครื่องมือการเก็บข้อมูลความรู้และภูมิปัญญาจากผู้รู้ชาวฮกกรและป่าโคกควาเปรียง
- 6) กระบวนการเก็บข้อมูล

ชุดที่ 1 เก็บข้อมูลเรื่องสถานการณ์ ต้นทุน/ศักยภาพ ปัจจัย และเงื่อนไข ที่มีผลต่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนโคกขาวเปரியง

ชุดที่ 2 เก็บข้อมูลผู้รู้เรื่องป่า และความรู้เรื่องป่าที่แต่ละท่านมีด้วยภาษาญ้อกร เช่น เรื่องเล่า ตำนาน ที่มาของชื่อสถานที่ต่างๆ รายชื่อต้นไม้ในภาษาญ้อกร เป็นต้น

ชุดที่ 3 เก็บข้อมูลเรื่องกระบวนการถ่ายทอดเรื่องราวและภูมิปัญญาเรื่องป่าของคนญ้อกร ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

(ระหว่างการเก็บข้อมูลของทั้ง 3 ชุด นี้ จะมีการจัดเวทีเพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งเป็นการตรวจสอบข้อมูล เพิ่มเติมข้อมูล และขยายผลข้อมูลสู่คนในชุมชนเป็นระยะๆ ระหว่างผู้เก็บข้อมูลและทีมวิจัย)

7) เวทีศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำไปสู่การใช้ประโยชน์จากข้อมูล

8) จัดทำหนังสือรวบรวมองค์ความรู้เรื่องป่าของชาวญ้อกรโดยใช้ระบบตัวเขียนภาษาญ้อกร, รวบรวมรายชื่อต้นไม้ และการใช้ประโยชน์จากต้นไม้ รวมทั้งสัตว์ต่างๆ เป็นภาษาญ้อกร, จัดทำแผนที่ผู้รู้เรื่องป่า และเส้นทางศึกษาป่า โดยชื่อสถานที่ต่างๆ เขียนเป็นภาษาญ้อกร

9) เวทีคืนข้อมูลเพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากป่าโคกขาวเปரியงโดยมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมีเครื่องมือในการนำเสนอ คือ

- แผนที่ผู้รู้เรื่องป่า
- เส้นทางศึกษาป่า
- หนังสือรวบรวมองค์ความรู้เรื่องป่าของชาวญ้อกร เช่น เรื่องเล่า ตำนาน ที่มาของชื่อสถานที่ต่างๆ เป็นต้น
- รายชื่อต้นไม้ในภาษาญ้อกรและการใช้ประโยชน์จากต้นไม้ต่างๆ

10) การประชุมประจำเดือน

- เตรียม/วางแผนงาน
- แบ่งบทบาทหน้าที่
- สรุป/ถอดบทเรียน

11) การเขียนรายงานความก้าวหน้าและรายงานฉบับสมบูรณ์

1.8 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

มิติวิจัย

1) ได้องค์ความรู้ถึงสถานการณ์ ต้นทุน ศักยภาพ ปัจจัยและเงื่อนไข ที่มีต่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากป่าของบ้านวังอ้ายโพธิ์

- 2) ใต้องค์ความรู้แนวทางการนำ “ระบบตัวเขียนภาษาญัฮกุร” มาใช้ในการบันทึกและถ่ายทอดความรู้เรื่องป่าชุมชนโคกควาเปรียงของชาวญัฮกุร
- 3) ใต้องค์ความรู้เรื่องแนวทางอนุรักษ์และสืบทอดองค์ความรู้จากป่าโคกควาเปรียงโดยมีการมีส่วนร่วมของชุมชน
- 4) องค์ความรู้เรื่องกระบวนการถ่ายทอดเรื่องราวและภูมิปัญญาเรื่องป่าของคนญัฮกุร ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

มิติพัฒนา

- 1) ใต้องค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการสร้างความตระหนัก ให้ชุมชนเห็นคุณค่า ความสำคัญ ประโยชน์ของอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากป่าโคกควาเปรียง
- 2) ใต้องค์ความรู้ในการสร้าง/พัฒนาแหล่งเรียนรู้เรื่องป่าสำหรับเด็กและชาวบ้านวังอ้ายโพธิ์ (โดยเฉพาะชาวญัฮกุร) ตลอดจนผู้สนใจทั่วไป

1.9 ตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการ

- แผนที่ผู้รู้เรื่องป่า
- เส้นทางศึกษาเรียนรู้ป่าโคกควาเปรียง โดยมีชื่อสถานที่เป็นภาษาญัฮกุร
- หนังสือองค์ความรู้จากป่าชุมชนโคกควาเปรียงของชาวญัฮกุรเป็นภาษาญัฮกุร
- รายชื่อต้นไม้ในภาษาญัฮกุรและการใช้ประโยชน์เป็นภาษาญัฮกุร
- เกิดแนวร่วมในการอนุรักษ์และสืบทอดองค์ความรู้ป่าชุมชนโคกควาเปรียง
- ได้แผนปฏิบัติการอนุรักษ์และสืบทอดองค์ความรู้ป่าชุมชนโคกควาเปรียงโดยมีการมีส่วนร่วมของชุมชน

บทที่ 2

บริบทชุมชนบ้านวังอ้ายโพธิ์และป่าโคกควาเปรียง

เพื่อให้การทำงานวิจัยมีเนื้อหาที่สมบูรณ์มากยิ่งขึ้นจึงได้มีการรวบรวมถึงบริบทชุมชนของบ้านวังอ้ายโพธิ์และป่าโคกควาเปรียงเอาไว้เป็นเบื้องต้นสำหรับเป็นพื้นฐานในการเข้าใจถึงวิถีชีวิตวัฒนธรรม และภูมิปัญญาของชาวญ้อที่มรดักป่าโคกควาเปรียงซึ่งเป็นป่าชุมชนที่ชาวญ้อที่บ้านวังอ้ายโพธิ์ใช้ประโยชน์มาเป็นระยะเวลานาน

2.1 ประวัติบ้านวังอ้ายโพธิ์

บ้านวังอ้ายโพธิ์เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ใน ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับที่มาที่ไปของชุมชนแห่งนี้ว่า ได้มีครอบครัวหนึ่งเป็นครอบครัวของตาโพธิ์พากันย้ายเข้ามาอาศัยตั้งรกรากถิ่นฐานอยู่ที่ในชุมชน โดยพากันย้ายถิ่นฐานมาจากที่อื่น ในตอนแรกมีบ้านเรือนเพียง 5-6 หลังคาเรือน แต่มาในภายหลังก็ได้มีกลุ่มพี่น้องของตาโพธิ์ย้ายตามเข้ามา ชาวบ้านกลุ่มแรก ๆ จึงพากันตั้งชื่อหมู่บ้านว่าบ้านวังอ้ายโพธิ์ตามชื่อของครอบครัวตาโพธิ์ที่เข้ามาอยู่อาศัยเป็นกลุ่มแรกนั่นเอง ต่อมาคนในหมู่บ้านก็ได้ช่วยกันสร้างวัดและมีการแต่งตั้งผู้ใหญ่บ้านขึ้นมา ปัจจุบันชุมชนบ้านวังอ้ายโพธิ์มีจำนวนผู้ใหญ่บ้านถึง 11 คนแล้ว โดยรายชื่อของผู้ใหญ่บ้านตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน มีดังนี้

1. นายอิม คุ้มจัตุรัส
2. นายเหลื่อง สงค์จัตุรัส
3. นายเฒ่า ญาติริักษ์
4. นายทม คุ้มจัตุรัส
5. นายหล่า ภักดิ์
6. นายอึ้ง ณรงค์ชัย
7. นายอัว คุ้มจัตุรัส
8. นายวัน ไชยขุนทด
9. นายทองพิทักษ์ ยันจัตุรัส
10. นายพรเทพ สีดวงษ์สุวรรณ
11. นายสมนึก แซ่มเจียม

ในอดีตเขตบ้านวังอ้ายโพธิ์ อุดมไปด้วยแหล่งอาหารจากธรรมชาติมากมายไม่ว่าจะเป็น เนื้อ,ปลา, กบ, ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วจะมีแต่ของป่า บรรดาพวกผลหมากรากไม้มีเต็มป่าเต็มดง ใบไม้ใบผักก็ มีเต็มโคกเต็มเขา เวลาชาวบ้านจะนำมาใช้บริโภคก็จะออกไปหา

ชาวบ้านวังอ้ายโพธิ์ มีอาชีพทำไร่ และจะปลูกทุกอย่างที่เป็นของกินได้ เช่น ข้าว อ้อย เผือก แตงโม ข่า ตะไคร้ สารระแน ใบโหระพา ใบแมงลัก

บ้านวังอ้ายโพธิ์ อยู่ในกลางภูเขาด้านทิศเหนือติดเขตบ้านสวนสวรรค์ ด้านทิศใต้ติดเขต บ้านวังกวาง ด้านทิศตะวันออก ติดเขตบ้านวังตาเทพ ด้านทิศตะวันตกติดเขตบ้านปรกใหญ่ มีวัด 2 วัด มีโรงเรียน 1 โรง

2.2 บริบทชุมชนบ้านวังอ้ายโพธิ์

ลักษณะที่ตั้ง

บ้านวังอ้ายโพธิ์ตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเทพสถิต ระยะทาง 32 กิโลเมตร และอยู่ห่างจาก จังหวัดชัยภูมิ 105 กิโลเมตร

อาณาเขตบ้านวังอ้ายโพธิ์

- ทิศเหนือ ติดกับ บ้านสวนสวรรค์ ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ
- ทิศใต้ ติดกับ บ้านวังกวาง ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ
- ทิศตะวันออก ติดกับ บ้านวังตาเทพ ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ
- ทิศตะวันตก ติดกับ บ้านปรกใหญ่ ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ

ลักษณะภูมิประเทศ

พื้นที่ส่วนใหญ่ของหมู่บ้านวังอ้ายโพธิ์มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบสูงภูเขา สภาพที่ดินส่วนใหญ่ เป็นดินเหนียวปนทรายและหิน/ดินลูกรัง ป่าบริเวณนี้มีลักษณะเป็นป่าเต็งรังผสมผลัดใบป่าดิบแล้ง มีภูเขาพังเหยเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารลุ่มน้ำชี (แม่น้ำชี) ลุ่มน้ำสนธิซึ่งไหลลงสู่แม่น้ำป่าสัก

ลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะทางภูมิอากาศ เป็นแบบมรสุม มี 3 ฤดู คือ

- ฤดูร้อนจะร้อนจัดและแล้ง เริ่มตั้งแต่ เดือนมีนาคม – เดือนพฤษภาคม
- ฤดูฝนจะมีน้ำฝนค่อนข้างมาก เริ่มตั้งแต่ เดือนมิถุนายน – เดือนกันยายน
- ฤดูหนาวจะหนาวเย็นมาก เริ่มตั้งแต่ เดือนตุลาคม – เดือนกุมภาพันธ์

สถานที่สำคัญต่าง ๆ ในชุมชน

สถานที่ราชการ จำนวน 2 แห่ง

โรงเรียนวังโพธิ์สว่างศิลป์ ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ

สถานีอนามัยบ้านวังอ้ายโพธิ์ ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ

ศาสนสถาน จำนวน 1 วัด

วัดวังอ้ายโพธิ์ ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิตย จ.ชัยภูมิ

แหล่งน้ำ จำนวน 1 ที่

อ่างเก็บน้ำบ้านวังอ้ายโพธิ์ ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิตย จ.ชัยภูมิ

2.3 วัฒนธรรมและประเพณีชาวภูษกรบ้านวังอ้ายโพธิ์

การแต่งกาย

ในอดีตผู้หญิงภูษกรนิยมสวมใส่เสื้อพอกหรือในภาษาไทยเรียกว่า เสื้อเกาะ ถือเป็นเสื้อประจำกลุ่มของชาวภูษกรที่หญิงสาวทุกวัยนิยมนำมาสวมใส่ ลักษณะของเนื้อผ้าหากย้อมด้วยครามจะได้ผ้าสีน้ำเงินเข้มแต่ถ้าย้อมด้วยมะเกลือจะได้ผ้าสีดำ ซึ่งชาวภูษกรนิยมซื้อผ้ามาจากที่อื่นแล้วนำมาตัดเย็บและปักลวดลายเอง เพราะชาวภูษกรไม่รู้จักวิธีในการทอผ้าจึงจำเป็นต้องหาซื้อผ้ามาจากที่อื่น สำหรับด้ายที่ใช้ปักเสื้อจะมีสีสดเพื่อให้ตัดกับสีพื้นของตัวเสื้อ สีที่นิยมใช้ ได้แก่ สีเหลือง สีเขียว สีแดงและสีขาว โดยจะนำด้ายมาเดินเส้นรอบคอและรอบแขนของตัวเสื้อ คอเสื้อด้านหลังจะปักเป็นลายสีเหลี่ยมจัตุรัสแล้วปล่อยเส้นด้ายเป็นเส้นยาวๆ 3 - 4 เส้น เสร็จแล้วจะใช้ผ้าสีบานเย็นเย็บที่ปลายเสื้อทั้ง 2 ข้าง

ในปัจจุบันพบว่าการปักลวดลายบนเสื้อเข้าไปเพิ่มเติม เพื่อสร้างสีสันและความสวยงามให้กับตัวเสื้อมากขึ้น ซึ่งลวดลายส่วนใหญ่ที่ใช้ปักอยู่บนตัวเสื้อนั้นมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและธรรมชาติใกล้ตัวของพวกเขา เช่น ลายดอกมะเขือ ลายดอกหญ้า ลายดอกกระเจียว ลายตุ๊กแก ลายตำลึงทอง ลายดอกมะเขือ ลายดอกหญ้า เป็นต้น ซึ่งลวดลายบนตัวเสื้อจะสามารถบอกเล่าถึงวัฒนธรรม วิถีชีวิตของพวกเขาได้เป็นอย่างดี ชาวภูษกรจะนิยมใส่เสื้อพอกคู่กับผ้าถุงสีสด โดยเฉพาะสีแดง ถือเป็นสัญลักษณ์อันโดดเด่นของชาวภูษกรเลยทีเดียว เมื่อถึงคราวไปร่วมงานสำคัญต่างๆ ผู้หญิงก็จะมีเครื่องประดับที่สวยงามมาประดับประดาตามส่วนต่างๆ ของร่างกาย โดยเฉพาะ กำไลเงิน สร้อยคอ ต่างหูที่ทำมาจากไม้ และดอกไม้ สำหรับทรงผมที่นิยมนั้นจะเป็นทรงเกล้ามวย ส่วนผู้ชายจะนิยมนุ่งผ้าโสร่งตาหมากรุกสีแดงสลับดำ และสวมเสื้อผ้าฝ้าย หรือบางครั้งก็อาจไม่สวมเสื้อ

ภาพเสื้อผ้าของชาวญ้อ

ประเพณี แห่ดอกผึ้ง

ประเพณีแห่ดอกผึ้งเป็นประเพณีที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ ซึ่งเกี่ยวกับกับวิถีของชาวญ้อในเรื่องของการเก็บผึ้งในช่วงเดือนห้า โดยชาวญ้อจะมีวิธีการเก็บผึ้งที่ถือเป็นภูมิปัญญาของชาวญ้อเอง เป็นต้นว่าการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ในระหว่างการเก็บผึ้ง การเก็บผึ้งในป่าของชาวญ้อจึงเป็นที่มาของประเพณีการแห่ดอกหรือหรือประเพณีการแห่ผึ้ง

ประเพณีนี้จะจัดขึ้นในช่วงวันสงกรานต์ เพื่อเป็นการขอขมาผึ้งทั้งหลายที่พวกเขาได้ไปอาศัยรังผึ้ง อาศัยน้ำหวานใช้ดื่มใช้กินมาตลอดทั้งปี

การเล่นไม้โยกเยก

การเล่นไม้โยกเยกหรือการวิ่งขาโยกเยกเป็นการเล่นอีกอย่างหนึ่งที่ชาวญ้อมนิยมเล่นร่วมกันในทุกๆ โอกาส โดยเฉพาะในงานวันสงกรานต์ งานเทศน์มหาชาติ อุปกรณ์ที่ใช้ในการเล่นคือ ไม้โยกเยกที่ทำมาจากต้นไผ่จำนวน 2 ลำ โดยจะนำมาเจาะรูให้สูงเหนือพื้นขึ้นมาทั้ง 2 ข้าง แล้วเอาไม้มาสอดไว้สำหรับเป็นที่วางเท้า โดยที่วางเท้าจะต้องมีความเสมอกันทั้ง 2 ข้าง เวลาเล่นก็จะให้ผู้เข้าแข่งขันแต่ละฝ่ายเลือกไม้ ใครได้ไม้ที่มีลักษณะดีก็มีสิทธิ์ที่จะชนะสูง เมื่อเลือกไม้ได้แล้ว ผู้เล่นก็จะไปยืนบนที่วางเท้าหรือเรียกว่าแขนงไม้ เวลาเดินก็จะจับที่หัวไม้ไผ่เพื่อเป็นการประคองตัว จากนั้นผู้เข้าแข่งขันก็จะแข่งกันเดินให้ไวและประคองตัวไม่ให้ตก หากฝ่ายไหนถึงจุดหมายและไม่ตกก็จะเป็นผู้ชนะ การเล่นประเภทนี้นอกจากจะสร้างความสนุกสนานให้แก่ผู้เข้าแข่งขันและผู้ร่วมงานแล้ว ยังเป็นการสร้างความสามัคคีและความปรองดองในหมู่ชาวญ้อด้วย

อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมการออกกำลังกายที่ดี ในสมัยก่อนนั้นการวิ่งขาโกลกเถกจะใช้ในการเกี่ยว พาราสีของหนุ่มสาว ชาวญ้อผู้ชายจะใช้ไม้โกลกเถกเดินไปหาหญิงสาวคนที่หน้าบ้าน เมื่อ ฝายหญิงได้ยินเสียงเดินก็จะออกมาเปิดประตู เพื่อที่จะได้คุยกับฝ่ายชาย

ภาพแสดงการเล่นไม้โกลกเถก

การเป่าใบไม้

การเป่าใบไม้ของชาวญ้อรุ่นนั้น เป็นการส่งสัญญาณร้องเรียกหากันในป่า และยังเป็นการใช้ เสียงการเป่าใบไม้เพื่อเลียนแบบเสียงกึ่ง-เสียงกวางตามธรรมชาติ เพื่อหลอกล่อให้กึ่งหรือกวาง เข้าใจผิดคิดว่าเป็นเสียงพวกเดียวกันและนายพรานชาวญ้อรุ่นจะได้ล่าสัตว์เหล่านั้นมาเป็นอาหาร

ปัจจุบันนี้คงเหลือไว้แต่เพียงคนรุ่นเก่าที่ยังสามารถเป่าใบไม้ให้มีเสียงออกมาได้ สำหรับคน รุ่นใหม่นั้นมีเพียงน้อยนิดที่จะเป่าได้ เพราะเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้เข้ามามีบทบาทต่อวิถีชีวิตคนรุ่น ใหม่เป็นอย่างมาก ทำให้การสื่อสารหรือส่งสัญญาณแบบเก่าเลือนหายไป

เป็ญดอกไม้สาริตการเป่าใบไม้

การเล่นกระแจะหรือปา?เรเร

เป็นการร้องเพลงโต้ตอบกันระหว่างชาย-หญิง โดยฝ่ายหญิงเป็นผู้ตีโทนเพื่อให้จังหวะ ซึ่งเนื้อหาของเพลงส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการเกี่ยวพาราสักันระหว่างหนุ่มสาว

ในสมัยก่อนนั้นปา?เรเร เป็นเพลงร้องโต้ตอบชาย – หญิงที่ร้องเล่นเวลาพบปะกัน โดยเฉพาะหนุ่มสาวจะใช้เรเร (เพลง) เป็นสื่อในการทำความรู้จักซึ่งกันและกัน ต่อมาเมื่อชาวญ้อถูกรื้อได้ตั้งบ้านเรือนเป็นหลักเป็นแหล่งอยู่กับที่ ไม่เร่ร่อนเหมือนในอดีต และมีความสัมพันธ์กับคนกลุ่มอื่นมากขึ้น เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้รูปแบบการปา? (ทำ) เรเร (เพลง) ได้รับการปรับเปลี่ยนเป็นการแสดงมาขึ้นเหมือนในปัจจุบัน มีการสร้างพื้นที่เล่นเพลงเป็นเพิง ทำหอดอกผึ้งหรือการแต่งกายแบบดั้งเดิม

นอกจากนี้ก็รับเอาขั้นตอนในการแสดงที่คล้ายคลึงกับการเล่นเพลงโคราชหรือเพลงพื้นบ้านในภาคกลาง คือเล่นเพลงเป็นขั้นตอนชัดเจน แล้วยังมีการนำนิทานพื้นบ้านภาคกลางมาเป็นส่วนหนึ่งในการแสดงเช่น เรื่อง ศุภมิตร, เกติณี และนางสิบสอง เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม ปะเรเร ยังคงมี

เสน่ห์เฉพาะของชาวญ้อกรคือมีเนื้อร้องที่สัมพันธ์กับการดำรงชีพกับธรรมชาติ ท่วงทำนองในภาษาของตน หรือ การร้องโต้ตอบกันโดยมีครูดอยช่วยบอกเพลง เป็นต้น

วัฒนธรรมทางด้านอาหาร

ชาวญ้อกรเป็นอีกกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่มีวัฒนธรรมทางด้านอาหารที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะของตนเอง โดยอาหารของชาวญ้อกรมีความโดดเด่นอยู่ที่การรู้จักประยุกต์ใช้พืชพรรณธรรมชาติที่มีอยู่ในป่ามาใช้เป็นส่วนผสมในการทำอาหารทั้งอาหารคาว อาหารหวาน และอาหารที่ใช้ในงานประเพณี จนเกิดเป็นลักษณะเฉพาะของอาหารญ้อกร โดยตัวอย่างที่เห็นได้ชัดของภูมิปัญญาญ้อกรทางด้านอาหารคือการทำขนมข้าวเกรียบหูช้าง (กะโปะ?) ซึ่งเป็นขนมที่ใช้ประกอบในพิธีงานวันสงกรานต์ และงานเทศน์มหาชาติ มีส่วนผสมที่สำคัญ ได้แก่ เครื่องตดหมา ซึ่งเป็นวัชพืชในป่า เมื่อนำมาขยี้จะมีกลิ่นเหม็นคล้ายตดหมา ชาวญ้อกรมีวิธีการนำเอาเครื่องตดหมามาทำเป็นขนมได้อย่างแยบยล แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของชาวญ้อกรที่รู้จักการใช้พืชพรรณธรรมชาติในท้องถิ่นมาทำเป็นอาหารประจำกลุ่ม

นอกจากนี้แล้ว ชาวญ้อกรยังมีการนำเอา “ผักหวาน” มาประกอบเป็นอาหารอีกด้วย ซึ่งผักหวานถือเป็นพืชป่าที่ชาวบ้านนิยมนำมาประกอบอาหารไม่ว่าจะเป็น ต้มผักหวาน ผัดผักหวาน แกงผักหวาน เป็นต้น ในสมัยก่อนบริเวณป่าโคกคาวเปรียงนั้นจะมีผักหวานเป็นจำนวนมาก แต่มาปัจจุบันนี้ ผักหวานได้ลดจำนวนลงไปอย่างรวดเร็ว เหตุเพราะคนภายนอกเข้ามาเก็บผักหวานเพื่อนำไปจำหน่าย ซึ่งการเก็บในแต่ละครั้งนั้นก็เก็บไปทีละเป็นจำนวนมาก และในเวลาทีเก็บก็ขุดต้นผักหวานออกไปด้วย ทำให้ผักหวานเจริญเติบโตต่อไม่ทัน และในปัจจุบันนี้จึงเหลือน้อยเต็มทีหรืออาจกล่าวได้ว่าใกล้จะสูญพันธุ์จากในป่าโคกคาวเปรียงแล้ว

ผู้คนในชุมชนโดยเฉพาะคนรุ่นหลังยังคงดำรงชีพด้วยการหาของป่า เช่น เห็ดต่างๆ ผักหวาน แยม กบ มันต่างๆ เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่าอาหารของผู้คนกลุ่มนี้เป็นอาหารทางวัฒนธรรมโบราณเพราะอาหารที่ได้มานั้นมาจากการเก็บหาของป่าและเป็นสิ่งที่ตกทอดมาจากคนรุ่นก่อน แต่ในปัจจุบันนี้ทรัพยากรอันมีค่าในป่าเหล่านี้เริ่มลดน้อยลง เพราะมีกลุ่มคนจากที่อื่นๆ เข้ามาหาผลประโยชน์ส่วนตนจึงทำให้แหล่งอาหารลดลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งส่งผลต่อผู้คนในกลุ่มนี้เป็นอย่างมาก ประชากรบางส่วนจึงมีการปลูกผักและเลี้ยงสัตว์เพิ่มเติม เพื่อลดภาระการใช้จ่ายของครอบครัว

บทที่ 3

รายงานการดำเนินกิจกรรม

นับตั้งแต่มีการทำโครงการวิจัยของศูนย์ศึกษาภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นในภาวะวิกฤติ เพื่อหาแนวทางในการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษา วัฒนธรรมของชาวญ้อกรมาอย่างต่อเนื่อง จุดนี้เองที่เป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้ชาวญ้อกรที่อาศัยอยู่ในบริเวณบ้านวังอ้ายโพธิ์และฟ้างพำโคกควาเปรียบอย่างชาวญ้อกร มีความสนใจที่จะหาแนวทางในการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับป่าบ้าง

การดำเนินกิจกรรมของโครงการกระบวนการรวบรวมองค์ความรู้จากป่าชุมชนโคกควาเปรียบด้วยภาษาญ้อกร เพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์และสืบทอดสู่ลูกหลานชาวญ้อกร ในเขตบ้านวังอ้ายโพธิ์ แบ่งกิจกรรมโครงการออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรกเป็นการจัดเก็บข้อมูลองค์ความรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับป่า ได้แก่ รายชื่อพันธุ์พืชสัตว์ต่างๆ เรื่องเล่า ความเชื่อ พิธีกรรมต่างๆ เป็นต้น ทั้งนี้ การรวบรวมข้อมูล จะบันทึกเป็นภาษาญ้อกร ส่วนที่สอง เป็นการนำองค์ความรู้ต่างๆ ที่ได้จากการเก็บข้อมูลในเบื้องต้นมาใช้ประโยชน์ในการสืบทอดภาษาและวัฒนธรรม และจัดทำเป็นหนังสือรวบรวมองค์ความรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวกับป่าของชาวญ้อกร

การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของโครงการ ทางทีมวิจัยได้เชิญชนผู้มีความรู้เรื่องต่างๆ เกี่ยวกับป่ารวมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับป่า ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมด้วย องค์ความรู้และเนื้อหาที่ได้จึงมีความหลากหลายมากขึ้น การวิจัยในครั้งนี้ ทีมวิจัยมีความมุ่งหวังที่จะหาแนวทางในการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของตนให้คงอยู่ต่อไป ซึ่งจะเป็นการศึกษาถึงรายละเอียดอย่างเป็นขั้นเป็นตอน เพื่อจะได้เกิดความเข้าใจต่อสิ่งต่างๆ มากขึ้น อันจะนำไปสู่การหาแนวทางในการอนุรักษ์และฟื้นฟูได้เป็นอย่างดี

3.1 แผนการดำเนินงานตลอดโครงการ

แผนการดำเนินกิจกรรมโครงการ “กระบวนการรวบรวมองค์ความรู้จากป่าชุมชนโคกควาเปรียบด้วยภาษาญ้อกร เพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์และสืบทอดสู่ลูกหลานชาวญ้อกร บ้านวังอ้ายโพธิ์ ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ” มีดังต่อไปนี้

- 1) เวทีการสร้างความเข้าใจในชุมชน
- 2) การวิเคราะห์และกำหนดบทบาทผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเรื่องป่าชุมชน (คนในชุมชน, องค์การท้องถิ่น, หน่วยงานภาครัฐ (โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่อุทยานฯ), ผู้ที่มีอาชีพเกี่ยวข้องกับป่า ฯลฯ)
- 3) การเรียนรู้ฐานประเด็นที่เกี่ยวข้องกับป่า เช่น การใช้ภูมิปัญญาในการอนุรักษ์ป่า

- 4) การร่วมประชุม/สัมมนากับโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นโครงการอื่น, การร่วมประชุมกับทีมพี่เลี้ยง หรือการเข้าร่วมเวทีตามที่ฝ่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นผู้จัด
- 5) การเติมความรู้และทักษะการเก็บข้อมูล
 - 5.1) ทบทวนการใช้ระบบตัวเขียนภาษาญ้อกรแก่ทีมวิจัย
 - 5.2) เพิ่มเติมความรู้และเครื่องมือการเก็บข้อมูลความรู้และภูมิปัญญาจากผู้รู้ชาวน้ำฮกกร และป่าโคกคาวเปรียง
- 6) กระบวนการเก็บข้อมูล

ชุดที่ 1 เก็บข้อมูลเรื่องสถานการณ์ ต้นทุน/ศักยภาพ ปัจจัย และเงื่อนไข ที่มีผลต่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนโคกคาวเปรียง

ชุดที่ 2 เก็บข้อมูลผู้รู้เรื่องป่า และความรู้เรื่องป่าที่แต่ละท่านมีด้วยภาษาญ้อกร เช่น เรื่องเล่า ตำนาน ที่มาของชื่อสถานที่ต่างๆ รายชื่อต้นไม้ในภาษาญ้อกร เป็นต้น

ชุดที่ 3 เก็บข้อมูลเรื่องกระบวนการถ่ายทอดเรื่องราวและภูมิปัญญาเรื่องป่าของคนญ้อกร ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน(ระหว่างการเก็บข้อมูลของทั้ง 3 ชุด นี้ จะมีการจัดเวทีเพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งเป็นการตรวจสอบข้อมูล เพิ่มเติมข้อมูล และขยายผลข้อมูลสู่คนในชุมชนเป็นระยะๆ ระหว่างผู้เก็บข้อมูลและทีมวิจัย)
- 7) เวทีศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำไปสู่การใช้ประโยชน์จากข้อมูล
- 8) จัดทำหนังสือรวบรวมองค์ความรู้เรื่องป่าของชาวน้ำฮกกรโดยใช้ระบบตัวเขียนภาษาญ้อกร , รวบรวมรายชื่อต้นไม้ และการใช้ประโยชน์จากต้นไม้ รวมทั้งสัตว์ต่างๆ เป็นภาษาญ้อกร, จัดทำแผนที่ผู้รู้เรื่องป่า และเส้นทางศึกษาป่า โดยชื่อสถานที่ต่างๆ เขียนเป็นภาษาญ้อกร
- 9) เวทีคืนข้อมูลเพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากป่าโคกคาวเปรียงโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งมีเครื่องมือในการนำเสนอ ดังนี้
 - แผนที่ผู้รู้เรื่องป่า
 - เส้นทางศึกษาป่า
 - หนังสือรวบรวมองค์ความรู้เรื่องป่าของชาวน้ำฮกกร เช่น เรื่องเล่า ตำนาน ที่มาของชื่อสถานที่ต่างๆ เป็นต้น
 - รายชื่อต้นไม้ในภาษาญ้อกรและการใช้ประโยชน์จากต้นไม้ต่างๆ
- 10) การประชุมประจำเดือน
 - เตรียม/วางแผนงาน
 - แบ่งบทบาทหน้าที่
 - สรุป/ถอดบทเรียน

11) การเขียนรายงานความก้าวหน้าและรายงานฉบับสมบูรณ์

3.2 ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

งานวิจัยนี้มีเนื้อหาที่เกี่ยวกับการรวบรวมองค์ความรู้จากป่าโคกควาเปรี้งด้วยภาษาญ้อกร ซึ่งเป็นการทำงานตามแนวทางการฟื้นฟูภาษาอีกวิธีหนึ่ง โดยองค์ความรู้จากป่าโคกควาเปรี้งที่ได้รวบรวมนั้น มีทั้งองค์ความรู้เรื่องพืช สัตว์ และทรัพยากรในป่าโคกควาเปรี้ง และองค์ความรู้ในการนำเอาพืช สัตว์ ทรัพยากร และพื้นที่ป่าโคกควาเปรี้งมาใช้ประโยชน์ตามวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวญ้อกรบ้านวังอ้ายโพธิ์ ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ

ขอบเขตพื้นที่

พื้นที่ในการทำงานวิจัยในโครงการเป็นพื้นที่ป่าโคกควาเปรี้ง ซึ่งเป็นป่าที่อยู่ในพื้นที่ ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ สำหรับพื้นที่การเก็บข้อมูลด้านองค์ความรู้เรื่องป่าจากปราชญ์ท้องถิ่นชาวญ้อกร เป็นปราชญ์ท้องถิ่นในบ้านวังอ้ายโพธิ์ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ

ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายของการทำงานวิจัยเป็นกลุ่มผู้ที่มีเชื้อสายญ้อกรในทุกเพศ ทุกวัย เนื่องจากมีการใช้ “ระบบตัวเขียนภาษาญ้อกร” เป็นเครื่องมือสำคัญในการทำโครงการวิจัย

3.3 กระบวนการวิจัย

ในรายงานฉบับนี้ที่มวิจัยจะขอนำเสนอรายละเอียดเนื้อหาของบทที่ 3 เป็นบางส่วน โดยจะรายงานการดำเนินกิจกรรมทั้งหมดในโครงการ ระหว่างวันที่ 1 กันยายน 2552 ถึง 31 กรกฎาคม 2554 การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของที่มวิจัยสามารถสรุปได้ ดังนี้

3.3.1 กิจกรรมเวทีชี้แจงและสร้างความเข้าใจเรื่องการทำงานโครงการวิจัย

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อทบทวนปัญหา, โจทย์วิจัย, วัตถุประสงค์ และผลที่คาดว่าจะได้รับจากการทำงานวิจัย, แผนและกิจกรรมต่างๆ ในโครงการวิจัยร่วมกัน
- 2) เพื่อให้คนในหมู่บ้าน ผู้อาวุโส องค์กรท้องถิ่น โรงเรียน อุทยาน ในพื้นที่เข้าใจการทำงานและมีส่วนร่วมหรือสนับสนุนการทำงาน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ผู้เกี่ยวข้องที่ร่วมเวทีมีความเข้าใจถึงปัญหา, โจทย์วิจัย, วัตถุประสงค์, ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการทำงานวิจัย, แผนและกิจกรรมต่างๆ ตรงกัน

2) คนในหมู่บ้าน ผู้อาวุโส องค์กรท้องถิ่น และหน่วยงานราชการในพื้นที่เห็นด้วยและสนับสนุนให้มีการทำงานนี้ในพื้นที่

3) ได้ทราบถึงกลุ่มบุคคลหรือหน่วยงานที่จะช่วยสนับสนุน

สถานที่/วัน/เวลา

14 ตุลาคม 2553 ณ อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม

กลุ่มเป้าหมาย

1. ทีมวิจัยทั้ง 3 ทีม ได้แก่ ทีมวิจัยโรงเรียนบ้านไร่พัฒนา ทีมวิจัยวังอ้ายคง และทีมวิจัยวังอ้ายโพธิ์ รวมถึงทีมที่ปรึกษาโครงการจากชุมชน

2. คนในหมู่บ้านวังอ้ายโพธิ์และหมู่บ้านใกล้เคียง ได้แก่ ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น, ปราชญ์, ผู้อาวุโส, ชาวบ้านในชุมชน

3. บุคคลสำคัญจากหน่วยงานและองค์กรในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ นายอำเภอเทพสถิตย์ จังหวัดชัยภูมิ, รองหัวหน้าอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม, รองนายกอบต. บ้านไร่

4. ผู้นำหมู่บ้านวังอ้ายโพธิ์ ประกอบด้วย ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านวังอ้ายโพธิ์

5. นักการศึกษา ประกอบด้วย สพท.ชัยภูมิ เขต 3, หัวหน้าศูนย์การศึกษาพิเศษ จ.ชัยภูมิ

6. ทีมพี่เลี้ยงสกว. ประกอบด้วย ทีมพี่เลี้ยงสกว.ชัยภูมิ, เจ้าหน้าที่บริหารโครงการภาคอีสาน, เจ้าหน้าที่บริหารโครงการภาคกลาง ตะวันตก ตะวันออก

7. ทีมมหิดล ประกอบด้วย ผู้ช่วยผู้ประสานงาน, พี่เลี้ยง

8. ครูจากโรงเรียนเครือข่ายในพื้นที่ ประกอบด้วย โรงเรียนบ้านไร่พัฒนา โรงเรียนบ้านวังอ้ายคง โรงเรียนวังโพธิ์สว่างศิลป์ และโรงเรียนบ้านน้ำลาด

กระบวนการทำงาน

1) ประชุมเตรียมงาน / วางแผนงานการจัดเวทีชี้แจงโครงการ

สำหรับในขั้นตอนนี้ ทีมวิจัยได้มีการประชุมวางแผนการจัดเวทีชี้แจงโครงการทั้งหมด 3 ครั้ง ดังต่อไปนี้

1.1 ประชุมวางแผนการจัดเวทีชี้แจงโครงการระหว่างทีมวิจัยและทีมพี่เลี้ยง ครั้งที่ 1

วัตถุประสงค์

- เพื่อวางแผนการจัดเวทีชี้แจงโครงการวิจัยร่วมกันระหว่างทีมวิจัยและทีมพี่เลี้ยง

วิธีการ

- ประชุมปรึกษาหารือร่วมกันระหว่างทีมวิจัยทั้ง 3 ทีม ได้แก่ ทีมวิจัยโรงเรียนบ้านไร่พัฒนา ทีมวิจัยวังอ้ายคง ทีมวิจัยวังอ้ายโพธิ์และทีมพี่เลี้ยง รวมไปถึงทีมที่ปรึกษาโครงการ (ผู้อาวุโสในชุมชน)

กลุ่มเป้าหมาย

- ทีมวิจัยโครงการ
- ทีมที่ปรึกษาโครงการ (ผู้อาวุโส)
- ทีมพี่เลี้ยง
- ทีมวิจัยโรงเรียนวังอ้ายคง
- ทีมวิจัยโรงเรียนบ้านไร่

สถานที่

โรงเรียนวังโพธิ์สว่างศิลป์ ต. บ้านไร่ อ. เทพสถิต จ. ชัยภูมิ

รายละเอียดและกระบวนการดำเนินกิจกรรม

ในการประชุมวางแผนครั้งที่ 1 นั้นได้มีการปรึกษาหารือในหัวข้อต่างๆ ดังนี้

วางบทบาทหน้าที่ที่ทีมวิจัยต้องรับผิดชอบในวันงานเปิดโครงการ

มีการกำหนดและแต่งตั้งบุคคลในทีมวิจัยให้ทำหน้าที่ต่างๆ ในวันงาน โดยแต่ละคนมีบทบาท ดังนี้

- ผู้ประสานงานส่งหนังสือเชิญผู้ใหญ่ในท้องถิ่น ผู้รับผิดชอบ ได้แก่ อาจารย์ศิริพร หมั่นงาน ส่วนผู้รับผิดชอบการส่งหนังสือเชิญภายในชุมชน ได้แก่ นายทองพิทักษ์ ยันจตุรัส
- ฝ่ายประสานงานด้านอาหาร ผู้รับผิดชอบ ได้แก่ อาจารย์ศิริพร หมั่นงาน
- ฝ่ายประสานงานด้านสถานที่ ผู้รับผิดชอบ ได้แก่ อาจารย์ศิริพร หมั่นงาน
- พิธีกรดำเนินงาน ผู้รับผิดชอบ ได้แก่ อาจารย์ศิริพร หมั่นงาน
- ฝ่ายสถานที่ ผู้รับผิดชอบ ได้แก่ นายทองพิทักษ์ ยันจตุรัส, นายประยูร มองทองกลาง และนายพนม จิตจำนง
- ฝ่ายเตรียมเอกสารลงทะเบียน ผู้รับผิดชอบ ได้แก่ อาจารย์กวีวรรณ พุฒจิวงศ์
- ฝ่ายการเงิน ผู้รับผิดชอบ ได้แก่ อาจารย์กวีวรรณ พุฒจิวงศ์ และอาจารย์ศิริพร หมั่นงาน

1.2ประชุมวางแผนการจัดเวทีชี้แจงโครงการระหว่างทีมวิจัยและทีมพี่เลี้ยง ครั้งที่ 2

วัตถุประสงค์

- ประชุมวางแผนการจัดเวทีชี้แจงโครงการร่วมกันระหว่างทีมพี่เลี้ยงและทีมวิจัยในส่วนของสถานที่ในการจัดงาน

วิธีการ

- ทีมวิจัยทั้ง 3 ทีมและทีมพี่เลี้ยงได้ประชุมหารือร่วมกันในการจัดเตรียมสถานที่และในการเลือกสถานที่สำหรับจัดงานเปิดตัวที่ชี้แจงโครงการ

กลุ่มเป้าหมาย

- ทีมวิจัยโครงการ
- ทีมพี่เลี้ยง
- ทีมวิจัยโรงเรียนวังอ้ายคง
- ทีมวิจัยโรงเรียนบ้านไร่

สถานที่

อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ

รายละเอียดและกระบวนการดำเนินการกิจกรรม

- ทีมวิจัยและทีมพี่เลี้ยงไปดูสถานที่จริงที่ใช้ในการจัดงานเปิดตัวที่ชี้แจงโครงการคือ อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม

- ทีมวิจัยและทีมพี่เลี้ยงได้ประชุมหารือร่วมกันหลังจากไปดูสถานที่แล้ว
- ทีมพี่เลี้ยงได้แจกเอกสารแนวทางในการทำรายงานและแนวทางในการจัดทำเอกสารการเงินของแต่ละโครงการ พร้อมกับให้คำแนะนำเกี่ยวกับการทำรายงานให้แก่ทีมวิจัยทั้ง 3 ทีมอีกด้วย

1.3 ประชุมวางแผนการจัดเวทีชี้แจงโครงการระหว่างทีมวิจัยและทีมพี่เลี้ยง ครั้งที่ 3

วัตถุประสงค์

เพื่อให้สมาชิกได้จัดเตรียมงานในด้านต่างๆ ตามที่ได้รับมอบหมายไปแล้ว เช่น การจัดเตรียมเอกสารการเงิน การจัดทำหนังสือที่ใช้สำหรับประกอบการเผยแพร่ในงานเปิดตัวที่ชี้แจงโครงการ และการเชิญผู้ใหญ่ รวมถึงคนในชุมชนให้มาร่วมงาน เป็นต้น

วิธีการ

สมาชิกทีมวิจัยทั้ง 3 ทีมปฏิบัติตามหน้าที่ที่ตนได้รับมอบหมาย

กลุ่มเป้าหมาย

- ทีมวิจัยโครงการ
- ทีมพี่เลี้ยง
- ทีมวิจัยโรงเรียนวังอ้ายคง
- ทีมวิจัยโรงเรียนบ้านไร่

รายละเอียดและกระบวนการในการดำเนินการกิจกรรม

- ทีมวิจัยทั้ง 3 ทีม ร่วมกันจัดทำหนังสือสำหรับเผยแพร่การจัดกิจกรรมในวันเปิดตัวที่ชี้แจงโครงการและบุคคลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

- ทีมวิจัยแต่ละทีมได้มีการจัดเตรียมเอกสารการเงินในการจัดกิจกรรมครั้งนี้

- ทีมวิจัยร่วมกันจัดเตรียมสถานที่ และนิทรรศการที่ใช้สำหรับจัดแสดงในงาน

การจัดเตรียมนิทรรศการสำหรับจัดแสดงในงานเปิดเวที

2) งานเปิดเวทีชี้แจงโครงการวิจัยในชุมชน

วัตถุประสงค์

- เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย และลำดับขั้นตอนในการทำวิจัย
- เพื่อประชาสัมพันธ์การทำงานโครงการวิจัยกับคนในชุมชนและบุคคลที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่นให้ได้รับทราบ
- เพื่อหาแนวร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ของโครงการเพิ่มเติม

วิธีการ

- เตรียมเอกสารที่เกี่ยวข้อง
- จัดประชุมเวทีชี้แจงโครงการและตอบข้อซักถามต่างๆ ของคนในชุมชน เช่น แนวทางในการจัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับป่าชุมชน โดยดำเนินการตามกำหนดที่ทีมวิจัยและทีมพี่เลี้ยงช่วยกันวางแผนเอาไว้

กลุ่มเป้าหมาย มีด้วยกัน 9 กลุ่ม

1. ทีมวิจัยทั้ง 3 ทีม ได้แก่ ทีมวิจัยโรงเรียนบ้านไร่พัฒนา ทีมวิจัยวังอ้ายคง และทีมวิจัยวังอ้ายโพธิ์ รวมถึงทีมที่ปรึกษาโครงการจากชุมชน
2. คนในหมู่บ้านวังอ้ายโพธิ์และหมู่บ้านใกล้เคียง
 - ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น
 - ปราชญ์
 - ผู้อาวุโส
 - ชาวบ้านในชุมชน
3. บุคคลสำคัญจากหน่วยงานและองค์กรในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง
 - นายอำเภอเทพสถิตย์ จังหวัดชัยภูมิ

- ร่องหัวหน้าอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม
- ร่องนายกอบต. บ้านไร่
- 4. ผู้นำหมู่บ้านวังอ้ายโพธิ์ ประกอบด้วย
 - ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านวังอ้ายโพธิ์
- 5. นักการศึกษา ประกอบด้วย
 - สพท.ชัยภูมิ เขต 3
 - หัวหน้าศูนย์การศึกษาพิเศษ จ.ชัยภูมิ
- 6. วัดในชุมชน
 - พระสงฆ์จากวัดวังอ้ายโพธิ์และวัดใกล้เคียง
- 7. ทีมพี่เลี้ยงสกว.
 - ทีมพี่เลี้ยงสกว.ชัยภูมิ
 - เจ้าหน้าที่บริหารโครงการภาคอีสาน
 - เจ้าหน้าที่บริหารโครงการภาคกลาง ตะวันตก ตะวันออก
- 8. ทีมมหิดล
 - ผู้ช่วยผู้ประสานงาน
 - ทีมพี่เลี้ยง
 - เจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ
- 9. ครูจากโรงเรียนเครือข่าย ประกอบด้วย
 - โรงเรียนบ้านไร่พัฒนา
 - โรงเรียนบ้านวังอ้ายคง
 - โรงเรียนวังโพธิ์สว่างศิลป์
 - โรงเรียนบ้านน้ำลาด

รายละเอียดการดำเนินกิจกรรม

- 1) ผู้เข้าร่วมงานลงทะเบียน ณ จุดรับลงทะเบียนบริเวณหน้างาน
- 2) เปิด CD ของรายการพันแสงรุ่ง และทุ่งแสงตะวัน มีเนื้อหาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์และวิถีชีวิตของชาวภูษุกรให้แก่ผู้เข้าร่วมงานได้รับชม ทั้งนี้ ทีมวิจัยคาดหวังว่าผู้เข้าร่วมงานจะเข้าใจถึงความเป็นชาติพันธุ์และมองเห็นภาพของความเป็นชาติพันธุ์มากขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างจิตสำนึกและความรัก ความภาคภูมิใจในความเป็นชาติพันธุ์ของชาวภูษุกรอีกด้วย
- 3) พ่อทองกล่าวรายงานสำหรับการเปิดงานเวทีชี้แจงโครงการป่าชุมชนโคกควาเปรียงโดยมีเนื้อหากล่าวย้อนไปถึงการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีภูษุกร

4) ประธานในพิธีกล่าวเปิดงาน ได้แก่ นายอำเภอ, หัวหน้าศูนย์การศึกษาพิเศษ จ.ชัยภูมิ, รองผอ.สพท.ชัยภูมิ เขต 3

5) มีการพุดบรรยายความเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมงานได้เข้าใจถึงความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ รวมไปถึงเข้าใจในความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ด้วย โดย ดร.มยุรี ถาวรพัฒน์

6) จัดให้มีการแบ่งกลุ่มย่อยไปตามโครงการต่างๆ 3 โครงการ ได้แก่ โครงการ “ป่าชุมชนโคกควาเปรี๊ญของบ้านวังอ้ายโพธิ์” โครงการ “จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นภาษาญ้อกรของโรงเรียนวังโพธิ์สว่างศิลป์” และโครงการ “คัดแยกเด็กที่มีปัญหาทางการเรียนเนื่องจากปัญหาด้านภาษาออกจากเด็กที่มีปัญหาด้านการเรียนรู้ โดยการนำภาษาแม่ (ญ้อกร) มาจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนบ้านวังอ้ายคง” การแบ่งกลุ่มย่อยในลักษณะนี้เป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและซักถามข้อสงสัยต่างๆ ในแต่ละโครงการ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมงานได้เข้าใจหลักการและวัตถุประสงค์/ความจำเป็น/ ความสำคัญ ในขณะเดียวกันเพื่อรับฟังคำแนะนำผู้สังเกตการณ์ในแต่ละกลุ่มด้วย

ประเด็นการพุดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกิจกรรมการแบ่งกลุ่มย่อยนั้น สำหรับในรายงานฉบับนี้จะกล่าวถึงรายละเอียดของโครงการป่าชุมชนโคกควาเปรี๊ญเท่านั้น ซึ่งประเด็นที่มีการพุดคุย ดังต่อไปนี้

- พุดคุยเรื่องทั่วไปของป่าโคกควาเปรี๊ญ ว่าในขณะนี้ลักษณะอย่างไร ในป่าโคกควาเปรี๊ญมีอะไรสำคัญบ้าง มีจุดเด่นอยู่ที่ใด ซึ่งทีมวิจัยก็ได้ให้คำตอบว่าป่าโคกควาเปรี๊ญเป็นป่าที่อยู่คู่กับชาวญ้อกรที่อาศัยอยู่ในแถบบ้านวังอ้ายโพธิ์มานาน เป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ด้วยพืชและสัตว์ นานาชนิดมีจุดเด่นอยู่ที่ซับ (แหล่งน้ำ) ต่างๆ ซึ่งในหน้าแล้งซับนี้จะแห้งขอด แต่พอนานไปน้ำจากใต้ดินจะซึมซับขึ้นมาเอง

- พุดคุยเรื่องผู้รู้เกี่ยวกับป่าว่ามีใครบ้าง, ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากป่าโคกควาเปรี๊ญ, แนวทางการดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการอย่างไร, การเก็บข้อมูลองค์ความรู้เป็นภาษาญ้อกรจะมีวิธีการอย่างไร

- นอกจากนี้ยังได้มีการพุดคุยถึงแนวทางในการดำเนินงานวิจัย โครงการป่าโคกควาเปรี๊ญ แนวทางการเก็บข้อมูลองค์ความรู้ป่าโคกควาเปรี๊ญและแนวทางการศึกษาดูงานในพื้นที่เกี่ยวกับวิธีทำงาน

7) มีการชี้แจงโครงการตำบลปลอดถุงพลาสติก โดยมีการร่วมพุดคุยกันระหว่าง นายอำเภอเทพสถิต, รองนายกสังวาล, รองหัวหน้าอุทยานป่าหินงาม, นายทองพิทักษ์ ยันจตุรัส, คุณนารา บุตรพลอย (พี่เลี้ยงโครงการวิจัย) และทีมพี่เลี้ยงจากสกว.ชัยภูมิ

8) ให้ทีมวิจัยแต่ละทีมได้ออกมานำเสนอสิ่งที่พุดคุย และข้อเสนอแนะจากกลุ่มย่อยเกี่ยวกับโครงการของตน รวมทั้งแนะนำสมาชิกทีมวิจัยของตนเอง ซึ่งหัวข้อที่ทีมวิจัยได้ออกมานำเสนอนั้น มีดังนี้

8.1 ความเป็นมาของการทำโครงการป่าโคกควาเปรียง

การเกิดขึ้นของโครงการมีผลมาจากการทำโครงการวิจัยเพื่อหาแนวทางในการอนุรักษ์ พื้นฟูทางภาษาและวัฒนธรรมของชาวญ้อกรในหลายปีที่ผ่านมา ทำให้ชาวญ้อกรบ้านวังอ้ายโพธิ์เล็งเห็นความสำคัญและอยากจะทำวิจัยที่เกี่ยวข้องกับป่าขึ้นมา เพราะนอกจากภาษาและวัฒนธรรมทั่วไปของชาวญ้อกรแล้ว สิ่งที่สำคัญไม่น้อยกว่านี้ก็คือ ป่าโคกควาเปรียง เพราะป่าถือเป็นสถานที่ ที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและการดำรงชีวิตของชาวญ้อกร แทบจะกล่าวได้ว่า ไม่อาจแยกป่าออกจากชาวญ้อกรได้เลย ซึ่งในป่าโคกควาเปรียงนั้นสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านภาษา วัฒนธรรม ตลอดจนภูมิปัญญาอันสูงค่าได้อย่างดี การจัดเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องในป่า ได้แก่ การจัดเก็บรายชื่อพันธุ์พืชและสัตว์เป็นภาษาญ้อกร การจัดเก็บบันทึกเรื่องราว ตำนานต่างๆ ของป่า ตลอดจนพิธีกรรมสำคัญที่เกี่ยวข้องกับป่าจะเป็นแนวทางในการสืบทอดภาษาและวัฒนธรรมของชาวญ้อกรได้เป็นอย่างดี ซึ่งข้อมูลสำคัญเหล่านี้สามารถนำไปจัดทำเป็นหนังสือรวบรวมเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับป่า รวมถึงสื่อต่างๆ ที่ใช้ในการถ่ายทอดและบอกเล่าเรื่องราวต่างๆ เหล่านี้ให้แก่คนในชุมชนและคนภายนอกได้เป็นอย่างดี

8.2 แนวทางการทำงาน

การดำเนินงานของทีมวิจัยจะเป็นการทำงานร่วมกับคนในชุมชน โดยมีทีมพี่เลี้ยงคอยเป็นผู้ให้คำแนะนำในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ การดำเนินงานของทีมวิจัยจะเป็นไปตามแผนการดำเนินงานที่ได้เตรียมไว้แล้วกับทีมพี่เลี้ยง

8.3 แนะนำสมาชิกทีมวิจัย โดยมีสมาชิก

ประกอบด้วย นายทองพิทักษ์ ยันจตุรัส (หัวหน้าโครงการวิจัย), นายอ๊าด ยัมจตุรัส (การเงินและเลข), นายสมพงษ์ สร้อยกลาง, นายประยูร มองทองกลาง, นายพนม จิตจำนงค์, นายสาคร แยมจตุรัส, นางวิไลพร สงค์จตุรัส

- มีข้อซักถามจากผู้เข้าร่วมที่อยู่ด้านล่างเวทีว่า **“ทำไมต้องทำเกี่ยวกับป่าชุมชน ทำไมไม่ทำอย่างอื่น?”** ทางทีมวิจัยได้ให้ความเห็นว่าป่าชุมชนเป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวและเป็นสิ่งที่อยู่กับการดำรงชีวิตของคนหมู่มากในชุมชน อีกทั้งยังมีเอกลักษณ์ต่างๆ ที่สะท้อนความเป็นญ้อกรได้ดี ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล่า ตำนาน ความเชื่อ พิธีกรรม ซึ่งที่อื่นไม่มี ในการทำวิจัยเรื่องป่านี้จะเป็นการรวบรวมข้อมูล องค์ความรู้ต่างๆ ในป่า รายชื่อพืชและสัตว์ในป่า ข้อมูลที่ได้จัดเก็บนั้นสามารถเชื่อมโยงไปถึงภาษา วัฒนธรรมได้ อันจะเป็นแนวทางในการสืบสานและสืบทอดให้แก่คนรุ่นหลังผ่านทางโรงเรียนและผ่านทางชุมชน

9) หลังจากมีการพูดคุยซักถามกันไปแล้ว ประธานก็ได้กล่าวปิดงาน ทุกคนต่างแยกย้ายกลับบ้าน

เครื่องมือ/อุปกรณ์ที่ใช้ในกิจกรรม

- 1) นิทรรศการนำเสนอสื่อการเรียนการสอนของแต่ละโรงเรียน

- 2) เอกสารโครงการทั้ง 3 โครงการ (เล่ม)
- 3) CD รายการพันธสัญญา และรายการทุ่งแสงตะวัน
- 4) กล้องบันทึกภาพการจัดเวที/วิดีโอ/โปรเจคเตอร์/เครื่องบันทึกเสียง

ผลการดำเนินงานกิจกรรม

- ได้เครือข่ายกับภาคีต่างๆ
- ได้ประชาสัมพันธ์โครงการให้แก่ชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
- มีความภาคภูมิใจที่ได้ทำงาน

สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการดำเนินงาน

- ความรู้สึกดีใจที่งานออกมาสำเร็จผลตามเป้าหมายที่วางไว้
- ได้ประสบการณ์และวิธีการจัดเวทีโครงการด้วยตัวเอง เป็นของโครงการตัวเอง
- ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการดำเนินงานต่อไป
- ได้รับคำแนะนำจากสกว., พี่เลี้ยง, เจ้าหน้าที่บริหารโครงการภาคอีสาน
- ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ เป็นอย่างดี โดยเฉพาะนายอำเภอ ครู

ผู้นำชุมชน อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม

- มีโอกาสขยายเครือข่ายวิทยุจากหมู่บ้านต่างๆ ได้พบปะกัน

ปัญหา/อุปสรรค และวิธีแก้ปัญหา

- กลุ่มเป้าหมายที่วางไว้มาไม่ครบ เช่น ผู้ใหญ่บ้านบางท่าน อดีตนายกอบต. และ อบจ. (แต่ให้รองมาแทน)
- ทีมวิจัยยังไม่ค่อยมีความเข้าใจเกี่ยวกับการทำงานด้านวิจัยเกี่ยวกับป่าชุมชน
- ปัญหาเรื่องการสื่อสารกับบุคคลอื่นๆ การประสานงานระหว่างทีมวิจัยทั้งสาม

โครงการ

3.3.2 กิจกรรมการวิเคราะห์และกำหนดบทบาทผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเรื่องป่าชุมชนโคก คาวเปรียง

วัตถุประสงค์

เพื่อวิเคราะห์และกำหนดบทบาทผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเรื่องป่าชุมชนโคกคาวเปรียงในการ
ทำงานโครงการวิจัยสำหรับวางแผนการทำงานในระยะต่อไป

สถานที่/วัน/เวลา

ศาลากลางหมู่บ้านวังอ้ายโพธิ์/ วันที่ 12 พ.ย. 52

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม/กลุ่มเป้าหมาย

- ทีมวิจัย
- เจ้าหน้าที่จากป่าไม้
- สกว.ชัยภูมิ
- สอบต.
- ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
- ทีมมหิดล

รายละเอียดการดำเนินกิจกรรม

- ทีมอ.จุลย์ ชวนทีมวิจัยวิเคราะห์ว่าป่าโคกคาวเปรียงมีใครมีส่วนได้ส่วนเสีย หรือ
เกี่ยวข้องในด้านต่างๆ
- นอกจากนั้น ยังมีใครที่จะสามารถเข้ามาช่วยการทำงานในกระบวนการต่างๆ ของ
โครงการป่าโคกคาวเปรียงได้บ้าง

กิจกรรมการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเรื่องป่าชุมชนโคกควาเปรียง

เครื่องมือ/อุปกรณ์ที่ใช้ในกิจกรรม

- กระดาษฟลิปชาร์ต, ปากกาเคมี

ผลการดำเนินกิจกรรม

ได้ทราบข้อมูลเรื่องคน หน่วยงาน (รวมถึงผลการทำงานที่เกี่ยวข้อง) สำหรับใช้ในการวางแผนงานระยะต่อไป (ทีมวิจัยรู้ว่าจะต้องไปทำงานต่อกับใครบ้าง, มีเนื้อหาในการไปคุย และมีแนวทางในการเชื่อมโยงงานต่อกับคนหรือหน่วยงานนั้นๆ) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ได้ทีมวิจัยที่เป็นคนจากหน่วยงานต่างๆ เพิ่มเติม เช่น รองป่าไม้-เป็นที่ปรึกษา (และคอยอำนวยความสะดวก), สกว.ชัยภูมิ-เป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำการทำงานป่าชุมชน,

2. ได้ทราบถึงหน่วยงาน – บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการทำโครงการวิจัย รวมทั้งการสนับสนุนจากหน่วยงานและบุคคลต่าง ๆ เพื่อจะได้ดำเนินงานวิจัยได้อย่างตรงจุดเช่น ป่าไม้จังหวัดชัยภูมิ, อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม, ฝ่ายปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต, กำนัน, ผู้ใหญ่บ้าน), โรงเรียนในพื้นที่, วัด

3. ได้รับคำแนะนำการทำโครงการจากคนที่เกี่ยวข้อง

4. ได้ทราบแนวทางในการจัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับป่า

5. แผนกิจกรรมทดลองสำรวจ/เก็บข้อมูลจากป่าโคกควาเปรียง (หาแนวทางการกำหนดเส้นทางว่าจะเป็นอย่างไรร ? และกำหนดวันลงพื้นที่สำรวจป่าจริง (26 พ.ย. 53)

ปัญหา/อุปสรรค/เงื่อนไข/ข้อจำกัด และวิธีแก้ปัญหา/ทางออก

- ในตอนแรกเป็นประชุมวางแผนเก็บข้อมูล แต่ต้องเปลี่ยนเป็นประชุมวิเคราะห์บทบาทคนที่เกี่ยวข้องแทน เพราะทีมวิจัยบางคนไม่ได้เข้าร่วมประชุม และกลุ่มเป้าหมายต่างๆ เช่น ผู้ใหญ่บ้านไม่ได้มาเข้าร่วมการประชุมครั้งนี้

แผ่นชาร์ตจากกิจกรรมวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเรื่องป่าชุมชนโคกขาวเปரியง

3.3.3 กิจกรรมเติมความรู้และทักษะการเก็บข้อมูล

3.3.3.1 อบรมเครื่องมือเก็บข้อมูลชุมชนอย่างมีส่วนร่วม

วัตถุประสงค์

เพื่อให้ทีมวิจัยมีความรู้และทักษะเรื่องกระบวนการเก็บข้อมูลอย่างมีส่วนร่วม สามารถวางแผนการเก็บข้อมูลได้ และสามารถใช้การเก็บข้อมูลเป็นเครื่องมือที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน เกิดความตระหนักในปัญหาและเกิดความร่วมมือร่วมใจในการแก้ปัญหาของชุมชนร่วมกัน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ทีมวิจัย นักเรียน และคนที่สนใจในชุมชนมีการทบทวนหรือเรียนรู้การใช้ระบบตัวเขียนภาษาญ้อก่อนออกเก็บข้อมูล
- 2) ทีมวิจัยมีความรู้และทักษะเรื่องกระบวนการเก็บข้อมูลอย่างมีส่วนร่วม
- 3) ได้แผนการเก็บข้อมูล
- 4) การเก็บข้อมูลสามารถเป็นเครื่องมือที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน เกิดความตระหนักในปัญหาและเกิดความร่วมมือร่วมใจในการแก้ปัญหาของชุมชนร่วมกัน

วิธีการ

มีการจัดอบรมเพื่อเติมความรู้และทักษะในการจัดเก็บข้อมูลในพื้นที่ จัดให้เข้าร่วมอบรม ความรู้และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานและเครื่องมือการเก็บข้อมูล จากวิทยากรภายนอก ที่มีประสบการณ์โดยตรง ทั้งนี้ในกิจกรรมเติมความรู้และทักษะในการเก็บข้อมูลของทีมวิจัยโครงการ นั้นได้ดำเนินการเติมความรู้และทักษะในการเก็บข้อมูล 2 ครั้ง ได้แก่ กิจกรรมการอบรมเครื่องมือ การเก็บข้อมูลชุมชนอย่างมีส่วนร่วม และ กิจกรรมการอบรมนักพฤษภาคมศาสตร์ท้องถิ่น

กิจกรรมการอบรมเครื่องมือการเก็บข้อมูลชุมชนอย่างมีส่วนร่วม

กิจกรรมการอบรมเครื่องมือการเก็บข้อมูลอย่างมีส่วนร่วม จัดขึ้นโดยทีมพี่เลี้ยงศูนย์ ประสานงานโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นภาษาในภาวะวิกฤต มีจุดประสงค์เพื่อให้ทีมวิจัยได้ รู้จักเครื่องมือสำหรับการเก็บข้อมูลชุมชนอย่างมีส่วนร่วมประเภทต่าง ๆ เพื่อให้ทีมวิจัยได้เลือกใช้ เครื่องมือเก็บข้อมูลได้อย่างเหมาะสมกับเนื้อหาของโครงการวิจัยที่ตนเองได้ทำอยู่

วัน เวลา สถานที่

วันที่ 11-12 ธันวาคม 2553 ณ ห้องประชุมสำนักงานเขตการศึกษาพื้นที่สุรินทร์ เขต 3

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม/กลุ่มเป้าหมาย

- 1) ทีมวิจัย
- 2) ศึกษานิเทศน์จังหวัดสุรินทร์
- 3) โครงการเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของศูนย์ประสานงานประเด็นภาษาฯ ที่มี แผนกิจกรรมเก็บข้อมูลในชุมชนอีก จำนวน 5 โครงการ ได้แก่
 - 3.1 โครงการวิจัย “ศึกษาแนวทางในการสืบทอดภาษา ประเพณี และวัฒนธรรม ท้องถิ่นร่วมกันของชาวเขมรถิ่นไทย กูย และลาว ในพื้นที่เขตบริการโรงเรียนบ้านอำปอิล ต.บักได อ.พนมดงรัก จ.สุรินทร์”
 - 3.2 โครงการวิจัย “ศึกษาแนวทางการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรภาษาของแบบ บูรณาการของโรงเรียนวัดตะเคียนทอง (เพชโรปถัมภ์) โดยชุมชนมีส่วนร่วม ต.ตะเคียนทอง อ. เขาคิชฌกูฏ จ.จันทบุรี”
 - 3.3 โครงการวิจัย “พัฒนาหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ภาษาเขมรถิ่นไทย เพื่อการ อนุรักษ์ภาษาท้องถิ่นและเสริมสร้างการเรียนรู้ภาษาไทยในโรงเรียนบ้านโพธิ์ทอง ต.เชื้อเพลิง อ. ปราสาท จ.สุรินทร์”
 - 3.4 โครงการวิจัย “ศึกษาแนวทางพัฒนาทักษะภาษาไทยของนักเรียนเชื้อสายจีน ยูนนานในระดับชั้นปฐมวัย ร.ร.บ้านใหม่หนองบัว ต.หนองบัว อ.ไชยปราการ จ.เชียงใหม่”

รายละเอียดการดำเนินกิจกรรม

- 1) ประชุมตกลงร่วมกันถึงแผนการดำเนินงานในการทำกิจกรรมครั้งนี้

2) มีการจัดเกมละลายพฤติกรรมให้กับทีมวิจัยและผู้เข้าร่วมอบรม ซึ่งกิจกรรมหรือเกมเหล่านี้ผู้เข้าร่วมอบรมสามารถนำไปดัดแปลงใช้เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่คนในชุมชนหรือเด็กๆ ได้ โดยมีกิจกรรมดังนี้

- เกมสแนร์นำตัว วิธีการเล่นคือ ให้เรียงตามอายุมากที่สุดไปหาคนที่อายุน้อย โดยให้ถามชื่อ อาชีพ มีลูกกี่คน
- ให้ผู้เข้าร่วมอบรมร่วมกันระดมสมอง
- เกมสทายคำพังเพย โดยทายคำพังเพยเป็นภาษาใบ้ทีละกลุ่ม

3) ให้แต่ละกลุ่มออกมานำเสนอว่าในการมาครั้งนี้หวังว่าจะได้ความรู้อะไรกลับไปทำงาน กลุ่มป่าโคกขาวเปรียงบ้าง ต้องการเครื่องมือเก็บข้อมูลต่างๆ ในป่าชุมชน และให้นำเสนอถึงความเป็นมาของการทำงานโครงการของแต่ละทีมด้วย

4) วิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับโครงการ เพื่อให้รู้ว่าโครงการของเราต้องทำงานร่วมกันใครบ้าง เพื่อให้รู้ว่าเราจะใช้ประโยชน์อะไรจากผู้เกี่ยวข้องเหล่านั้น เพื่อที่เราจะได้แบ่งบทบาทหน้าที่การทำงานได้อย่างเหมาะสมชัดเจน สำหรับการวิเคราะห์ผู้เกี่ยวข้องของทีมวิจัยโคกขาวเปรียงมีลักษณะ

5) วิทยากรนำเสนอเครื่องมือ PRA (Participatory Rapid Appraisal = เครื่องมือวิเคราะห์ชุมชนอย่างมีส่วนร่วม) ว่ามีอะไรอะไรบ้าง ใช้ในวัตถุประสงค์อะไร และวิธีการใช้ ซึ่งเครื่องมือ PRA เป็นการศึกษวิเคราะห์ชุมชนอย่างมีส่วนร่วม โดยการใช้เครื่องมือเป็นตัววิเคราะห์ข้อมูลออกมา โดยมีเครื่องมือหลากหลายประเภทให้ทีมวิจัยนำไปเลือกใช้ตามความเหมาะสมประกอบด้วย การทำแผนที่แบบมีส่วนร่วม (Participatory Mapping), การทำแผนภูมิแยกสัดส่วน (Pie Diagrams), การทำแผนภูมิฤดูกาล (Seasonality Diagramming), การวิเคราะห์สาเหตุปัญหา (Causal Diagrams), การจัดลำดับความสำคัญ (Matrix Ranking), การวิเคราะห์แนวโน้ม (Trends Analysis), การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม (Social Network Analysis), แผนที่ความคิด (Mind Mapping) และ การสนทนากลุ่ม (Focus Group)

6) เมื่อวิทยากรแนะนำเครื่องมือ จนครบก็ได้ให้แต่ละกลุ่มทดลองนำเครื่องมือไปใช้ตามความเหมาะสมในกลุ่มทีมวิจัยของตน สำหรับกลุ่มโครงการป่าโคกขาวเปรียงทดลองทำเครื่องมือแผนที่รอบใน (แผนที่อาหารในป่าโคกขาวเปรียง) และปฏิทินอาหารธรรมชาติในป่าโคกขาวเปรียง โดยใช้การทำแผนที่แบบมีส่วนร่วมและประเภทการทำแผนภูมิฤดูกาล

7) หัวหน้าโครงการของแต่ละกลุ่มออกมานำเสนอเครื่องมือที่ทดลองนำไปใช้ โดยทีมวิจัยโคกขาวเปรียงออกมานำเสนอเครื่องมือตามที่ได้เลือกไว้

8) แต่ละกลุ่มวางแผนการทำงานต่อไปในพื้นที่ของตัวเอง โดยทีมพี่เลี้ยงได้ให้ทีมวิจัยกลับมาทำแผนที่รอบใน, รอบนอก และทำปฏิทินแหล่งอาหารในป่าในพื้นที่

เครื่องมือ/อุปกรณ์ที่ใช้ในกิจกรรม

- กระดาษฟลิปชาร์ต, เครื่องเขียน

ผลการดำเนินกิจกรรม

- ได้เครื่องมือการเก็บข้อมูล เช่น แผนที่รอบใน แผนที่รอบนอก ปฏิทินอาหาร การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

- ได้ความรู้เกี่ยวกับเครื่องมือ PRA ชนิดต่างๆ

- ได้ทดลองทำแผนที่อาหารในป่าโคกดาวเปรียงและปฏิทินอาหารธรรมชาติในป่าโคกดาวเปรียง

สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการดำเนินกิจกรรม

- เรียนรู้การทำเครื่องมือต่างๆ
- เรียนรู้ว่าในป่าโคกดาวเปรียงมีทรัพยากรสำคัญอยู่มากหลังจากที่ได้ทำแผนที่อาหาร
- ได้แลกเปลี่ยนความรู้ต่อกันโดยมีการอบรมเป็นเครื่องมือ

3.3.3.2 กิจกรรมอบรม “นักพฤกษศาสตร์ท้องถิ่น”

การอบรม “นักพฤกษศาสตร์ท้องถิ่น” เป็นการจัดการอบรมโดยองค์การสวนพฤกษศาสตร์ มีเป้าหมายสำคัญในการสร้างคนในท้องถิ่นหรือชาวบ้านให้มีความรู้ด้านพฤกษศาสตร์เบื้องต้นและสามารถทำงานเป็นนักพฤกษศาสตร์ท้องถิ่นในพื้นที่ของตนเองได้

หลังจากที่ได้รับรู้จากการอบรมนักพฤกษศาสตร์ท้องถิ่นแล้ว ทางองค์การสวนพฤกษศาสตร์มีความมุ่งหวังว่า นักพฤกษศาสตร์ท้องถิ่นจะได้นำเอาความรู้และกระบวนการที่รับการอบรมมาไปใช้จริงในท้องถิ่นที่ตนเองอาศัยอยู่ โดยทางสวนพฤกษศาสตร์จะเป็นผู้ช่วยเพิ่มเติมความรู้ด้านพฤกษศาสตร์เฉพาะด้านให้กับนักพฤกษศาสตร์ที่ผ่านการอบรมแล้วและนำไปใช้จริง

เพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้ให้กับนักพฤกษศาสตร์ท้องถิ่นรวมทั้งเพิ่มเติมข้อมูลเกี่ยวกับพืชพรรณธรรมชาติให้กับวงการพฤกษศาสตร์ในประเทศไทยให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

วัน เวลา สถานที่

21 – 25 กุมภาพันธ์ 2554 ที่สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ อำเภอมะแมร์ จังหวัดเชียงใหม่

รายละเอียดการดำเนินกิจกรรม

ในการอบรมนักพฤกษศาสตร์ท้องถิ่นรุ่นที่ 16 ทางผู้จัดการอบรมได้จัดให้มีการบรรยายรายวิชาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิชาพฤกษศาสตร์ในช่วงเช้าของแต่ละวัน ส่วนในภาคบ่ายจะเป็นช่วงเวลาที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการอบรมได้ลงพื้นที่ศึกษาด้านพฤกษศาสตร์ในภาคสนาม โดยรายละเอียดของกิจกรรมที่ได้ปฏิบัติร่วมกันในแต่ละวันมีดังต่อไปนี้

กิจกรรมวันจันทร์ที่ 21 กุมภาพันธ์ 2554

ในช่วงเช้าหลังจากที่ลงทะเบียนแล้ว ผู้เข้ารับการอบรมต้องเข้ารับการทดสอบก่อนการอบรม (Pre-test) เพื่อวัดระดับความรู้เดิมที่มีอยู่ก่อนการอบรมเสียก่อน จากนั้นจึงเข้าสู่พิธีการเปิดการอบรมนักพฤกษศาสตร์ท้องถิ่นโดย ดร.สุญญาณี เวสสุบุตร รองผู้อำนวยการองค์การสวนพฤกษศาสตร์ โดยพร้อมกันนี้ ดร.สุญญาณี ได้ให้เกียรติบรรยายใน 2 วิชาแรกให้กับผู้เข้าร่วมการอบรมด้วย คือวิชา “ประวัติและความเป็นมาของสวนพฤกษศาสตร์” และวิชา “การอนุรักษ์ทรัพยากรพืช”

หลังจากนี้แล้วก็จะเป็นการอบรมจากวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิจากองค์การสวนพฤกษศาสตร์ในรายวิชาต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- การอบรมเรื่อง “สภาพป่าเมืองไทย” โดย ดร.ปิยเกษตร สุขสถาน เป็นการอบรมที่กล่าวถึงสภาพป่าแต่ละชนิดที่มีอยู่ในเมืองไทย โดยประโยชน์จากการได้รับความรู้เรื่องสภาพป่าเมืองไทยจะเป็นความรู้เบื้องต้นให้ผู้เข้ารับการอบรมได้รู้ถึงสภาพทั่วไปของป่าและพืชพรรณธรรมชาติที่มีอยู่ในป่า ซึ่งจะเป็ความรู้พื้นฐานในการทำงานด้านพฤกษศาสตร์ต่อไป

- การอบรมเรื่อง “อาณาจักรพืช” โดย ดร.ปรัชญา ศรีสง่า เป็นวิชาที่ว่าด้วยการจำแนกพืชด้วยวิธีการทางชีววิทยาซึ่งในปัจจุบันนิยมแยกพืชออกเป็น 2 ชนิด คือ พืชที่มีระบบท่อลำเลียง และพืชที่ไม่มีระบบท่อลำเลียง

- การอบรมเรื่อง “พรรณไม้ในสวนพฤกษศาสตร์” และการศึกษาภาคสนามในสวนพฤกษศาสตร์ โดย เจ้าหน้าที่จากองค์การสวนพฤกษศาสตร์ ในกิจกรรมนี้เป็นการแนะนำให้รู้จักพืชพรรณต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ รวมทั้งยังเป็นการนำผู้เข้าอบรมได้ไปศึกษาพรรณไม้โดยใช้มุมมองทางพฤกษศาสตร์เข้ามาร่วมด้วย

กิจกรรมวันอังคารที่ 22 กุมภาพันธ์ 2554

- การอบรมเรื่อง “สัณฐานวิทยาพืช” โดย ดร.จรูญ มากน้อย เนื้อหาวิชาจะทำให้ผู้เข้าอบรมเห็นถึงส่วนประกอบของพืชในแต่ละส่วน ชื่อเรียกของส่วนประกอบของพืชแต่ละส่วนพร้อมทั้งส่วนประกอบย่อย หลังจากนั้นจึงแบ่งการบรรยายให้เห็นถึงรูปร่างและลักษณะเด่นของส่วนประกอบของพืชแต่ละส่วนซึ่งจะช่วยสำหรับการเก็บข้อมูลและเขียนบรรยายลักษณะพรรณพืชได้ชัดเจนมากขึ้น โดยเน้นการพรรณนาถึงลักษณะของใบ ดอก และ ผลอย่างละเอียด

- การอบรมเรื่อง “การศึกษาทางพฤกษศาสตร์และอนุกรมวิธานเบื้องต้น” โดย ดร.สันติ วัฒนฐานะ “อนุกรมวิธาน” เป็นวิธีการที่จะศึกษาพืชในด้านการตรวจสอบอัตลักษณ์ของพืชแต่ละชนิดเพื่อวินิจฉัยชื่ออันจะนำไปสู่การจัดจำแนกพืชออกเป็นหมวดหมู่ตามหลักเกณฑ์ทางพฤกษศาสตร์ ซึ่งวิธีการทางอนุกรมวิธานนี้เป็นวิธีที่จะช่วยให้ผู้ศึกษาได้ทราบถึงลักษณะที่แท้จริงของพืชที่ตนศึกษาอย่างละเอียดและมีความเป็นสากล

- การอบรมเรื่อง “ความสำคัญของการเก็บตัวอย่างพรรณไม้และพิพิธภัณฑ์พืช” โดย นาย กิตติพงษ์ เกิดสว่าง

- กิจกรรม “การทดลองเก็บตัวอย่างพรรณไม้ในสวนพฤกษศาสตร์” โดย เจ้าหน้าที่จาก องค์การสวนพฤกษศาสตร์

กิจกรรมวันพุธที่ 23 กุมภาพันธ์ 2554

- กิจกรรมศึกษาภาคสนามที่ยอดดอยอินทนนท์

- กิจกรรมศึกษาธรรมชาติเส้นทางศึกษาธรรมชาติอ่างกา

- กิจกรรมศึกษาระบบนิเวศของป่าและความหลากหลายทางชีวภาพของพืช ณ เส้นทางศึกษาธรรมชาติกิ่วแม่ปาน

การทำกิจกรรมในการศึกษาภาคสนามที่ยอดดอยอินทนนท์นี้ จะยกไปกล่าวถึงในกิจกรรมที่ 4 กิจกรรมเรียนรู้ดูงานที่เกี่ยวข้อง

กิจกรรมวันพฤหัสบดีที่ 24 กุมภาพันธ์ 2554

- การอบรมเรื่อง “พฤกษศาสตร์พื้นบ้าน” โดย นายวิทยา ป่องอมรกุล “พฤกษศาสตร์ท้องถิ่น” เป็นสาขาวิชาทางพฤกษศาสตร์ที่อาศัยความรู้จากสหสาขาวิชา ทั้งความรู้ด้านพฤกษศาสตร์ ชีววิทยา วิทยาศาสตร์ เคมี สังคมศาสตร์ มานุษยวิทยา ประวัติศาสตร์ และภาษาศาสตร์ โดยที่งานพฤกษศาสตร์ท้องถิ่นที่สมบูรณ์นั้นจะต้องรู้จักการประยุกต์ใช้ประโยชน์จากสหสาขาวิชาเหล่านี้ได้อย่างเหมาะสมและลงตัว ทั้งนี้หัวใจสำคัญของพฤกษศาสตร์พื้นบ้านก็คือ การใช้ความรู้ด้านพฤกษศาสตร์เข้าไปศึกษาการใช้ประโยชน์จากพืชของผู้คนในท้องถิ่น

- การอบรมเรื่อง “การใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร” โดย รศ.ดร.พาณี ศิริสะอาด เป็นการอบรมให้ทราบถึงวิธีการใช้ประโยชน์จากพืชที่มีสรรพคุณทางยาที่เรียกกันว่า “พืชสมุนไพร” ซึ่งการใช้พืชสมุนไพรได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ ผู้ใช้จะต้องมีความรู้ด้านสมุนไพรแบบ 5 ถูก

ได้แก่ ถูกด้น, ถูกส่วน, ถูกขนาด, ถูกวิธี และ ถูกโรค เมื่อใช้พืชสมุนไพรได้ตาม 5 ถูกที่กล่าวมาแล้ว การใช้สมุนไพรในการรักษาโรคก็จะมีประสิทธิภาพ

- การอบรมเรื่อง “การใช้ประโยชน์จากพืชโดยวิธีการพฤษเคมี” “พฤษเคมี” คือวิธีการสกัดสารประกอบสำคัญที่มีอยู่ในพืชเพื่อนำสิ่งที่สกัดได้มาใช้ประโยชน์ตามแต่วัตถุประสงค์ ซึ่งอาจเป็นการสกัดยาสมุนไพรด้วยวิธีการต้ม การดอง หรือการสกัดทางวิทยาศาสตร์ก็ได้

- กิจกรรม “ทดลองผลิตภัณฑ์ด้วยวิธีพฤษเคมีอย่างง่าย” เป็นกิจกรรมต่อยอดจากการอบรมเรื่องการใช้ประโยชน์จากพืชโดยวิธีพฤษเคมี ซึ่งในกิจกรรมนี้เป็นการทำยาหม่องน้ำจากสารสกัดจากพืชที่เจ้าหน้าที่ได้เตรียมเอาไว้แล้ว ประกอบไปด้วย การบูรผง พิมเสนผง เมนทอลผง และน้ำมันหอมระเหย

ทีมวิจัยทดลองทำพิมเสนน้ำด้วยวิธีพฤษเคมี

กิจกรรมวันศุกร์ที่ 25 กุมภาพันธ์ 2554

- การอบรมเรื่อง “การขยายพันธุ์พืชเบื้องต้น” การขยายพันธุ์พืชเป็นกระบวนการหนึ่งในการอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืช ซึ่งตามคำนิยามแล้ว การขยายพันธุ์พืชหมายถึงการทวีจำนวนต้นพืชให้มากขึ้นกว่าเดิม โดยมีเป้าหมายในการคงพันธุ์ของต้นพืชเอาไว้เพื่อประโยชน์ต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์และประโยชน์ที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตก็ได้

- กิจกรรมดูงาน “เรือนเพาะชำกล้าไม้” เรือนเพาะชำกล้าไม้เป็นพื้นที่ขององค์การสวนพฤกษศาสตร์สำหรับใช้ในการเพาะขยายพันธุ์พืชเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในกิจการขององค์การสวนพฤกษศาสตร์ เมื่อผู้เข้ารับการอบรมเข้าไปศึกษาดูงาน เจ้าหน้าที่ได้สาธิตวิธีการเพาะเมล็ดในกระบะเล็ก การแยกต้นกล้าออกมาเพาะปลูกในกระถาง รวมทั้งวิธีการผสมดินที่เหมาะสมต่อการปลูกไม้ดอกไม้ประดับ

หลังจากที่ผู้เข้ารับการอบรมได้ผ่านการอบรมจนครบทั้งหลักสูตรแล้ว ผู้จัดการอบรมจึงจัดการสอบ Post-test เพื่อทดสอบถึงความรู้และความเข้าใจของผู้รับการอบรมว่ามีเพิ่มขึ้นมากน้อยขนาดไหน โดยผลการสอบแบบอิงกลุ่มปรากฏผลออกมาว่า ผู้เข้ารับการอบรมกว่า 80% มีคะแนน

สอบดีขึ้นกว่าตอนทำ Pre-test ซึ่งหมายถึงการอบรมครั้งนี้บรรลุตามเป้าหมายที่ทางผู้จัดการอบรมได้วางเอาไว้

กิจกรรมสุดท้ายของการอบรมนักวิทยาศาสตร์ท้องถิ่นคือพิธีปิดการอบรมและการมอบเกียรติบัตรเพื่อเป็นหลักฐานยืนยันว่าผู้เข้ารับการอบรมทุกคนเป็นนักวิทยาศาสตร์ท้องถิ่นรุ่นที่ 16 ขององค์การสวนพฤกษศาสตร์โดยสมบูรณ์ ซึ่งในพิธีปิดการอบรมและมอบเกียรติบัตรนี้ ดร.สุญาณี เวสสุบุตร รองผู้อำนวยการองค์การสวนพฤกษศาสตร์ได้ให้เกียรติมาปิดการอบรมและมอบเกียรติบัตรให้กับนักวิทยาศาสตร์ท้องถิ่นด้วยตนเอง

พิธีมอบประกาศนียบัตรนักวิทยาศาสตร์ท้องถิ่นรุ่นที่ 16

ปัญหา / อุปสรรค

1. การบรรยายให้ความรู้ของวิทยากรมีศัพท์เทคนิคทางวิชาการมากเกินไป ทำให้เข้าใจสิ่งที่วิทยากรบรรยายได้ไม่หมด
2. เวลาที่ใช้บรรยายในแต่ละวิชาน้อยเกินไป

3.3.4 การเรียนรู้ดูงานที่เกี่ยวข้อง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานระหว่างทีมวิจัยกับโครงการหรือหน่วยงานที่มีลักษณะเหมือนหรือใกล้เคียงกัน
2. เพื่อดูแนวทางการทำงานจากพื้นที่ดูงานเพื่อนำมาใช้เป็นต้นแบบในการทำงานโครงการต่อไป
3. เพื่อนำประสบการณ์ที่ได้จากการดูงานมาปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพบริบทพื้นที่ของทีมวิจัย

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำงานกับหน่วยงานที่ไปศึกษาดูงาน

2. นำประสบการณ์การทำงานจากพื้นที่ที่ไปปฏิบัติงานมาเป็นบทเรียนเพื่อปรับใช้ในการทำงาน
โครงการต่อไป

วัน เวลา สถานที่

23 กุมภาพันธ์ 2554 ที่อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์

กระบวนการทำงาน

การศึกษาอุทยานที่อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์เป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมการอบรม
นักพฤกษศาสตร์ท้องถิ่น โดยกิจกรรมที่จัดขึ้นในวันที่ 23 กุมภาพันธ์ จะเน้นไปในเรื่องของการดู
งานในพื้นที่ที่มีการทำงานในด้านพฤกษศาสตร์และแหล่งเรียนรู้ด้านพฤกษศาสตร์ที่เปิดกว้างให้
ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าชมได้ ซึ่งอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์เป็นพื้นที่เหมาะสมในการดูงาน
เป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศ
และมีการพัฒนาพื้นที่ให้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับประชาชนทั่วไปได้อย่างเหมาะสมทั้งในด้านการ
นำเสนอเนื้อหาความรู้ด้านพฤกษศาสตร์มาประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมไปพร้อมกับการทำเป็นแหล่ง
ท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ

ในอาณาบริเวณของอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์มีพื้นที่สำหรับการศึกษาดูงานอยู่อย่าง
มากมาย แต่สำหรับในการศึกษาดูงานของทีมนักวิจัยในครั้งนี้ได้ลงไปศึกษาดูงานจากพื้นที่ 2 พื้นที่คือ
เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติอ่างกา และเส้นทางศึกษาธรรมชาติกิ่วแม่ปาน

การศึกษาดูงานเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติอ่างกา

เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติอ่างกาเป็นเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติที่ตั้งอยู่บนพื้นที่สูงที่สุด
ในประเทศไทยบรรยากาศของเส้นทางศึกษาธรรมชาติอ่างกามีตึกจระเข้ไม้ที่เขียวตลอดปี
และเนื่องด้วยความสูงเหนือระดับน้ำทะเลที่อยู่สูงมากจึงส่งผลให้สภาพอากาศในบริเวณนี้หนาวเย็น
เช่นเดียวกัน พืชพรรณธรรมชาติที่มีให้เห็นบริเวณนี้เป็นพืชพรรณที่หาได้ยากในประเทศไทยคือ
ต้นข้าวตอกฤๅษี และ ต้นกุหลาบพันปี ซึ่งมีอยู่จำนวนไม่มากและอาศัยปะปนอยู่กับต้นไม้อื่น

ต้นข้าวตอกฤๅษี พืชหายากที่พบบริเวณเส้นทางศึกษาธรรมชาติอ่างกา

วิธีการบริหารจัดการของเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติอ่างกาเป็นวิธีการให้ผู้ที่มาเดินในเส้นทางนี้เดินตามอรรถาชัย โดยมีป้ายบอกชื่อจุดสำคัญเอาไว้ 10 จุด ได้แก่

1. ประตูลูฮิมาลัย
2. เส้นทางศึกษาธรรมชาติอ่างกา
3. ระบบนิเวศบริเวณอ่างกา
4. ข้าวตอกฤาษี
5. กุหลาบพันปี
6. พรรณไม้เด่นบริเวณ “อ่างกา”
7. อิงอาศัย
8. วิหคไพร
9. ต้นกำเนิดน้ำ
10. คุณค่านิรันดร์

ผู้ที่เดินศึกษาธรรมชาติจะต้องเดินเข้าสู่จุดแรก “ประตูลูฮิมาลัย” บริเวณทางเข้าก่อนเสมอ แล้วเดินไปตามจุดต่าง ๆ ที่กำหนดไว้จนจบที่จุดสุดท้าย “คุณค่านิรันดร์” จึงถือว่าเสร็จสิ้นการเดินเส้นทางศึกษาธรรมชาติ

ทีมวิจัยป่าโคกควาเปரியงเดินศึกษาดูงานที่เส้นทางศึกษาธรรมชาติอ่างกา

การศึกษาดูงานเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติกัวแม่ปาน

การเดินในเส้นทางศึกษาธรรมชาติกัวแม่ปานจำเป็นต้องใช้ผู้นำชมที่ชำนาญเส้นทางซึ่งเป็นชาวเขาที่เคยตั้งถิ่นฐานและใช้ชีวิตอยู่ในบริเวณดอยอินทนนท์มาก่อน ต่อมาเมื่อดอยอินทนนท์ถูกยกระดับให้เป็นอุทยานแห่งชาติแล้วนั้น ก็ได้นำเอาชาวเขาที่เคยตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณนั้นมาเป็นผู้นำชมเส้นทางศึกษาธรรมชาติเนื่องจากเป็นผู้ที่ใช้ชีวิตอยู่ในพื้นที่ มีความชำนาญ และมีความรู้เพียงพอสำหรับการนำชมให้นักท่องเที่ยวได้ โดยผู้นำชมแต่ละคนจะสามารถนำชมได้เพียง 10 คน เท่านั้น

เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติที่กัวแม่ปานมีระยะทางประมาณ 7 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางประมาณ 3 ชั่วโมง สภาพบรรยากาศในเส้นทางนั้นเป็นทางเดินที่ชันตามความสูงของเนินเขา ประกอบกับความสูงของพื้นที่จึงทำให้ค่อนข้างที่จะมีออกซิเจนน้อย เส้นทางนี้จึงไม่เหมาะกับผู้ป่วยโรคหัวใจ โรคหอบหืด และโรคในระบบทางเดินหายใจทุกประเภท

เมื่อผ่านทางเข้าของเส้นทางศึกษาธรรมชาติกัวแม่ปาน ผู้นำชมจะแนะนำให้ทราบถึงจุดแวะชม 20 จุดซึ่งประกอบไปด้วย

1. เฝินยุคโบราณ
2. ป่าเมฆ
3. ป่าต้นน้ำ กำเนิดสายธารา
4. สายน้ำสายใยชีวิต
5. ป่าซ่อมป่า
6. เถาวัลย์
7. หุงหญ้าเมืองหนาว
8. กูดเกียะ เฝินทไฟ
9. จุดชมทิวทัศน์
10. กวางผา
11. ผาแง่มน้อย
12. กัวแม่ปาน ป่าสองมูมบนสันเขา
13. กุหลาบพันปี
14. ป่าร้อน ป่าหนาว
15. สายน้ำ ยอดเขาสูงสุดของไทย
16. มอส
17. ป่าสองรุ่น
18. ต้นไม้สูงใหญ่ล้มง่าย
19. กูดตัน เฝินสัญลักษณ์ป่าบริสุทธิ์
20. เสี่ยงป่า
21. จุดสรุปภาพรวม

3.3.5 เก็บข้อมูลองค์ความรู้จากป่าชุมชนโคกคาวเปรียง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเก็บข้อมูลผู้รู้เรื่องป่า ทั้งในด้าน ความเชื่อ ภาษา และวัฒนธรรมต่างๆ ที่มีต่อป่าโคกคาวเปรียง และความรู้เรื่องป่าที่แต่ละท่านมี

2. เพื่อเก็บข้อมูลสิ่งแวดล้อมที่มีความเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิต วิถีวัฒนธรรมและภาษาของชาวนุญชรตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

3. เพื่อให้ได้เก็บข้อมูลเรื่องกระบวนการถ่ายทอดเรื่องราวและภูมิปัญญาเรื่องป่าของคนญชรตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ได้ข้อมูลเรื่องสถานการณ์ ต้นทุนต่างๆ ของป่าโคกควาเปรียง
- 2) ได้ข้อมูลจากผู้รู้เรื่องป่า ทั้งในด้าน ความเชื่อ ภาษา และวัฒนธรรมต่างๆ ที่มีต่อป่าโคกควาเปรียง

กลุ่มเป้าหมาย

- 1) ทีมวิจัย
- 2) คนในชุมชนที่สนใจ
- 3) เด็กนักเรียนและเยาวชนที่สนใจ

วิธีการ

- 1) ข้อมูลชุดที่ 1 ใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยการจัดเวทีให้ทีมวิจัยและชุมชนได้มาพูดคุยกัน และให้ทางชุมชนเป็นผู้ให้ข้อมูลต่างๆ
- 2) ข้อมูลชุดที่ 2 ใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (ใช้แบบสัมภาษณ์) และเขียนบันทึกด้วยภาษาญชร และภาษาไทย
- 3) เก็บข้อมูลโดยการเดินสำรวจป่า
- 4) เปิดเวทีการเรียนรู้ข้อมูลที่ได้เป็นระยะๆ ร่วมกันในชุมชน ถือเป็นการเพิ่มเติมความรู้ที่ขาดหายไปหรือตรวจสอบข้อมูลร่วมกันเป็นระยะๆ

รายละเอียดการดำเนินกิจกรรม

การเก็บข้อมูลของทีมวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ครั้ง คือ

- ครั้งที่ 1 เป็นการทดลองออกเก็บข้อมูลในพื้นที่ป่าโคกควาเปรียง
- ครั้งที่ 2 เป็นการทดลองสำรวจเส้นทางเดินศึกษาป่าโคกควาเปรียง
- ครั้งที่ 3 เป็นการเก็บข้อมูลป่าโคกควาเปรียงโดยใช้แผนที่รอบในเป็นเครื่องมือ
- ครั้งที่ 4 เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลพืช สัตว์ และต้นไม้ โดยการระดมความคิด

ในการเก็บข้อมูลแต่ละครั้งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ครั้งที่ 1 ทดลองเก็บข้อมูลป่าโคกควาเปรียง

วัตถุประสงค์

เพื่อทดลองเก็บข้อมูลในป่าโคกควาเปรียง และสถานที่สำคัญในป่า รวมทั้งมีการจัดบันทึกข้อมูลรายชื่อพันธุ์พืชและสัตว์ชนิดต่างๆ

สถานที่/วัน/เวลา

วันที่ 26 พ.ย.52 ณ บ้านหัวหน้าโครงการวิจัย และป่าโคกควาเปรียง

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม/กลุ่มเป้าหมาย

- ทีมวิจัย
- ป่าไม้อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม จำนวน 4 คน
- นักวิชาการป่าไม้จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 1 คน
- สกว.ชัยภูมิ จำนวน 4 คน
- พี่เลี้ยงมหิดล จำนวน 1 คน

เตรียมงาน/วางแผนงาน

- วางแผนการทำกิจกรรมร่วมกัน
- วางแผนแบ่งกลุ่มทีมวิจัยโดยยึดตามจำนวนปราชญ์ ซึ่งปราชญ์มี 2 คน ดังนั้นจึงต้องแบ่งสมาชิกออกเป็น 2 ทีม
- ให้ทีมวิจัยพยายามซักถามปราชญ์และจัดบันทึกเป็นภาษาญ้อกร
- แจกอุปกรณ์เก็บข้อมูลจัดบันทึกคนละ 1 ชุด ประกอบด้วยสมุดและปากกา
- ประสานงานกับทางอุทยานป่าหินงาม
- ประสานงานกับสมาชิกทีมวิจัยที่จะไปเดินป่าอีกครั้ง เพื่อนัดหมายวัน/ เวลา /

สถานที่

- เตรียมอาหารมื้อกลางวันสำหรับทีมวิจัย

รายละเอียดการดำเนินกิจกรรม

ทีมวิจัยมีการวางแผนร่วมกับทีมพี่เลี้ยงมหิดล และทีมพี่เลี้ยงชัยภูมิ และดำเนินการจริงในพื้นที่

1) เป็นการวางแผนว่าจะเริ่มทดลองเก็บข้อมูล

การวางแผนในครั้งนี้ทีมวิจัยได้พูดคุยถึงรายละเอียดแผนการทำกิจกรรมในครั้งถัดไปว่า จะทดลองเก็บข้อมูลในวันไหน มีใครเข้าร่วมบ้าง จะแบ่งเส้นทางการทดลองเดินสำรวจอย่างไร ต้องใช้อุปกรณ์อะไรในการทำกิจกรรมบ้าง จะรับประทานอาหารกันที่ไหน ใครเป็นคนดูแล เป็นต้น โดยมีรายละเอียดการวางแผนการทำกิจกรรมเก็บข้อมูลเบื้องต้น ดังนี้

- อ.จุลย์ (สกว. จ. ชัยภูมิ) นำตัวอย่างพืชมาให้ดูเป็นตัวอย่าง พร้อมกับชวนแลกเปลี่ยนชื่อเรียกในแต่ละภาษา ได้แก่ ภาษาอีสาน ภาษาไทย และภาษาญ้อกร มีการบอกถึงประโยชน์/สรรพคุณของพืชแต่ละชนิดที่นำมาเป็นตัวอย่างด้วย นอกจากนี้ ยังได้บอกเล่ารายละเอียดเกี่ยวกับพืชอื่นๆ เช่น พบเจอพืชเหล่านี้ในช่วงฤดูไหน จะเก็บส่วนใดของพืชมาใช้ประโยชน์อย่างไร เป็น

ต้น ซึ่งการสาธิตยกตัวอย่างคำถามดังกล่าว ถือเป็นแนวทางให้แก่ทีมวิจัยในการจัดเก็บข้อมูล
ต่างๆ ในป่านั่นเอง

- มีการบอกเล่าถึงแนวทางการตั้งคำถามสำหรับทีมวิจัย ในเวลาที่จะดึงข้อมูลต่าง ๆ
ออกมาจากปราชญ์/ผู้รู้ เกี่ยวกับความรู้จากป่าโคกควาเปรี๊ยะ ซึ่งคำถามจะมีลักษณะที่เข้าใจง่าย และ
จะสามารถดึงข้อมูลออกมาได้มากที่สุด

- จากนั้น ทีมวิจัยได้ประชุมวางแผนการจัดเก็บข้อมูลและทำเส้นทางการเดินป่า และ
กำหนดบทบาทในการรับผิดชอบ เช่น ใครจะเป็นผู้ถาม ใครจะเป็นผู้จดบันทึก เป็นต้น

ข้อเสนอแนะและคำถามจากที่ประชุม

- อาจารย์จุลย์ มีการตั้งคำถามถึงกลุ่มเป้าหมาย 2 กลุ่ม กลุ่มแรก “ชุมชนจะได้ประโยชน์
อะไรจากป่าโคกควาเปรี๊ยะบ้าง?” กลุ่มที่ 2 “จะนำความรู้เกี่ยวกับเรื่องอะไรบ้างที่จะนำมาถ่ายทอด
ให้กับคนในชุมชน และให้นักเรียนลูกหลานได้ศึกษา” ทีมวิจัยบอกว่า ชื่อดั้งเดิมและสมุนไพรใน
ภาษาญ้อกูร, แหล่งอาหารที่อยู่ในป่าชุมชน, สถานที่สำคัญในป่าโคกควาเปรี๊ยะ, การสำรวจเส้นทาง
เดินป่าโคกควาเปรี๊ยะ เหล่านี้สามารถถ่ายทอดให้แก่ชุมชนและโรงเรียนได้ โดยโรงเรียนจะส่ง
นักเรียนให้มาร่วมศึกษาเรียนรู้ความรู้จากป่ากับทีมวิจัย

2) การทดลองสำรวจข้อมูลจริงในพื้นที่ป่าโคกควาเปรี๊ยะ ทีมวิจัยได้มีวางแผนและแบ่ง
บทบาทการทำการกิจกรรมโดยมีรายละเอียดดังนี้

- มีการวางแผนก่อนลงพื้นที่ และแบ่งกลุ่มในการเดินสำรวจป่าออกเป็น 2 กลุ่ม ซึ่งในแต่ละ
กลุ่มจะต้องประกอบไปด้วย ปราชญ์ ผู้นำเส้นทาง ผู้ให้ข้อมูล และผู้จดบันทึกข้อมูล

กลุ่มที่ 1 มีนายอาด ยัมจัตุรัส เป็นปราชญ์ผู้ให้ข้อมูลและผู้นำทาง โดยมีลูกทีม
ได้แก่ พี่พนม, พี่ห้าม, พี่น้อย, ตาแนว และทีมพี่เลี้ยง

กลุ่มที่ 2 มีนายทองพิทักษ์ ยันจัตุรัส เป็นปราชญ์ผู้ให้ข้อมูลและผู้นำทาง โดยมีลูก
ทีม ได้แก่ พี่ประยูร, น้อย, ตาตึก และทีมพี่เลี้ยง

โดยการเดินสำรวจป่าในวันนี้มีทั้งเจ้าหน้าที่ป่าไม้ นักวิชาการเดินสำรวจป่าร่วมกับ
ทีมวิจัยด้วยตลอดทาง

การทดลองเดินสำรวจข้อมูลป่าโคกควาเปรี๊ยะ

- เมื่อกำหนดกลุ่มเสร็จ จากนั้น ทีมวิจัยพากันมาขึ้นรถที่บ้านพ่อทอง โดยมีรถ
ทั้งหมด 4 คัน คือ รถของทางป่าไม้, รถพี่จุลย์ (เจ้าหน้าที่ป่าไม้) รถของเจ้าหน้าที่ป่าไม้อุทยาน
แห่งชาติป่าหินงาม และรถของพ่อทองพิทักษ์ ยันจัตุรัส

- เริ่มเดินทางจากเส้นทางเขตสปก. สวนสวรรค์ โดยในการทดลองเก็บข้อมูลใน
ครั้งนี้เป็นการเดินสำรวจป่า และมีปราชญ์ในชุมชนเป็นผู้ให้ข้อมูลโดยเดินตามเส้นทางการเดินป่าที่
ปราชญ์เป็นผู้นำทางเอง ซึ่งการเข้าไปเดินสำรวจป่าในครั้งนี้ จะมีการให้เข้าไปตามจุดที่ได้กำหนดไว้

รวมทั้งสิ้น 7 จุด โดยในแต่ละจุดนั้นถือเป็นจุดที่สำคัญของป่าโคกควาเปียงที่ทีมวิจัยควรจะมีการบันทึกข้อมูลและให้ชุมชนเป็นผู้ให้ข้อมูล ซึ่งจุดสำคัญแต่ละจุด มีดังนี้

จุดที่ 1 คือ คอบเปญเจ็ก : เป็นสถานที่ที่ชาวบ้านมักจะไปขอหวยหรือขอโชคชอลาภ (ลุงอ๊าดเป็นคนเล่า) ประวัติน่าได้มีคนจีนหาบหมากมาขาย และมานอนหลบฝนที่โขดหินนั้น และเป็นไข้ป่ามาด้วย ต่อมาจึงเสียชีวิต ณ สถานที่แห่งนี้ ชาวญัฮกุรจึงเรียกที่แห่งนี้เป็นว่า “คอบเปญเจ็ก” แปลว่า บริเวณที่ตาเจ็กตาย ซึ่งมีลักษณะเพิงหินขนาดใหญ่สามารถใช้เป็นที่หลบฝนได้

นอกจากนี้ ในบริเวณนั้นยังพบพืชและต้นไม้ซึ่งทีมวิจัยญัฮกุรจะเรียกชื่อเป็นภาษา ญัฮกุรกัน เช่น “ตัม ฮีโค” ภาษาไทยเรียกว่า ต้นชงโค , “ตัม ทะน้อง” ภาษาไทยเรียกว่า ประดู่ (ลำต้นถ้าเจาะจะมียางไหลคล้ายเลือด), “ตัม ปะบัด” ภาษาไทยเรียกว่า ไม้แดง, “ตัมฮลา? แพร์จ” ภาษาไทยเรียกว่า หญ้าแพ็ก

แนวคำถามสำหรับเก็บข้อมูลบริเวณนี้ :

- ทำไมชาวญัฮกุรถึงเรียกสถานที่แห่งนี้เป็นว่า คอบเปญเจ็ก ?
- มีความเป็นมา/ตำนาน/ความเชื่อที่เกี่ยวข้องหรือไม่ ? อย่างไร ?
- สถานที่แห่งนี้มีความเกี่ยวข้องกับชาวญัฮกุรอย่างไร ?
- ชาวญัฮกุรใช้ประโยชน์จากสถานที่แห่งนี้อย่างไรบ้าง ?

การบันทึกของทีมวิจัย :

- ถ่ายภาพ
- จดบันทึกเป็นภาษาญัฮกุร และภาษาไทย

ข้อสังเกต/ข้อเสนอแนะ :

- คนที่ทำหน้าที่ให้ข้อมูล ก็บันทึกด้วย ทำให้ตัวเองจดไม่ทัน และทำให้เกิดการให้ข้อมูลไม่ต่อเนื่อง (เพราะมัวแต่จดของตัวเอง) ดังนั้นจึงมีข้อเสนอจากพี่เลี้ยงว่า ควรแบ่งหน้าที่ให้ชัดเจน เช่น คนที่ทำหน้าที่ให้ข้อมูลก็ทำไป (ไม่ต้องจดบันทึก) หรืออาจเล่า

เป็นความรู้ในส่วนที่ผู้ถามไม่ได้ถาม (แต่เป็นข้อมูลสำคัญ) ส่วนคนที่ทำหน้าที่จดบันทึกก็เตรียมคำถามด้วย

- ทีมวิจัยถามเป็นภาษาไทยบ้าง ภาษาญอ์รบ้าง
- ทีมวิจัยมีการแลกเปลี่ยนกันเป็นภาษาญอ์รบ้าง ภาษาไทยบ้างแสดงให้เห็นถึงสถานการณ์การใช้ภาษาท้องถิ่นในปัจจุบันที่มีการใช้ปะปนร่วมกับภาษาไทย

จุดที่ 2 คือ ชูชอโคมลอย : คำว่า “ชูชอ” หมายถึง ลักษณะพื้นที่ที่เป็นลำห้วยน้ำเขาจะมีเรื่องเล่าว่า มีโคมลอยขนาดใหญ่มาก ลอยมาจากไหนก็ไม่รู้และได้ลอยมาตกที่บริเวณลำห้วยน้ำเขาแห่งนี้ และคนที่บ้าน วังอ้ายโพธิ์ไปพบเข้าจึงเรียกบริเวณนั้นว่า “ชูชอโคมลอย”

รอบๆ บริเวณนั้นก็พบ “ตัมฮีเลียมเมียว” ภาษาไทยเรียกว่า ต้นเล็บแมว ทีมวิจัยเล่าสู่กันฟังว่า เมื่อก่อนคนเฒ่าคนแก่ได้เล่านิทานเกี่ยวกับต้นเล็บแมวว่า

“กระต่ายตัวหนึ่งกำลังกินผลเล็บแมวก็นึกถึงลูกสาวที่ลืมนามไปเห็นเสื้อโคร่ง จึงหยิบไปกินไป แล้วพูดว่า “มือใครโด้ก็คว้าได้ทีละหลายๆ ผล, ใครมือยาวก็สาวได้สาวเอา” เสื้อโคร่งมาได้ยินจึงได้ทำอย่างทีกระต่ายว่า ทนได้นั้นเสื้อก็โดนหนามเล็บแมวตำที่มือ กระต่ายก็เลยมีโอกาสร่วงหนีเสื้อ ไม่โดนเสื้อกิน” (จบ)

นอกจากนั้นยังมีนิทานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับป่าและต้นไม้ในป่า เช่น กระต่ายกับเสื้อ, กระต่ายกับช้าง ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

“กระต่ายเจอไม้ที่กำลังสีกันเสียงดัง แอ๊ดดด.... กระต่ายบอกเสือว่า เสียงไม้ที่สีกันเป็นเสียงสีขอของพระอินทร์ ถ้าเสืออยากฟังก็ให้อาหุไปแนบกับไม้พังกัลๆ ก็จะได้ยินเสีย เพราะ แล้วเสือก็ทำตามทีกระต่ายบอก ลมก็พัดต้นไม้เสียง แอ๊ดด...เสือยังไม่ทันอาหุออกจาก ต้นไม้ ไม่จึงหนีบหูเสือ เสือเลยร้องโอ้กกก...” (จบ)

ตอนที่ 2

เรื่องโดย : ตาแนว ยวนจตุรัส

“กระต่ายกับเสือเป็นเพื่อนกัน ชวนกันไปเกี่ยวหญ้าคา พอหญ้าคาแห้งก็จะเอากลับบ้านขนหญ้าไวนบนหลังเสือ กระต่ายขึ้นหลังเสือ กระต่ายจึงเอาไฟเผาหญ้าคาที่อยู่บนหลังเสือ เสือถามกระต่ายว่าทำอะไรเกลอ กระต่ายว่าไม่ได้ทำอะไร พอเผาเสร็จกระต่ายวิ่งลงจากหลังเสือ เสือก็ไล่กระต่าย กระต่ายก็เลยตกลงไปในหลุมลึก กระต่ายจึงตะโกนบอกเสือว่าลงมานี้เดียวฟ้าจะหล่นทับ เสือก็เชื่อจึงกระโดดลงไปตามกระต่าย กระต่ายอยากขึ้นจากหลุม ก็ใช้กลบายโดยใช้เล็บหยิกกะโปกเสือหลายครั้ง ครั้งแรกเสือด่าราม ครั้งที่ 2 เสือก็ด่ารามและบอกว่าอย่ายุ่ง เสือขู่ว่าถ้าหยิกอีกครั้งจะโยนขึ้นไปให้ฟ้าทับ พอครั้งที่ 3 ด้วยความโมโหเสือจึงจับกระต่ายโยนขึ้นไป กระต่ายจึงได้ขึ้นจากหลุม ส่วนเสือก็ยังคงอยู่ในหลุมเพราะขึ้นไม่ได้ กระต่ายกระโดดโลดเต้นด้วยความดีใจที่เห็นตะกายขึ้นไม่ได้ กระต่ายก็วิ่งเข้าในหมู่บ้าน ไปบอกชาวบ้านว่าเสือดกหลุมพรางแล้ว ชาวบ้านจึงแบกปืนไปยังเสือ เสือก็เลยตายคาหลุมพรางของชาวบ้าน” (จบ)

กระต่ายกับช้าง โดย : ตาชนะ สงจตุรัส, ตาแนว ยวนจตุรัส

“กระต่ายขึ้นไปดูสาว ๆ สวย ๆ ดายหญ้าเตรียมที่ปลูกข้าวบนตอไม้ยางที่มีน้ำยางอยู่ ตกเย็นสาว ๆ ชวนกระต่ายกลับบ้าน กระต่ายบอกว่ากลับก่อนเฮอะ เดี่ยวกลับตามหลังพอสาว ๆ กลับหมดแล้วกระต่ายก็พยายามลุกขึ้นจากตอไม้ยาง แต่ก็ลุกไม่ขึ้น ช้างก็เข้ามากินข้าวที่ไร่ กระต่ายเห็นช้าง กระต่ายก็ขู่ช้างว่าจะบอกเจ้าของไร่ ว่าช้างมากินข้าวที่ไร่ “เฮ้ยมากินข้าวในไร่ของเขาได้ยังงัย” กระต่ายจึงทำท่าทางขู่จะทุบช้าง “เดี๋ยวก็ทุบซะหรือ” กระต่ายเลยทำช้างว่า ตัวโตขนาดนี้ยกขึ้นขึ้นได้ไหม ถ้ายกได้แล้วฉันจะไม่บอกเจ้าของไร่ ช้างจึงตอบว่า “ทำไมฉันจะยกไม่ได้ ตัวเจ้าเท่าชี้ฉันนี่ยะ” ช้างก็เลยยกกระต่ายขึ้นจากตออย่างมาไวนบนหลังตัวเอง จากนั้นกระต่ายก็กระโดดโลดเต้นบนหลังช้างเลยทำให้ช้างเลยไม่มีกล้ามบริเวณขาเหมือนวัวหรือเสืออีกเลย” (จบ)

แนวคำถามสำหรับเก็บข้อมูลบริเวณนี้ :

- ทำไมถึงเรียกบริเวณนี้ว่า ชูชูสโคมลอย
- คนญ้อกรใช้ประโยชน์จาก ชูชูสโคมลอย อย่างไรบ้าง ?
- ชูชูสโคมลอยเคยมีน้ำมาก่อนหรือไม่ ?
- ชูชูสโคมลอยเรียกภาษาไทยว่าอะไร ? และภาษาอีสานเรียกว่าอย่างไร ?
- แต่เดิมเคยเป็นทางเดินมาก่อนใช่หรือไม่ ?

การบันทึกของทีมวิจัย :

- มีการจดบันทึกเป็นภาษาไทยบ้าง ภาษาญ้อกรบ้าง
- มีการถ่ายภาพ

ข้อสังเกต :

- ผู้ให้ข้อมูลช่วยกันเล่า และสามารถเล่าได้เกินกว่าคำถามที่ถูถาม

จุดที่ 3 คือ ป่าหน่อไม้ หรือเรียกว่า “ตะบ้ง” ในภาษาญ้อกร แปลภาษาไทยว่า หน่อไม้ ซึ่งไม้ไผ่ในป่าโคกดาวเปรียงนั้นมี 3 ชนิด ได้แก่ “ทูลูซุก” ภาษาไทยเรียกว่าหน่อไม้บง, “ทูลูละเดจ” ภาษาไทยเรียกว่า หน่อไม้รวก และ “ทูลูซล๊ะ” ภาษาไทยเรียกว่า หน่อไม้หนาม

จุดที่ 4 คือ ชัยยายมอ หรือ “เชิร ยอง มอ” : เป็นลักษณะลำคลอง มีป่าหิน, แอ่งน้ำ และมีน้ำที่ซึมขึ้นมาจากพื้นดินหรือที่เรียกว่า “ซับ” อีกด้วย เมื่อก่อนนั้นชาวบ้านจะอาศัยน้ำจากซับนี้ ถือได้ว่าชัยยายมอเป็นอีกจุดหนึ่งที่เป็นแหล่งดื่มกินของชาวบ้าน โดยชาวบ้านจะหาบน้ำกลับมาใช้ที่บ้าน ของตานน บริเวณแถบนั้นมีทางโบราณ ภาษาญ้อเรียกว่า “โตรว” : เป็นเส้นทางโบราณที่ชาวบ้านใช้เดินไปไร่ ต่อมาเป็นทางลากไม้ซุง ตรงจุดนั้นพบเครื่องดัดหมาได้ทั่วไป เครื่องดัดหมานั้นชาวบ้านจะนำส่วนรากไปล้างให้สะอาด แล้วจึงนำไปตำให้ละเอียด จากนั้นก็นำไปแช่ในกระป๋องให้น้ำออก ซึ่งชาวญ้อจะนำซากที่ดำขาวเหนียวที่นี้ โดยเฉพาะตอนที่ขาวเหนียวสุกร้อนๆ (เพราะเล่ง่าย) มาจุ่มแช่แล้วนำไปตำ พอขาวเริ่มติดซากก็นำไปแช่อีกแล้วนำมาตำใหม่ ซึ่งการนำมาตำใหม่หลายๆ ครั้งจะทำให้ขาวเหนียวที่ดำมีกลิ่นหอมมากขึ้น ขาวเหนียวที่ได้นี้ชาวบ้านจะนำมาทำขนม “กะโปง” หรือข้าวเกรียบหุซ้าง

เครื่องดัดหมาจะมี 2 สายพันธุ์ (เล็ก-ใหญ่หรือตัวผู้-ตัวเมีย) ปกติชาวญ้อจะนำเครื่องดัดหมาสายพันธุ์เล็กมาประกอบในการทำอาหารหรือขนม

แนวคำถามสำหรับเก็บข้อมูลบริเวณนี้ :

- ทำไมชาวญ้อถึงเรียกสถานที่บริเวณนี้ว่าชัยยายมอ ?
- ชาวญ้อมีการใช้ประโยชน์อะไรจากชัยยายมอบ้าง ?
- ปัจจุบันยังมีน้ำอยู่ไหม ?

การบันทึกของทีมวิจัย :

- ไม่มีกล้องบันทึกภาพ
- ไม่สามารถถ่ายภาพจุดนี้ได้เพราะอยู่กลางป่ามีต้นมันหนาแน่น
- มีการบันทึกทั้งภาษาไทยและภาษาญ้อ

เหตุการณ์ในอดีต :

- มีทางเดินเก่าที่ชาวญ้อเดินไปหาบน้ำจากชัยยายมอมาใช้ในครัวเรือน
- ต่อมากลายเป็นทางรถบรรทุกไม้ซุง

- ต่อมาเป็นทางอุตสาหกรรมปลูกป่า
- ปัจจุบันเป็นที่ทำการเกษตรของชาวบ้าน

จุดที่ 5 คือ ห้วยน้ำหีบ ภาษาญ้อกรเรียกว่า “เชิร ดาก ฮีบ” ลักษณะพิเศษของห้วยน้ำหีบ คือ มีน้ำลำห้วยที่ไหลมาจากเทือกพังเหย จำนวน 2 สายมาบรรจบกัน ณ จุดนี้ และกลายเป็น (ห้วย) แม้ว่าบริเวณนี้จะมีน้ำไหลน้อยแต่ก็มีน้ำไหลอยู่ตลอดเวลาไม่มีแห้ง “ซั๊บละละ” ต่อมา คือ ซั๊บายหล่า ต่อมา วังงูเหลื่อม ภาษาญ้อกรเรียกว่า “วัง ชรุง คลัน” ต่อมาเป็นลำห้วยใหญ่ คือ วังอ้ายโพธิ์ ต่อไป สะพานข้ามห้วยวังอ้ายโพธิ์ ต่อไปคือ วังดำ ภาษาญ้อกรเรียกว่า “วังเพ็ญด” ต่อไปคือ “วังตัมปิญ” ต่อไป “วังตัมนวนล” ต่อไปคือ “วังตัมนุน” ต่อไปคือ “วังตะกู” ต่อไปคือ “วังจราบ” ต่อไปคือ “วังอะอิน” ต่อไปคือ วังตะบุง ซึ่งจะไหลไปทางวังอ้ายคงข้ามสะพานวังกวาง

แนวคำถามสำหรับเก็บข้อมูลบริเวณนี้ :

- ทำไมชาวญ้อกรถึงเรียกสถานที่บริเวณนี้ว่า “เชิร ดาก ฮีบ” ?
- น้ำเคยแห้งไหม ? หรือมีน้ำตลอดปี ?
- เมื่อก่อนมีสัตว์น้ำ เช่น ปลา เยอะไหม ?
- แมลงน้ำเรียกภาษาญ้อกรว่าอะไร ?
- ป่าลักษณะแบบนี้ชาวญ้อกรเรียกว่าป่าอะไร ?
- รอยขุดรู เป็นขุดอะไร ?
- ไม้ไผ่รวกปลูกหรือขึ้นเองตามธรรมชาติ ?
- เคยป่าภาษาญ้อกรเรียกว่าอะไร ?
- ในห้วยนี้มีพืชที่กินได้ไหม ? มีพืชอะไรบ้าง ?

ฯลฯ

ข้อสังเกต/เหตุการณ์ในอดีต :

- บริเวณลำห้วยนี้มีทั้งพืชที่เป็นยา และอาหารของชาวญ้อกร
- มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลจากพื้นที่อื่น กับพื้นที่ป่าโคกคาวเป็ริงแห่งนี้

- ทีมวิจัยมีแนวคิดว่าจะสร้างฝายแม้ว เพื่อชะลอการไหลของน้ำในบริเวณลำห้วยและแอ่งน้ำในป่าโคกควาเปรียงแห่งนี้ตลอดสาย (เลียนแบบพฤติกรรมการไหลของน้ำ)
- ทีมวิจัยมีแนวคิดเรื่องการทำแหล่งท่องเที่ยวในบริเวณป่าแห่งนี้
- ลำห้วยสายนี้มีสัตว์ เช่น ปูเขา ซึ่งแสดงถึงความอุดมสมบูรณ์
- ลำห้วยสายนี้มีลานหินสวย และมีแอ่งน้ำหลายแอ่ง อาจจะสานงานต่อกับอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม นายอำเภอ และเจ้าหน้าที่ป่าไม้จังหวัด

จุดที่ 6 คือ ลานหิน ภาษาญัฮกุรเรียกว่า “ฮมอ กะตัย” : เป็นจุดที่มีลานหินขนาดใหญ่ที่ชาว ญัฮกุรเข้าไปหาของป่าแล้วนิยมไปนั่งพักผ่อนหรือเล่นน้ำในบริเวณนั้น

บริเวณรอบๆ มีต้นลิงจ้อย “ตัมคะนาง” ชาวบ้านใช้ไม้มาทำบ้านเรือน นอกจากนั้นมียอดมะขามป้อม ซึ่งสัตว์ประเภทเก้ง กวางชอบมากินลูกมะขามป้อม เพราะมะขามป้อมมีคุณสมบัติกินแล้วจะชุ่มคอ ส่วนเปลือกหากนำมาเคี้ยวให้แหลกสามารถนำมาโปะช่วยในการรักษาแผลถลอกปอกเปิกได้

นอกจากนั้นก็มีต้นกระโดนหรือที่เรียกว่า “ตัมฮีโนล” สามารถนำส่วนของใบยอดอ่อนนำมาจิ้มน้ำพริกกิน ดอกกระโดนจะมีมากในช่วงเมษายน ส่วนของเปลือกสามารถนำมาทำรองเท้าเปลือกไม้ของชาวญัฮกุร

จุดที่ 7 คือ ทำนบอาจิวิ : เมื่อก่อนเป็นบริเวณนี้เป็นปลักกวางไข่นอนเล่น (คล้ายปลักควาย) ต่อมาตาของงมจิตใช้ทำนา และปัจจุบันอาจิวิจึงทำเป็นสระทำนบ

- เมื่อทีมวิจัยเดินมาครบทุกจุดแล้วก็แวะนั่งกินข้าวกลางวันบนลานหิน ถือเป็นการจำลองสถานการณ์ในอดีต ทำให้ทีมวิจัยเห็นภาพของสมัยก่อนมากขึ้น เพราะสมัยก่อนนั้นชาวบ้านที่เดิน

เข้ามาหาของป่าก็มักจะแวะพักทานข้าวบนแผ่นดินต่าง ๆ นั้นเอง ซึ่งในป่าโคกควาเปรียงมีแผ่นดินใหญ่ ๆ เป็นจำนวนมาก

- จากนั้น ทีมวิจัยและทีมพี่เลี้ยงนั่งสรุปงานบนลานหินร่วมกัน โดยทีมพี่เลี้ยงถามทีมวิจัยว่า “ได้เรียนรู้อะไรกันบ้าง”

พี่พนมตอบว่า ได้ชื่อต้นไม้ที่เป็นภาษาญ้อและภาษาไทยที่ไม่รู้มาก่อน เช่น ต้นลิงจ้อย “ต้มคะนาง” และได้เห็นของจริงด้วย, ยังได้รู้ว่าต้นมะขามป้อมสามารถนำรักษาแผลถลอกได้เป็นอย่างดี

สำหรับสถานที่ในป่าทั้ง 7 จุดนี้ถือเป็นสถานที่สำคัญในป่าโคกควาเปรียงที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์โดยตรงต่อวิถีชีวิตของชาวญ้อและชาวบ้านในหมู่บ้านใกล้เคียง การเก็บข้อมูลในครั้งนี้ นอกจากทีมวิจัยจะได้ทราบตำนาน เรื่องเล่าของแต่ละจุดแล้ว ทีมวิจัยยังได้ชื่อเรียกพันธุ์พืชหรือพันธุ์สัตว์ต่างๆ เป็นภาษาญ้อ พร้อมกับได้ทราบถึงประโยชน์/สรรพคุณของมันอีกด้วย สิ่งสำคัญอีกสิ่งหนึ่งคือนอกจากกิจกรรมนี้จะเป็นการจัดเวทีและปฏิบัติการจริงกลุ่มย่อยในพื้นที่ยังทำให้ทีมวิจัยและชาว ญ้อผู้อาวุโสและชาวญ้อที่เป็นคนรุ่นหลังได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเกิดกระบวนการถ่ายทอด-สืบทอดองค์ความรู้จากป่าโคกควาเปรียงอย่างเป็นธรรมชาติอีกด้วย

หลังจากเสร็จสิ้นการเดินทางสำรวจและเก็บข้อมูลสถานที่สำคัญและธรรมชาติในป่าโคกควาเปรียงเสร็จแล้ว ทีมพี่เลี้ยงและทีมวิจัยก็ได้รับประทานอาหารร่วมกันบริเวณลานหิน ได้นั่งสรุปการทำกิจกรรมในวันนี้แล้วค่อยแยกย้ายกันไป

เครื่องมือ/ อุปกรณ์ที่ใช้ในกิจกรรม

สมุด, ปากกา, กล้องถ่ายรูป

ผลการดำเนินกิจกรรม

- ทีมวิจัยได้รู้จักเพื่อนสมาชิกทีมวิจัยเพิ่มขึ้น
- ทีมวิจัยได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชน
- ทีมวิจัยมีความรู้เกี่ยวกับป่าโคกควาเปรี๊ยะมากขึ้น เช่น รู้จักชื่อผลไม้, ชื่อต้นไม้ ทั้งที่เป็นชื่อเรียกในภาษาไทย ภาษาญ้อกร ภาษาอีสาน นอกจากนี้ ยังได้ทราบชื่อทางวิทยาศาสตร์อีกด้วย
- วันนั้นมีการคุยวางแผนเรื่องการดูงาน จันท.จังหวัด แนะนำให้ไปดูป่าสมุนไพรรองหมอบแสงที่อยู่หมู่บ้านโคกปลั่ง ต.ห้วยยายจิ๋ว อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ (ป่าเขาส่าเลือด) เพราะอยู่ใกล้ๆ
- ทีมวิจัยได้ทราบประวัติความเป็นมาของจุดแต่ละจุดในป่าโคกควาเปรี๊ยะ

สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการดำเนินกิจกรรม

- ได้ทดลองใช้เครื่องมือในสถานการณ์จริง
- มีความกล้าในการซักถามคนในชุมชนมากขึ้น
- ทีมวิจัยญ้อกรได้ทบทวนการจดบันทึกทั้งภาษาไทยและภาษาญ้อกร
- ทีมวิจัยได้มีกระบวนการเรียนรู้และเกิดถ่ายทอด-สืบทอด เกี่ยวกับชื่อพรรณไม้ และสถานที่สำคัญต่อชาวญ้อกรเป็นภาษาญ้อกร พืชสมุนไพร-การใช้ประโยชน์ในวิถีชีวิตของชาวญ้อกร อาหารจากป่าโคกควาเปรี๊ยะ และการดูแลรักษาป่า ระหว่างคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่อย่างเป็นธรรมชาติ

ปัญหา/อุปสรรค และข้อเสนอแนะ

- ปรากฏณ์เดินเร็วเกินไป ทำให้คนถามข้อมูลตามไม่ทัน
- กลุ่มที่ไปด้วยกันมักจะแตกกระจาย ไม่ค่อยรอกัน

- ไม่มีผู้ควบคุมแผนการเดินทาง ทำให้เดินสะเปะสะปะ
- ทุกคนแย่งกันถามหรือถามเร็ว และปราชญ์ก็มีน้อย ทำให้ตอบคำถามไม่ทัน
- ปราชญ์ต้องการนำเสนอข้อมูลและอยากแนะนำพาไปรู้จักสถานที่ต่างๆ แต่คนเก็บข้อมูลบันทึกไม่ค่อยทัน
- ในทีมวิจัยได้นำเสนอเกี่ยวกับการเก็บข้อมูลในครั้งต่อไปจะต้องหาปราชญ์มาเพิ่มสำหรับให้ข้อมูลแก่ทีมวิจัย
- การเก็บข้อมูลจะต้องเก็บทีละเรื่อง และเก็บเป็นทีม
- ก่อนเก็บข้อมูลต้องเตรียมคำถามก่อน
- วางแผนเก็บข้อมูลเป็นแปลง
- เกิดข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเก็บข้อมูลครั้งต่อไปให้มีการวางแผนเก็บข้อมูลให้รัดกุมมากขึ้น และจะต้องรักษาระเบียบในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลให้เคร่งครัด เพื่อให้การตั้งคำถามการบันทึกข้อมูลเป็นไปได้ดีมากยิ่งขึ้น

ครั้งที่ 2 การทดลองสำรวจเส้นทางศึกษาป่าโคกควาเปรียง

วัตถุประสงค์

เพื่อทดลองสำรวจเส้นทางศึกษาป่าโคกควาเปรียง

วิธีการ

- ทีมวิจัยได้วางร่วมกับทีมพี่เลี้ยงวางแผนว่าจะทดลองสำรวจเส้นทางเดินศึกษาป่าโคกควาเปรียง โดยนำป้ายภาษาญ้อกรูไปติดตามต้นไม้ต่างๆ ในป่าโคกควาเปรียง
- ทีมวิจัยเตรียมอุปกรณ์สำหรับการทำป้ายเอง เช่น ฟิวเจอร์บอร์ด ปากกาเคมี ลวดกรรไกรตัดลวด คัตเตอร์ เป็นต้น

- ทีมวิจัยและทีมพี่เลี้ยงแบ่งกลุ่มออกเป็น 2 กลุ่ม (2 สาย) คือ

เส้นทางที่ 1 เส้นทางไปซับละและ พ่อทอง สาคร ประยูร ออย (พี่เลี้ยง) สกว.ชัยภูมิ

ตาดีก

เส้นทางที่ 2 เส้นทางผ่ากลางไร่ ห้าม ลุงอ๊าด พนม ห้าม น้อย ตาแห่นว หนูแดง(พี่เลี้ยง)

- จากนั้นทดลองเดินป่าโดยนำป้ายไปติดต้นไม้ด้วย โดยเริ่มจากจุดที่ตั้ง คือ วัด
- กลับมากินข้าวที่วัด
- สรุปการทำกิจกรรม 2 ขึ้น ได้แก่
- 1) นำเสนอที่ไปเดินติดป้ายในป่า
- 2) สรุปบทเรียนการทำงานในรอบ 6 เดือน

ผลการดำเนินงานกิจกรรม

1) ตัดต้นไม้ได้ประมาณ 13 ต้น กับอีก 1 เครือ ดังนี้

- ต้นมะค่าแต้	ภาษาญ้อเรียกว่า	“ต้มก้อฮ”
- ฝั่ลวก	ภาษาญ้อเรียกว่า	“ทญูละเดจ”
- ต้นสะเดา	ภาษาญ้อเรียกว่า	“ต้มชะเดา”
- ต้นตะเคียน	ภาษาญ้อเรียกว่า	“ต้มชะลัซ”
- ต้นหวด	ภาษาญ้อเรียกว่า	“ต้มคะนุงคะนา”
- ต้นมะพลาล	ภาษาญ้อเรียกว่า	“ต้มชะพริ้อ”
- ต้นประดู่	ภาษาญ้อเรียกว่า	“ต้มทะน็อง”
- ต้นมะเกลือ	ภาษาญ้อเรียกว่า	“ต้มมะเกลือ”
- ต้นมะแปะ	ภาษาญ้อเรียกว่า	“ต้มแซ้งแป้อ”
- ต้นตะคร้อ	ภาษาญ้อเรียกว่า	“ต้มแซ้งตะครอ”
- ต้นมะขามป้อม	ภาษาญ้อเรียกว่า	“ต้มแซ้งฮี้ทวด”
- ต้นปอแดง	ภาษาญ้อเรียกว่า	“ต้มโซกโพลง”
- ต้นชาติ	ภาษาญ้อเรียกว่า	“ต้มทราญ”
- ต้นไม้แดง	ภาษาญ้อเรียกว่า	“ต้มกร็อม”
- ต้นปล่าว	ภาษาญ้อเรียกว่า	“ต้มฮี้ฟุง”
- เครือตดหมา	ภาษาญ้อเรียกว่า	“โซกฮี้โล่ม”

สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการดำเนินกิจกรรม

ประยูร : ต้นไม้ที่ไม่เคยรู้จักเคยแต่ได้ยินก็ได้รู้จัก บางต้นก็รู้แต่ชื่อภาษาไทย แต่ไม่รู้ภาษา
ญัฮกุร เช่น ต้นมะค่าแต้, ต้นปล่าว แต่บางต้นรู้จักชื่อภาษาญัฮกุร แต่ไม่รู้ภาษาไทย เช่น ต้มทราญ

หาม : ไม่รู้จักชื่อต้นตะเคียนเป็นภาษาญัฮกุร เช่น ต้นตะเคียน เพิ่งจะรู้วันนั้น

พ่อทอง : ได้รู้จักต้นยาว่าเป็นยารักษาโรค เช่น ต้นอ้อย 3 สวน “ต้นชะเอม” เป็นยาบำรุง
เลือดบำรุงกำลัง

ปัญหา/อุปสรรค/เงื่อนไข/ข้อจำกัด

- พนมเป็นคนติดป้าย และต้องเป็นคนบอกด้วย และเป็นคนถามด้วย
- บางคนเดินช้า บางคนเดินไว
- อุปกรณ์ไม่พร้อม
- อีกกลุ่มบันทึก แต่ไม่ค่อยติดป้าย ใช้วิธีการพูดคุยกันเป็นส่วนใหญ่
- ได้ข้อมูลความรู้ไม่ครบ
- การติดป้ายชื่อยังถือว่าน้อย (ต้องทำอีกครั้งอย่างจริงจัง ตอนนั้นเป็นแค่การทดลอง)
- เวลาทำกิจกรรมเดินติดป้ายมีน้อย ประมาณ 2 ชั่วโมงกว่า
- ทีมวิจัยบันทึกเป็นภาษาญัฮกุรและภาษาไทย

ครั้งที่ 3 เก็บข้อมูลป่าโคกควาเปรียงโดยใช้แผนที่รอบในเป็นเครื่องมือ

วัตถุประสงค์

- เพื่อเก็บข้อมูลป่าโคกควาเปรียง
- เพื่อจัดทำแผนที่ป่าโคกควาเปรียง

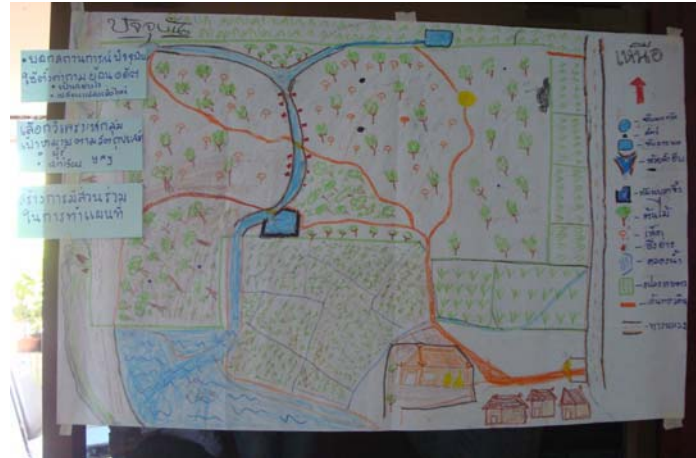
ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- ทีมวิจัย

รายละเอียดการดำเนินกิจกรรม

การเก็บข้อมูลป่าโคกควาเปรียงครั้งนี้ทีมวิจัยได้ใช้วิธีการระดมความคิดแล้ว
จากนั้นจึงเขียนลงกระดาษขนาดใหญ่ โดยทีมวิจัยได้ใช้เครื่องมือในการจัดเก็บข้อมูล คือ แผนที่
แหล่งอาหารในป่าโคกควาเปรียง

ผลการดำเนินกิจกรรม คือ ได้แผนที่แหล่งอาหารในป่าโคกควาเปรียง จำนวน 1 แผนที่

ครั้งที่ 4 ระดมความคิดเกี่ยวกับข้อมูลพืช/อาหาร/สัตว์จากป่าโคกควาเปรียง วัตถุประสงค์

เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับพืช สัตว์ อาหาร สมุนไพรที่อยู่ในป่าโคกควาเปรียงเป็น
ภาษาญ้อกรโดยการสอบถามจากชุมชน

สถานที่/วัน/เวลา

วัดวังอ้ายโพธิ์ / วันที่ 21-22 ก.พ.53

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม/กลุ่มเป้าหมาย

- ทีมวิจัย
- ปราชญ์ชุมชน

เตรียมงาน/วางแผนงาน

- 1) นัดหมายวันและเวลา รวมถึงสถานที่ในการดำเนินงาน
- 2) ให้ทีมวิจัยช่วยกันเชิญชวนชาวบ้านหรือปราชญ์มาเป็นผู้ให้ข้อมูลแก่ทีมวิจัย

รายละเอียดการดำเนินกิจกรรม

ทีมวิจัยมีการระดมความคิดเห็นเพื่อรวบรวมและบันทึกชื่อต้นไม้ พันธุ์พืช สัตว์
อาหาร ตลอดจนการใช้ประโยชน์และองค์ความรู้/ตำนาน/ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับชาวญ้อกรจากสิ่ง
เหล่านั้น จำนวน 2 ครั้ง ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1) ระดมความคิดว่ามีต้นไม้ พืช สัตว์ อาหาร ฯ อะไรบ้าง และจะนำองค์ความรู้จาก
ป่าออกมาได้อย่างไร ?

2) ทีมวิจัยมาตกลงกันเป็นตารางโดยแบ่งตามลักษณะของพืชและสัตว์ ซึ่งในตาราง
ประกอบด้วย 1) ชื่อญ้อกร และภาษาไทย 2) ลักษณะ 3) จุดที่พบ 4) ฤดูกาลที่พบ 5) การใช้
ประโยชน์ 6) ตำนาน เรื่องเล่า ความเชื่อ เกี่ยวกับชาวญ้อกร

3) แบ่งกลุ่มทีมวิจัยออกเป็น 2 กลุ่ม (นั่งใกล้ๆ กันเพื่อปรึกษากันได้) เพื่อระดมความคิดเรื่องดังต่อไปนี้

- (1) ดอกไม้ต่างๆ
- (2) ต้นไม้
- (3) พืชสมุนไพร
- (4) สัตว์ (แบ่งตามเกมบก-น้ำ-รู-อากาศ) ได้แก่
 - (4.1) สัตว์บก
 - (4.2) สัตว์น้ำ
 - (4.3) สัตว์รู
 - (4.4) สัตว์อากาศ
- (5) พืชที่กินได้
- (6) พืชที่กินไม่ได้

โดยมีการแบ่งกลุ่มออกเป็น ดังนี้

กลุ่ม 1 ระดมความคิดเรื่องต้นไม้ สัตว์น้ำ สัตว์อากาศ พืชกินได้ (พืชนม)

กลุ่ม 2 ระดมความคิดเรื่อง ดอกไม้ สัตว์บก ตัวหนอน ตัวมด เห็ด (พืชห้าม+พืชน้อย

เป็นหลัก)

ผลการดำเนินงานกิจกรรม

1. ได้ชื่อพืชในป่าโคกควาเปரியจำนวน 18 ชนิด
2. ได้ชื่อดอกไม้ในป่าโคกควาเปரியจำนวน 25 ชนิด
3. ได้ชื่อเห็ดในป่าโคกควาเปரியจำนวน 23 ชนิด

4. ได้ซื้อสัตว์ในป่าโคกควาเปียงจำนวน 80 ชนิด โดยแบ่งเป็น สัตว์บก 41 ชนิด, สัตว์น้ำ 15 ชนิด, สัตว์ใต้ดิน – สัตว์อากาศ 24 ชนิด

3.3.6 เวทีเรียนรู้ข้อมูลร่วมกันในชุมชน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้เรื่องป่าโคกควาเปียงพร้อมกับทีมวิจัย
2. เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนและทีมวิจัย
3. เพื่อเก็บข้อมูลองค์ความรู้ที่มีอยู่ในป่าโคกควาเปียงผ่านการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมจากชุมชน
4. เพื่อเผยแพร่ความรู้เรื่องป่าโคกควาเปียงที่ได้จากการทำวิจัยและได้จากชุมชนสู่เยาวชนและผู้สนใจในชุมชน

วัน เวลา สถานที่

28 กันยายน, 30 กันยายน 2553 ที่วัดวังอ้ายโพธิ์ และ พื้นที่ป่าโคกควาเปียง

กลุ่มเป้าหมาย

1. ทีมวิจัย
2. ประชาชนชาวบ้าน
3. ชาวญ้อกรบ้านวังอ้ายโพธิ์
4. นักเรียนโรงเรียนวังโพธิ์สว่างศิลป์

กระบวนการทำงาน

1) นัดหมายกิจกรรม (28 กันยายน 2553)

พี่เลี้ยงนัดหมายทีมวิจัยในปลายวันที่ 28 กันยายน เพื่อเตรียมการสำหรับการนำชุมชนเข้ามาร่วมเรียนรู้กับทีมวิจัยด้วย โดยได้สรุปวันที่จะเดินป่าจริง ๆ คือในวันที่ 30 กันยายน 2553

2) ทบทวนงานเพื่อเตรียมเดินป่า

เพื่อการเรียนรู้ที่ได้ประโยชน์สูงสุด พี่เลี้ยงได้ชวนทีมวิจัยทบทวนข้อมูลที่ได้เคยทำไว้แล้ว 3 อย่างได้แก่ แผนที่ป่าของพ่อทอง หนังสือรวบรวมองค์ความรู้จากป่าของพนม และหนังสือรวบรวมรายชื่อต้นไม้ของประยูร หลังจากนั้นจึงทำการแบ่งกลุ่มเพื่อวางแผนการลงพื้นที่ป่าด้วยกัน โดยมีพี่เลี้ยงให้คำแนะนำไปพร้อมกัน

แผนที่ป่าของพ่อทอง ยังขาดข้อมูลเกี่ยวกับรายละเอียดสถานที่สำคัญในป่าและการลงจุดสำคัญที่มีต้นไม้สำคัญขึ้นอยู่ในป่า , หนังสือรวบรวมองค์ความรู้เรื่องป่า ทีมวิจัยเห็นว่าควรจะได้เพิ่มความรู้ที่เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่าของชาวญ้อกร และในส่วนของการรวบรวมรายชื่อต้นไม้ของพี่ประยูร ยังต้องเพิ่มการเก็บภาพต้นไม้จากป่าให้ครบถ้วน

3) วางแผนเตรียมการ

เมื่อจัดการเรื่องเนื้อหาสำหรับนำไปเรียนรู้แล้ว ทีมวิจัยได้มาปรึกษาหารือกันวางแผนเรื่องกำหนดการเดินทาง จนได้กำหนดการคร่าว ๆ ออกมาดังนี้

- 08.00 น. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมพร้อมกันที่วัดวังอ้ายโพธิ์ เพื่อเดินป่าตามเส้นทางที่วางไว้
- 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวันร่วมกันที่จุดนัดพบ ณ น้ำตกกลางป่าโคกควาเปรียง
- 13.00 น. เดินทางกลับร่วมกันในเส้นทางอีกเส้นทางหนึ่ง
- 15.00 น. สรุปเวทีร่วมกัน

ในส่วนของการวางตัวผู้รับผิดชอบในการจัดเตรียมต่าง ๆ นั้นวางให้พ่อทองรับหน้าที่ประสานงานกับชุมชนและโรงเรียน เพื่อให้คนในชุมชนและนักเรียนในโรงเรียนมาร่วมกิจกรรมในครั้งนี้ด้วย

สำหรับอาหารกลางวันในที่ประชุมตกลงกันว่าจะรับเป็นข้าวเหนียวกับไก่และหมูทอด เพื่อสะดวกต่อการพกพา ทั้งนี้ถ้าชาวบ้านในชุมชนจะพกพาอาหารพิเศษมารับประทานร่วมกันในกิจกรรมก็จะเป็นการดียิ่งขึ้น นอกจากนี้แล้วยังจัด “ขนมกลอย” ซึ่งเป็นอาหารพื้นบ้านของชาวญ้ออีกหนึ่งอย่างสำหรับเป็นอาหารว่างในการทำกิจกรรม ซึ่งในส่วนของการจัดเตรียมเรื่องอาหารพณมกับประยูรมีหน้าที่รับผิดชอบ

ลงพื้นที่เดินป่าโคกควาเปรียง (30 กันยายน 2553)

เวลา 08.00 น. ตามที่นัดหมาย ทีมวิจัย ปราชญ์ท้องถิ่น ชาวญ้อที่บ้านวังอ้ายโพธิ์ และนักเรียนโรงเรียนวังโพธิ์สว่างศิลป์ได้มาถึงพร้อมกันยังที่นัดหมาย ณ วัดวังอ้ายโพธิ์ เมื่อมาครบถ้วนแล้วจึงทำการแบ่งกลุ่มออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่คือ กลุ่มสำรวจเส้นทางเดินป่ากับพ่อทอง และกลุ่มเก็บข้อมูลต้นไม้และองค์ความรู้จากป่าโคกควาเปรียงกับพนมและประยูร ซึ่งก่อนที่จะแยกทางกันเดินเก็บข้อมูลนั้น ปราชญ์ได้ทำพิธีขอเดินป่าตรงชายป่าโคกควาเปรียงตามความเชื่อของชาวญ้อก่อนจึงจะเข้าไปเดินป่าได้อย่างปลอดภัย

เมื่อเข้าป่าแล้วทั้ง 2 กลุ่มก็เดินสำรวจป่าไปพร้อมกันทั้ง 2 สาย โดยสายแรกพ่อทองพิทักษ์ได้นำผู้เข้าร่วมเดินไปยังจุดต่าง ๆ ในป่าโคกควาเปรียง พร้อมกับให้ปราชญ์เล่าประวัติความเป็นมา และความสำคัญของจุดต่าง ๆ ให้กับผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้รับรู้ ทั้งซุซุสโคมลอย, เขียวอมมอ และคอบเปญเจ็ก โดยในระหว่างเส้นทางเดินป่า ถ้าหากพบต้นไม้ที่สำคัญปราชญ์และชาวบ้านก็จะช่วยกันเล่าเรื่องให้เด็กนักเรียนฟัง

ในส่วนของอีกสายหนึ่ง ได้เดินสำรวจพืชพรรณธรรมชาติในป่าโคกควาเปรียงพร้อมเก็บข้อมูลเกี่ยวกับพืชพรรณและการใช้ประโยชน์จากพืชในป่าโคกควาเปรียง ทีมวิจัย ปราชญ์ท้องถิ่น ชาวบ้าน ทีมพี่เลี้ยง และนักเรียนได้ร่วมเรียนรู้ถึงพืชพรรณที่น่าสนใจหลายอย่าง อาทิเช่น ส้มสันดาน ที่เป็นพืชธรรมชาติใบสาก ๆ แต่เมื่อลองเคี้ยวใบแล้วจะพบว่าใบมีรสชาติเปรี้ยวมาก, อ้อยช้าง พืชที่มีคุณสมบัติพิเศษ เมื่อตัดเอาเปลือกมาเคี้ยวแล้วจะรู้สึกชุ่มชื้นเหมือนว่ามีน้ำอยู่เต็มปาก, อ้อยสามสวน พืชที่มีเนื้อไม้รสชาติหวานมาก ถ้าเคี้ยวแล้วจะมีรสชาติหวานและรสชาติหวานนั้นจะติดลิ้นไปนานหลายชั่วโมง

ในสายนี้มีตาตึก หมอประดง (หมอสมุนไพรเกี่ยวกับโรคสตรี) มาเดินป่าร่วมกันด้วย ซึ่งตาตึกได้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับพืชสมุนไพรที่รักษาโรคประดงหลายชนิด พร้อมแนะแนวทางการเก็บพืชสมุนไพรตามคติโบราณของชาวญ้อกร นั่นก็คือ เวลาตัดพืชสมุนไพรห้ามเงาของผู้ตัดทับกับต้นพืช เพราะเชื่อว่าจะทำให้พืชหมดสรรพคุณทางยาได้

นอกจากนี้แล้ว ระหว่างทางบังเอิญได้ไปพบต้นกระโดนพоди ลุงอ้ายที่มวิจัยจึงได้ชักชวนชาวญ้อกรที่เดินทางมาสายนี้ด้วยกันลอกเปลือกกระโดนมาสาธิตการทำ “รองเท้าเปลือกกระโดน” ซึ่งเป็นรองเท้างัดดั้งเดิมแต่โบราณของชาวญ้อกรที่ไว้ใส่กับเสื้อพอก

ลุ่มอัตสาหิตการทำรองเท้าเปลือกกระโดน

เวลาเที่ยงทุกคนมารวมกันที่จุดนัดพบเพื่อรับประทานอาหารกลางวัน ซึ่งประกอบไปด้วย ข้าวเหนียวกับเนื้อหมู – ไก่ทอด ในมือนั้นชาวบ้านวังอ้ายโพธิ์ที่มาร่วมกิจกรรมได้นำเอาอาหารท้องถิ่นมาร่วมสมทบด้วย เช่น แกงเห็ด และน้ำพริก ซึ่งหลังจากการรับประทานอาหารเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ทีมวิจัยได้ร้องเพลงที่แต่งไว้แทนความคิดถึงสำหรับพี่เลี้ยงให้ฟัง 1 เพลง คือเพลง “พี่เลี้ยงซิบ” ซึ่งแปลว่า “พี่เลี้ยงหาย”

อาหารกลางวันร่วมกันกลางป่าโคกควาเปรี๊ญ

ในตอนบ่ายผู้ร่วมกิจกรรมทั้งหมดได้เดินทางกลับออกจากป่าโคกควาเปรี๊ญด้วยกัน ในระหว่างทางก็จะได้พบพืชสมุนไพรหลาย ๆ ชนิด เช่นสาบเสือ ลำเลียด กวาวเครือแดง กวาวเครือขาว ฯลฯ ซึ่งก็จะมีปราชญ์ทางด้านยาสมุนไพรให้คำแนะนำเป็นระยะ

ระหว่างทางเหล่ายอง (ยองในภาษาญัฮกุรแปลว่า “ยาย”) ที่ได้ร่วมเดินป่าก็ได้ถือโอกาสเก็บเห็ดที่ขึ้นอยู่ในพื้นที่ป่ากลับไปบ้าน เพื่อนำไปประกอบอาหารมื้อเย็นของวันนี้อีกด้วย

ผู้ร่วมกิจกรรมถึงกลับมาถึงหอจันวัดวังอ้ายโพธิ์ในเวลาประมาณ 14.30 น. ระหว่างพักเหนื่อย ทีมวิจัยก็ได้ยกเอาขนมกลอยออกมาเพื่อรับประทานเป็นของว่าง ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งปราชญ์ ชาวญัฮกุรในชุมชน และนักเรียนตื่นเต็นกันมาก เพราะเป็นเวลานานแล้วที่ไม่ได้กินขนมกลอยจำนวนมากขนาดนี้มาก่อน

ในเวลาประมาณ 15.30 น. เมื่อทีมวิจัยในแต่ละสายได้สรุปข้อมูลที่ได้จากการเดินป่าเรียนรู้ไปพร้อมกับชุมชนแล้ว ก็ได้้นำเอาข้อมูลมานำเสนอ ฟอทองได้นำเอาแผนที่ที่มีร่องรอยการแก้ไขแต่งเติมจุดสำคัญมานำเสนอ, พนมได้นำเสนอวิธีการจัดระเบียบข้อมูลที่ได้มา โดยจะนำเสนอข้อมูลองค์ความรู้จากป่าที่เป็นปัจจัย 4 ได้แก่ การนำพืชมาเป็นอาหาร, เครื่องนุ่งห่ม, ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค

เมื่อทีมวิจัยได้เป็นตัวแทนนำเสนอสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการเดินป่าแล้ว ก็ได้เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมวันนี้ ซึ่งโดยสรุปแล้วผู้ร่วมกิจกรรมจะมี

ความรู้สึกดีใจที่ได้เที่ยวป่า ได้รับความรู้ใหม่ ๆ จากผู้รู้ในชุมชน รวมทั้งรู้สึกภูมิใจที่ได้ใกล้ชิดกับป่าตามวิถีดั้งเดิมของชาวญ้ออีกครั้ง

ในส่วนของเด็กนักเรียนที่ได้ร่วมกิจกรรม ก่อนกลับก็ได้ส่งบันทึกการเรียนรู้ที่ได้รับจากการร่วมกิจกรรมครั้งนี้เอาไว้ให้ด้วย

ผลการดำเนินกิจกรรม

1. ทีมวิจัยได้ทำกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ในป่าโคกควาเปียงร่วมกับปราชญ์ ชุมชน และนักเรียนในชุมชน
2. ทีมวิจัยและผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ความรู้ใหม่ ๆ ที่ได้จากการเรียนรู้ร่วมกันในป่า เช่น เรื่องการใช้ประโยชน์จากพืช เรื่องพืชสมุนไพร และเรื่องเล่าเกี่ยวกับป่าโคกควาเปียง
3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมและนักเรียนได้สัมผัสถึงวิถีชีวิตของการอยู่กับป่าซึ่งเป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวญ้อ
4. คนรุ่นหลังที่มาร่วมกิจกรรมได้เห็นถึงการหาอาหารในป่าที่เหล่าผู้อาวุโสได้ทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง เช่น การเลือกกินผลไม้ที่อยู่ในป่า, การหาเห็ดไปประกอบอาหาร เป็นต้น
5. ทีมวิจัยได้ข้อมูลเพิ่มเติมสำหรับการนำไปใช้ในการรวบรวมองค์ความรู้ในโครงการให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น
6. ทีมวิจัยและผู้เข้าร่วมกิจกรรมเกิดความสุขและภูมิใจที่ได้ทำกิจกรรมร่วมกันในครั้งนี้

ปัญหา / อุปสรรค / ข้อเสนอแนะ

1. ความสนใจของผู้ใหญ่และนักเรียนมีไม่เหมือนกัน กล่าวคือ ผู้ใหญ่ที่ร่วมกิจกรรมจะสนใจข้อมูลและความรู้ที่ปราชญ์อธิบายในขณะที่นักเรียนมีความสนใจที่จะเล่นสนุกและมักจะอยู่ร่วมกัน เล่นกัน จนบางครั้งอาจจะทำให้เรียนรู้ได้ไม่เต็มที่
2. การเก็บข้อมูลเรื่องพืชบางครั้งก็ต้องอาศัยช่วงเวลา – ฤดูกาลที่เหมาะสมในการเก็บข้อมูล ทำให้ทีมวิจัยไม่สามารถเก็บข้อมูลเกี่ยวกับต้นไม้ให้หมดได้

3.3.7 เวทีวิเคราะห์และสรุปข้อมูล

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเติมความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับองค์ประกอบอื่น ๆ ที่มีส่วนร่วมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่า
2. เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับป่าโคกควาเปียง
3. เพื่อสรุปข้อมูลที่ได้จากการดำเนินการเก็บข้อมูล

4. เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมในการนำเสนอข้อมูลสู่ชุมชน

วัน เวลา สถานที่

11 – 12 มิถุนายน 2554 ที่บ้านหัวหน้าโครงการ ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ

ผู้เข้าร่วม

1. ทีมวิจัย
2. ทีมพี่เลี้ยง
3. นายกิตติพงษ์ เกิดสว่าง เจ้าหน้าที่องค์การสวนพฤกษศาสตร์

กระบวนการทำงาน

บททบทวนงานที่ได้ร่วมกันทำ

ในเบื้องต้น ทีมพี่เลี้ยงได้ชวนให้ทีมวิจัยทบทวนงานที่ได้ร่วมกันทำ ซึ่งประกอบไปด้วยงานใหญ่ 3 ชิ้น ได้แก่ งานด้านแผนที่ของพ่อทอง งานเรื่องรวบรวมองค์ความรู้ของพนม และงานด้านเก็บรวบรวมรายชื่อต้นไม้ของประยูร

งานแผนที่ของพ่อทอง ประกอบไปด้วยแผนที่ 2 ชนิด คือแผนที่ปราชญ์เรื่องป่าในชุมชนบ้านวังอ้ายโพธิ์ และแผนที่ป่า ในส่วนของแผนที่ปราชญ์เรื่องป่าในชุมชนบ้านวังอ้ายโพธิ์นั้น หลังจากที่ทีมวิจัยวาดแผนที่ ลงรายละเอียดตำแหน่งบ้านที่ปราชญ์อยู่ พร้อมกับประวัติย่อของปราชญ์แล้ว พี่เลี้ยงได้นำเอาแผนที่ไปเข้าคอมพิวเตอร์ จนออกมาเป็นแผนที่ปราชญ์ในชุมชนที่สวยงาม พร้อมกับมีทำเนียบปราชญ์ประกอบแผนที่ แต่สำหรับแผนที่ป่ากลับประสบกับปัญหาตามหาแผนที่ 2 แผนที่เคยวาดไว้ไม่เจอ คือแผนที่แหล่งอาหารและแผนที่เดินป่า โดยในส่วนที่ขาดหายไปนั้น ทีมวิจัยจะต้องค้นหาหรือวาดใหม่ในกรณีที่หาไม่เจอ

งานเรื่องรวบรวมองค์ความรู้จากป่าโคกควาเปரியงของพนมนั้น พนมได้เขียนและรวบรวมงานเขียนของทีมวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ภาคภาษาไทยมาแล้ว 6 เรื่อง ได้แก่ ความเชื่อเรื่องน้ำของคนญ้อกรบ้านวังอ้ายโพธิ์, ป่ากับคนญ้อกร, ประวัติเสือพอก, บ้านญ้อกร, วิถีชีวิตคนญ้อกร และเรื่อง “กลอย” ซึ่งตามเป้าประสงค์ของโครงการนั้น จำเป็นจะต้องแปลเรื่องราวเหล่านี้ให้เป็นภาษาญ้อกรด้วย เพื่อให้ภาษาญ้อกรเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์สืบทอดภูมิปัญญาเหล่านี้ไว้สืบไป

งานด้านรวบรวมรายชื่อพืช หลังจากที่ได้อายชื่อพืช และสัตว์มาจำนวนหนึ่งแล้ว ความตั้งใจเดิมของการทำงานก็คือการถ่ายภาพต้นไม้มาประกอบหนังสือ แต่หลังจากการอบรมนักพฤกษศาสตร์ท้องถิ่นแล้วทีมวิจัยพบว่า การที่จะถ่ายภาพต้นไม้จะต้องมีองค์ประกอบครบคือเห็นทั้งใบ ดอก และ ผลของต้นไม้ จึงจะเป็นการที่ถ่ายภาพพืชได้สมบูรณ์ แต่เนื่องด้วยพืชพรรณในป่าโคกควาเปரியงมีหลายชนิด แต่ละชนิดออกดอกและผลในเวลาที่ต่างกัน จึงทำให้ไม่สะดวกในการเก็บภาพพืชพรรณเหล่านั้นมาทั้งหมด จึงสามารถเก็บภาพที่ชัดเจนและสมบูรณ์ได้เพียงบางส่วน

อย่างไรก็ตาม อีกสิ่งหนึ่งที่ประยูรจะต้องทำเพิ่มคือการแปลประโยชน์ใช้สอยของพืชแต่ละชนิดที่เก็บข้อมูลมาแล้วจากภาษาไทยให้เป็นภาษาญัฮกุร เพื่อการอนุรักษ์ภาษาผ่านการรวบรวมภูมิปัญญาญัฮกุรนั่นเอง

เดิมความรู้เรื่องการจัดการอนุรักษ์ป่า

กิตติพงษ์ เกิดสว่าง หรือ “อาจารย์มะเตือ” ของทีมวิจัย เป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายวิชาการขององค์การสวนพฤกษศาสตร์ ได้ร่วมลงพื้นที่เสนอข้อคิดเห็นให้กับการทำงานโครงการของทีมวิจัยป่าโคกควาเปรียงเอาไว้ทั้งในเรื่อง เรื่องการจัดการพื้นที่ป่าให้ถูกต้องตามกฎหมาย และ แนวทางการอนุรักษ์ป่าที่เหมาะสม

เรื่องของการจัดการพื้นที่ป่าให้ถูกต้องตามกฎหมาย อ.มะเตือให้ความคิดเห็นว่าควรจะตรวจสอบดูว่าพื้นที่ป่าโคกควาเปรียงของชาวบ้านนั้นอยู่ในเขตของอุทยานป่าหินงามหรือไม่ ซึ่งถ้าหากอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาตินั้น การดำเนินการใด ๆ ก็จะไม่สะดวกนัก เพราะเขตอุทยานแห่งชาติเป็นสถานที่ราชการ อีกทั้งยังเป็นพื้นที่สำหรับการอนุรักษ์และสงวนเอาไว้สำหรับงานของอุทยานเท่านั้น เพราะฉะนั้นถ้าเขตป่าโคกควาเปรียงอยู่ในพื้นที่เขตของอุทยาน การดำเนินการใด ๆ ก็ควรจะแจ้งให้ทางอุทยานทราบก่อนเสมอ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมาในอนาคต

สำหรับในประเด็นของการเป็น “ป่าชุมชน” อ.กิตติพงษ์ได้ให้ข้อมูลว่า เนื่องจากในปัจจุบัน พรบ.ป่าชุมชนยังไม่ได้ประกาศใช้อย่างเป็นทางการ แม้ว่าในบางพื้นที่จะมีการดำเนินการในลักษณะที่คล้ายกับป่าชุมชนแล้ว แต่ข้อเท็จจริงแล้วนั้นเป็นการเคลื่อนไหวในภาคประชาชนที่ใช้ชีวิตอยู่กับป่ามากกว่า อย่างไรก็ตาม การใช้ประโยชน์ของพื้นที่ป่าในแต่ละพื้นที่ก็ขึ้นอยู่กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ว่าจะเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนมากแค่ไหน

ในด้านแนวทางการอนุรักษ์ป่าที่เหมาะสม ทีมวิจัยได้แลกเปลี่ยนถึงสถานการณ์ในชุมชนว่า ในพื้นที่ป่าใกล้กับตำบลบ้านไร่ ผู้นำชุมชนได้ออกกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการใช้ป่าชุมชนในบริเวณนั้นอย่างเข้มงวด ทำให้การบริหารจัดการเรื่องป่าในบริเวณนั้นเกิดประสิทธิผลมาก จนทำให้ผู้นำชุมชนนั้นได้รับรางวัลถึง 3 ปีซ้อน ทีมวิจัยจึงมีความเห็นว่าควรจะจัดตั้งชมรมคนรักป่าโคกควาเปรียงขึ้นบ้าง เพื่อเป็นอีกหนึ่งกลุ่มที่มีส่วนช่วยเหลือในเรื่องของการดูแลและอนุรักษ์ป่าชุมชนโคกควาเปรียงเพื่อการใช้ประโยชน์ร่วมกัน

การจัดตั้งชมรมป่าโคกควาเปรียง ทีมวิจัยได้ร่วมกันจัดตั้งและวางแผนการทำงานของชมรมนี้เอาไว้แล้วตั้งแต่ช่วงปลายเดือนมีนา โดยได้วางเป้าหมาย วิธีการดำเนินงาน และ กำหนดผู้ที่จะมีส่วนเกี่ยวข้องไว้เบื้องต้นแล้ว ในส่วนที่เหลือคือการประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนได้รับรู้เรื่องการก่อตั้งชมรมคนรักป่าโคกควาเปรียงนั้นก็จะหาโอกาสที่เหมาะสมต่อไป

การสรุปข้อมูลร่วมกัน

วางแผนเวทีปิดโครงการ

เนื่องจากที่ผ่านมา ทีมวิจัยได้ดำเนินกิจกรรมในโครงการจนครบหมดสิ้นทุกอย่างแล้ว ประกอบกับระยะเวลาการทำงานได้ล่วงเลยมาจนเกินเวลาที่กำหนด ในโอกาสนี้เองพี่เลี้ยงจึงได้ชวนทีมวิจัยวางแผนเรื่องเวทีปิดโครงการ

ในเบื้องต้นได้กำหนดวันปิดเวทีโครงการไว้ในวันที่ 29 กรกฎาคม 2554 ที่ศาลาวัดบ้านวังอ้ายโพธิ์ กิจกรรมเริ่มตั้งแต่ช่วงเช้า เป็นเวทีนำเสนอข้อมูลสู่ชุมชนโดยมีแกนนำในทีมวิจัยคือพ่อทองพิทักษ์ พี่พนม พี่ประยูร นำเสนอข้อมูลที่ได้จากการทำโครงการสู่ชุมชน จากนั้นก็จะรับประทานอาหารกลางวันโดยมีการแสดงจากชาวนักแสดงประกอบกันไปด้วย ในภาคบ่ายจะเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างทีมวิจัย อุทยาน องค์การสวนพฤกษศาสตร์ สกว. และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในเรื่องของการพัฒนาผลที่ได้จากการวิจัยป่าโคกคาวเปรียงต่อไปในอนาคต

ลงสำรวจสถานที่ป่าโคกคาวเปรียง

ในบ่ายของวันที่ 12 มิถุนายน ทีมวิจัยได้ชวน อ.กิตติพงษ์เข้าไปสำรวจสถานที่ป่าโคกคาวเปรียงเบื้องต้นบริเวณคอบเปญเจ็ก ทำให้เห็นหลักเขตการเป็น “พื้นที่สาธารณะ” ของป่าโคกคาวเปรียง ซึ่งเป็นหลักฐานยืนยันถึงสถานะของพื้นที่บริเวณป่าที่เปิดโอกาสให้ชุมชนสามารถเข้าไปใช้ได้โดยสาธารณะ

ในโอกาสนี้เอง อ.กิตติพงษ์ยังให้แนวทางว่า เมื่อสภาพพื้นที่เป็นพื้นที่สาธารณะแล้ว อาจจะมีแนวโน้มในการพัฒนาพื้นที่ป่าโคกควาเปรียงให้เป็นสวนพฤกษศาสตร์อีกแห่งในประเทศไทยก็เป็นได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการของชุมชนและการศึกษาวิจัยทางพฤกษศาสตร์

การสำรวจพื้นที่ป่าร่วมกัน

ผลการดำเนินงานกิจกรรม

1. ทีมวิจัยได้สรุปการทำงานที่ผ่านมามาตลอดทั้งโครงการ
2. ได้แนวทางที่จะเพิ่มเติมสื่อที่กำลังผลิตออกมาให้ครบถ้วนสมบูรณ์
3. ได้แนวคิดที่เหมาะสมสำหรับการจัดการอนุรักษ์ป่าให้ถูกต้องตามแบบแผนที่มียู่
4. ได้แผนการจัดเวทีคืนข้อมูลการทำวิจัยสู่ชุมชน

ปัญหา / อุปสรรค / ข้อเสนอแนะ

1. ผลงานบางส่วนของโครงการยังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ เนื่องจากสาเหตุแห่งการสูญหายและการทำไม่ครบถ้วน

2. ในระยะหลัง ๆ พบว่าทีมวิจัยที่มีรายชื่ออยู่เดิมมักจะไม่ได้มาเข้าร่วมทำกิจกรรมกับโครงการวิจัย เหลือคนทำงานจริง ๆ เพียงแค่ 4 คนเท่านั้น ทำให้คนที่เหลืออยู่ต้องรับภาระหนักในทุกด้าน

3.3.8 กิจกรรมการรวบรวมและจัดนำเสนอชุดความรู้เกี่ยวกับป่าโคกควาเปรียงในรูปแบบเอกสารและเครื่องมืออื่น ๆ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อบันทึกความรู้เกี่ยวกับป่าของชาวญ้อ
2. เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการนำเสนอข้อมูลสู่ชุมชน
3. เพื่อใช้เป็นสื่อในการเผยแพร่ความรู้และภูมิปัญญาของชาวญ้อ

กระบวนการทำงาน

สื่อนำเสนอชุดความรู้เกี่ยวกับป่าโคกควาเปรียง ทีมวิจัยได้ร่วมกันสร้างสื่อนำเสนอข้อมูลดังต่อไปนี้

1) การทำแผนที่

การทำแผนที่ในโครงการ “กระบวนการรวบรวมองค์ความรู้จากป่าชุมชนโคกควาเปรียงด้วยภาษาญ้อ” มาทำแผนที่ 2 ชนิด ได้แก่ แผนที่ป่า และ แผนที่ปราชญ์ โดยในการทำแผนที่แต่ละชนิดมีดังต่อไปนี้

แผนที่ป่า

การทำแผนที่ป่าเริ่มจากการลงพื้นที่เดินสำรวจป่าโคกควาเปรียงของทีมวิจัยจำนวนทั้งสิ้น 2 ครั้งเพื่อสำรวจหาจุดสำคัญในป่าโคกควาเปรียง และสำรวจจุดแหล่งอาหารที่มีอยู่ในพื้นที่ หลังจากนั้นทีมวิจัยก็ได้ใช้เครื่องมือการทำแผนที่รอบในมาทำแผนที่แหล่งอาหารจากป่าโคกควาเปรียง ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงแหล่งอาหารที่มีอยู่ในจุดต่าง ๆ ทั่วตลอดทั้งป่า

นอกจากนี้ เมื่อทีมวิจัยทำแผนที่รอบในแสดงแหล่งอาหารเสร็จเรียบร้อยแล้ว ทีมวิจัยก็ได้ทำแผนที่ขึ้นมาอีก 1 แผ่นซึ่งพัฒนามาจากแผนที่รอบใน แต่ในแผนที่อันใหม่นี้จะแสดงเส้นทางเดินป่า และมีการกำหนดจุดสำคัญที่มีอยู่ในป่าโคกควาเปรียงให้เห็นอย่างชัดเจน โดยทีมวิจัยให้เหตุผลในการทำแผนที่อันใหม่ว่า จะนำแผนที่อันใหม่นี้ไปทำเป็นแผนเดินป่าโคกควาเปรียง ซึ่งจะได้ใช้ประโยชน์ได้ต่อไปในอนาคต

แผนที่ปราชญ์

แผนที่ปราชญ์เป็นแผนที่ที่ทีมวิจัยอยากทำขึ้นมาเพื่อที่จะรวบรวมข้อมูลปราชญ์เรื่องป่าที่มีอยู่ในชุมชนบ้านวังอ้ายโพธิ์ให้เป็นระบบ รวมทั้งจัดทำแผนที่บ้านของปราชญ์เอาไว้เพื่อสะดวกต่อการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับป่าจากปราชญ์ที่มีอยู่ในชุมชน

กระบวนการทำงานในระยะแรกเริ่ม ทีมวิจัยได้ลงไปสำรวจชุมชนเพื่อรวบรวมรายชื่อปราชญ์และข้อมูลเกี่ยวกับปราชญ์ที่อยู่ในหมู่บ้านเอาไว้เพื่อทำเป็น “ทำเนียบปราชญ์” จากนั้นจึงได้ร่วมกันวาดแผนที่หมู่บ้านขึ้นมาแผนที่พร้อมระบุที่ตั้งของปราชญ์แต่ละคนเอาไว้ในแผนที่

เมื่อรวบรวมข้อมูลและทำแผนที่เรียบร้อยแล้ว ทีมวิจัยก็นำเอาสิ่งที่มีอยู่ทั้งหมดมาปรึกษาหาแนวทางการทำงานต่อจากพี่เลี้ยง พี่เลี้ยงจึงได้นำเอาข้อมูลของทีมวิจัยที่มีเอาไปปรับปรุงเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ และทดลองทำหนังสือ “ทำเนียบปราชญ์ชาวญ้อฮก” พร้อมแผนที่ (แผนที่พิมพ์รวมอยู่ในหนังสือ) จำนวน 3 เล่มขึ้นมาก่อน เพื่อตรวจสอบความพึงพอใจและความถูกต้องเมื่อทุกอย่างลงตัวดีแล้ว จึงได้นำเอาต้นฉบับไปพิมพ์เพิ่มเพื่อใช้ประโยชน์ในการเผยแพร่ต่อไป

2) หนังสือรวบรวมรายชื่อต้นไม้

หนังสือรวบรวมรายชื่อต้นไม้เป็นผลผลิตที่เกิดขึ้นจากการลงพื้นที่เดินสำรวจป่าโคกคาวเปรียงของทีมวิจัย ร่วมกับปราชญ์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งในส่วนของหนังสือรวบรวมรายชื่อต้นไม้ในป่าโคกคาวเปรียงนี้ได้ทำการรวบรวมรายชื่อต้นไม้เอาไว้ทั้งสิ้น 66 ชนิด และสัตว์ 80 ชนิด โดยแบ่งเป็น รายชื่อไม้ยืนต้น 18 ชนิด, ดอกไม้ 25 ชนิด, เห็ดในจำนวน 23 ชนิด, สัตว์บก 41 ชนิด, สัตว์น้ำ 15 ชนิดและสัตว์ใต้ดิน – สัตว์อากาศ 24 ชนิด

รายละเอียดของพืชแต่ละชนิดที่ถูกรวบรวมในหนังสือเล่มนี้ประกอบไปด้วย ชื่อต้นไม้ในภาษาญ้อฮก, ชื่อต้นไม้ในภาษาไทย, ลักษณะของต้นไม้, จุดที่พบ, ฤดูกาลที่ใช้ประโยชน์, การใช้ประโยชน์จากพืชในภาษาไทย และ การใช้ประโยชน์จากพืชเป็นภาษาญ้อฮก

อย่างไรก็ตาม รายชื่อพืชและสัตว์ในป่าโคกคาวเปรียงที่ทีมวิจัยรวบรวมเอาไว้ยังมีข้อจำกัดบางประการ กล่าวคือทีมวิจัยจะมุ่งเน้นเก็บข้อมูลเฉพาะพืชและสัตว์ที่ใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันเท่านั้น ไม่ได้เก็บรวบรวมพืชทั้งหมดที่มีอยู่ในป่าโคกคาวเปรียง ทั้งนี้ทีมวิจัยก็ยังมี ความมุ่งหวังว่า หากได้มีการต่อยอดในการเก็บรายชื่อพืชทั้งหมดที่มีในป่าโคกคาวเปรียงด้วยวิธีการทางพฤกษศาสตร์ก็จะเป็นการดี เพราะพืชหลายชนิดที่ชาวญ้อฮก บ้านวังอ้ายโพธิ์ไม่ได้ใช้ประโยชน์แต่มีความน่าสนใจ เช่น ใบฟ้าโปร่ง, ใบส้มสันดาน เป็นต้น

3) หนังสือรวบรวมองค์ความรู้

ตลอดระยะเวลาการทำโครงการรวบรวมองค์ความรู้จากป่าชุมชนโคกควาเปรี๊ยะ ทีมวิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลจริงในป่าจำนวน 4 ครั้ง รวมทั้งยังได้เสาะแสวงหาความรู้เพิ่มเติมจากปราชญ์เรื่องป่าที่มีอยู่ในชุมชนอีกด้วย ทำให้ทีมวิจัยได้ทดลองเขียนเรื่องราวที่เป็นองค์ความรู้จากป่าโคกควาเปรี๊ยะได้จำนวน 6 เรื่องได้แก่ ความเชื่อเรื่องน้ำของคนญ้อกรบ้านวังอ้ายโพธิ์, ปากับคนญ้อกร, ประวัติเสือพอก, บ้านญ้อกร, วิถีชีวิตคนญ้อกร และเรื่อง “กลอย” ซึ่งเรื่องราวเหล่านี้เป็นเรื่องราวที่ทีมวิจัยมีความสนใจ ศึกษาค้นคว้าองค์ความรู้เหล่านี้ด้วยตนเองจากการสอบถามปราชญ์ในชุมชน รวมทั้งยังได้แปลงองค์ความรู้เหล่านี้ออกเป็นภาษาญ้อกร ด้วยความมุ่งหวังให้ภาษาญ้อกรเป็นเครื่องมือสำคัญในการเก็บรักษาองค์ความรู้และภูมิปัญญาญ้อกรเหล่านี้เอาไว้

หลังจากที่ได้รวบรวมเนื้อหา และจัดพิมพ์เนื้อหาเป็นที่ยอมรับแล้ว ทีมวิจัยร่วมกับพี่เลี้ยงได้ออกแบบรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการทำเป็นหนังสือเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้จนออกมาเป็นต้นฉบับของหนังสือทั้ง 3 เล่ม และได้นำเอาต้นฉบับของทั้ง 3 เล่มนั้นไปถ่ายเอกสาร และเข้าเล่มเป็นหนังสือเผยแพร่องค์ความรู้ต่อไป

ผลการดำเนินงานกิจกรรม

1. ได้แผนที่ 3 ฉบับ คือ แผนที่รอบใน, แผนที่เดินป่าโคกควาเปรี๊ยะ และ แผนที่ปราชญ์
2. ได้หนังสือ 3 ชุด ชุดละ 100 เล่ม ได้แก่หนังสือทำเนียบปราชญ์ชาวญ้อกร, หนังสือองค์ความรู้จากป่าโคกควาเปรี๊ยะ และ หนังสือรายชื่อต้นไม้จากป่าโคกควาเปรี๊ยะ รวมเป็น 300 เล่ม
3. ได้ต้นฉบับหนังสือทั้ง 3 เล่ม สำหรับการตีพิมพ์เผยแพร่ต่อไป

ปัญหา / อุปสรรค / ข้อเสนอแนะ

1. มีการทำแผนที่มาแล้วหลายครั้งเนื่องจากแผนที่สูญหาย แต่ส่งผลดีในการเพิ่มทักษะในการทำแผนที่ และการลงจุดสถานที่สำคัญได้อย่างแม่นยำมากขึ้น
2. ภาพประกอบในหนังสือรายชื่อต้นไม้ยังไม่มีความชัดเจนมากนัก (ไม่สามารถบอกลักษณะเด่นของต้นไม้ได้อย่างชัดเจน) ซึ่งต้องอาศัยความชำนาญเฉพาะทางในการถ่ายรูปต้นไม้ให้ได้สมบูรณ์และบอกลักษณะเด่นของต้นไม้ให้มากที่สุด

3.3.9 เวทีคืนข้อมูลเพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากป่าโคกควาเปรี๊ยะโดยการมีส่วนร่วมจากชุมชน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อนำเสนอ – เผยแพร่ผลการดำเนินโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นต่อชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2. เพื่อหาแนวทางในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากป่าโคกควาเปรี๊ยะโดยการมีส่วนร่วมจากชุมชน

วัน เวลา สถานที่

วันศุกร์ที่ 29 กรกฎาคม 2554 ณ ศาลาการเปรียญวัดวังอ้ายโพธิ์

กลุ่มเป้าหมาย

1. ชาวญัฮกุรบ้านวังอ้ายโพธิ์
2. ชาวญัฮกุรบ้านน้ำลาด
3. ชาวญัฮกุรในพื้นที่อื่น ๆ
4. ครู – นักเรียนโรงเรียนวังโพธิ์สว่างศิลป์
5. ครู – นักเรียนโรงเรียนบ้านวังอ้ายคง
6. ครู – นักเรียนโรงเรียนบ้านไร่
7. ครู – นักเรียนโรงเรียนบ้านน้ำลาด
8. ผู้นำชุมชนบ้านวังอ้ายโพธิ์
9. ผู้นำชุมชนบ้านสวนสวรรค์
10. ผู้นำชุมชนตำบลบ้านไร่
11. องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไร่
12. นายอำเภอเทพสถิต
13. ศูนย์ประสานงานป่าไม้จังหวัดชัยภูมิ
14. อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม
15. องค์การสวนพฤกษศาสตร์
16. ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.ชัยภูมิ
17. ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษา – วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต
18. ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน อำเภอเทพสถิต

กระบวนการทำงาน

ขั้นการจัดเตรียมงาน

ก่อนถึงวันงานจริง 2 วัน (27 – 28 กรกฎาคม 2554) ทีมวิจัยและทีมพี่เลี้ยงได้มีการนัดหมายเพื่อจัดเตรียมงานร่วมกัน โดยเริ่มจากการทบทวนเรื่องกำหนดการในเวที, ลำดับขั้นตอนและการใช้อุปกรณ์, กำหนดบทบาทหน้าที่รับผิดชอบของทีมวิจัยแต่ละคนในเวที จนสรุปได้ดังนี้

พ่อทองพิทักษ์ รับผิดชอบที่ประสานงานเรื่องอาหารสำหรับเลี้ยงแขก (ไปสั่งอาหารมา จาก ต. นายางหลัก) เครื่องดื่ม และเดินเอกสารเชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในส่วนของวันงานจริง พ่อทองพิทักษ์ในฐานะหัวหน้าโครงการมีหน้าที่กล่าวรายงาน และนำเสนอเรื่องแผนที่

ลุงอ้อด รับผิดชอบที่ประสานงานเรื่องเครื่องเสียง และประชาสัมพันธ์งานในหมู่บ้านวังอ้ายโพธิ์ ในวันงานจริง ลุงอ้อดรับผิดชอบที่นำเสนอเรื่องปราชญ์ญัฮกุรในหมู่บ้านวังอ้ายโพธิ์

พนมและประยูร รับประทานอาหารที่จัดเตรียมสถานที่ และการจัดการทั่วไป สำหรับในวันจริง พนมรับหน้าที่นำเสนอเรื่ององค์ความรู้จากป่าโคกควาเปรียง และประยูรนำเสนอเรื่องต้นไม้จากป่าโคกควาเปรียง

ขั้นการทำเวทีคืนข้อมูล

เวทีคืนข้อมูล จัดขึ้นในวันศุกร์ที่ 29 กรกฎาคม 2554 ที่ศาลาการเปรียญวัดวังอ้ายโพธิ์ เวทีเริ่มต้นในเวลาประมาณ 8 นาฬิกา ชาวญ้อกรบ้านวังอ้ายโพธิ์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างทยอยเข้ามาสู่บริเวณงาน ซึ่งหลังจากได้ลงทะเบียนที่หน้างานแล้ว ผู้ร่วมงานทุกคนจะได้รับเอกสารเผยแพร่ (หนังสือ 3 เล่ม) และเข้าไปนั่งชมวีดิทัศน์รายการพันแสงรุ่งตอน “ญ้อกร”

ก่อนที่จะเริ่มพิธีการ พนมได้ชวนนักเรียนโรงเรียนวังโพธิ์สว่างศิลป์ที่มาร่วมกิจกรรมพูดคุยและเล่นเกมเกี่ยวกับป่าโคกควาเปรียงและภาษาญ้อกรร่วมกับปราชญ์ท้องถิ่นที่มาร่วมงานก่อนที่จะเข้าสู่พิธีการ เพื่อรอให้แขกผู้ใหญ่มาพร้อมกันให้หมดจึงจะเริ่มพิธีการ

เวลาประมาณ 9.30 น. พ่อทองพิทักษ์เริ่มกล่าวรายงานการทำงานโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นต่อที่ประชุม และเชิญให้นายอำเภอเทพสถิต ประธานในพิธีกล่าวเปิด ประธานในพิธีได้กล่าวชื่นชมการทำงานด้านการอนุรักษ์ป่า และการอนุรักษ์ภาษา – วัฒนธรรมของชาวญ้อกรเอาไว้ พร้อมทั้งเสนอแนะให้โรงเรียนในพื้นที่ปรับเปลี่ยนเครื่องแต่งกายของนักเรียนในวันศุกร์จากเสื้อผ้าพื้นเมืองมาเป็นเสื้อพ็อกเก็ตเป็นอัตลักษณ์ของชาวญ้อกร

ลำดับต่อจากนั้น พ่อทองพิทักษ์ได้กล่าวเชิญให้ศาสตราจารย์ ดร.สุวิไล เปรมศรีรัตน์ กล่าวถึงการทำโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการฟื้นฟูภาษา – วัฒนธรรมของชาวญ้อกรที่ผ่านมา ในกิจกรรมนี้ได้มีการเล่าถึงการทำงานฟื้นฟูภาษา การสร้างระบบตัวเขียน การผลิตวรรณกรรมของชาวญ้อกร การนำภาษาญ้อกรเข้าสู่ระบบโรงเรียน จนถึง การอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาชาวญ้อกรในโครงการนี้

เมื่อ อ.สุวิไล กล่าวจบ ทีมวิจัยก็ได้มานำเสนอผลงานจากโครงการวิจัยโดยพ่อทองพิทักษ์ได้นำเสนอเรื่องกิจกรรมที่ดำเนินตลอดทั้งโครงการ จากนั้นพนมก็ได้เข้ามานำเสนอเรื่องแผนที่ป่าโคกควาเปรียง มีการอธิบายจุดสำคัญต่าง ๆ ที่ปรากฏในแผนที่โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องแอ่งน้ำซับต่าง ๆ มีการอธิบายเรื่องแหล่งอาหารในป่าและการใช้ประโยชน์จากป่า เมื่อเสร็จสิ้นการนำเสนอแล้ว พนมก็ได้อธิบายต่อเรื่ององค์ความรู้ที่ได้จากป่าโคกควาเปรียงในเรื่องพืชสมุนไพรที่ได้จากป่าโคกควาเปรียง พร้อมกันนี้พนมก็ได้เชิญตาแห่นว และลุงเจียบ ขึ้นมาเล่าเรื่องการใช้ยาสมุนไพรจากป่าโคกควาเปรียง ทางด้านลุงอ้ายได้นำหนังสือทำเนียบปราชญ์ชาวญ้อกรบ้านวังอ้ายโพธิ์มาแนะนำ พร้อมทั้งแนะนำปราชญ์ที่มาร่วมเวทีในวันนั้นให้ที่ประชุมได้รู้จักเป็นรายบุคคล เป็นที่ตื่นตาตื่นใจแก่ที่ประชุมในวันนั้นมาก ลำดับสุดท้ายประยูรได้นำเสนอหนังสือรวบรวมรายชื่อต้นไม้จากป่าโคกควาเปรียง และได้นำเสนอเรื่องราวของต้นไม้สำคัญ 2 ต้นคือ ต้นกระโดน และต้นพยอม

กิจกรรมถัดมา เป็นกิจกรรมการแลกเปลี่ยนความคิดของหน่วยงานที่มาร่วมเวทีอันได้แก่ ศูนย์ประสานงานป่าไม้จังหวัดชัยภูมิ ที่ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับโครงการป่าโคกควาเปรียงว่าในอนาคตป่าโคกควาเปรียงอาจจะเป็นป่าชุมชนได้แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพลังชุมชน ส่วนตัวแทนจากองค์การสวนพฤกษศาสตร์ได้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับโครงการป่าโคกควาเปรียงในเรื่องการศึกษาต่อยอดเพิ่มเติมในด้านของทางพฤกษศาสตร์จากฐานความรู้เดิมในโครงการป่าโคกควาเปรียงทางด้านโรงเรียนบ้านน้ำลาดที่ได้เข้ามาร่วมกิจกรรมในวันนี้ด้วย ได้เสนอความคิดเห็นว่า โครงการนี้เป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการอนุรักษ์ป่าโคกควาเปรียง เพื่อที่ในอนาคตชาวภูฮุกจะได้มีพื้นที่รับประทาน และมียารักษาโรคที่ได้จากพืชสมุนไพรในป่าโคกควาเปรียง

ทางด้านคุณครูกวีวรรณ จากโรงเรียนวังโพธิ์สว่างศิลป์ได้นำเอาสื่อการเรียนการสอนในโครงการ “ศึกษาแนวทางการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นภาษาภูฮุกของโรงเรียนวังโพธิ์สว่างศิลป์ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ” มาร่วมนำเสนอในเวทีนี้ด้วย

เวลา 12.00 น. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมรับประทานอาหารร่วมกัน โดยทางทีมวิจัยได้เตรียมขนมจีน กับน้ำยาป่า, น้ำยากะทิ และ แกงเขียวหวานเอาไว้รับรองผู้เข้าร่วมกิจกรรม เมื่อเสร็จจากการรับประทานอาหารกลางวันแล้ว ชาวภูฮุกบ้านวังอ้ายโพธิ์ได้ทำกิจกรรมสนทนากลุ่ม โดยมีการเป่าใบไม้ การร้องป่า?เรเร ร้องเพลงท้องถิ่น และรำวง เป็นที่สนุกสนานแก่ผู้ร่วมกิจกรรมในวันนั้นเป็นอย่างมาก

ในภาคบ่าย มีกิจกรรมเวทีแลกเปลี่ยนวิธีการทำงานในขั้นต่อไป โดยทีมวิจัยได้เสนอว่ามีความต้องการที่จะผลักดันป่าโคกควาเปรียงให้เป็นป่าชุมชน ในประเด็นนี้ ศูนย์ประสานงานป่าไม้ได้นำเสนอว่าทีมวิจัยสามารถทำได้โดยมีศูนย์ประสานงานป่าไม้เป็นผู้สนับสนุน แต่ทางผู้สนับสนุนมีเงื่อนไขเกี่ยวกับพลังชุมชน โดยทางชุมชนจะต้องสามารถจัดประชาคมหมู่บ้านที่มีคนหลายวัยและผู้นำชุมชนได้ เพื่อให้ศูนย์ประสานงานป่าไม้จัดการอบรมป่าชุมชนได้ และจะต้องจัดประชาคมในลักษณะดังกล่าวได้เป็นเวลาประมาณ 1 ปี เพื่อให้เห็นถึงแนวโน้มความยั่งยืนของป่าชุมชนในอนาคต

กิจกรรมสุดท้าย เป็นการเล่าถึงแนวทางการทำงานในโครงการต่อไปที่จะยกระดับความรู้จากป่าโคกควาเปรียงขึ้นเป็นโครงการ “พฤกษศาสตร์ชาวภูฮุก” โดยได้รับการสนับสนุนทางวิชาการจากองค์การสวนพฤกษศาสตร์และศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษา – วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ซึ่งจะมีการศึกษาพืชพื้นบ้านที่ชาวภูฮุกใช้ประโยชน์จาก 3 ป่า ได้แก่ ป่าโคกควาเปรียงของชาวภูฮุกบ้านวังอ้ายโพธิ์, ป่าหินงามของชาวภูฮุกบ้านไร่ และป่าซับลังกาของชาวภูฮุกบ้านน้ำลาด

ผลการดำเนินกิจกรรม

1. ทีมวิจัยได้นำเสนอและเผยแพร่ผลงานที่ได้จากการทำวิจัยให้กับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบ

2. ชุมชนได้เข้ามาร่วมรับรู้เกี่ยวกับผลงานในการทำโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น
3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เข้ามาร่วมรับทราบและเสนอแนะแนวทางที่เหมาะสมในการทำงานในระดับต่อไป
4. สื่อในโครงการวิจัยสำหรับการเผยแพร่ได้รับการเปิดตัวและเผยแพร่อย่างเป็นทางการในกิจกรรมนี้
5. ทีมวิจัยได้ปรึกษาหารือในเรื่องของการทำงานต่อกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรง
6. ชุมชนได้รู้จักเครือข่ายจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมากยิ่งขึ้น

ปัญหา / อุปสรรค / ข้อเสนอแนะ

1. ในวันที่ทีมวิจัยจัดเวทีนั้น ตรงกับงานสำคัญในชุมชน 2 งานคือ งานเปิดศูนย์การเรียนรู้อินเทอร์เน็ตชุมชนที่ อบต.บ้านไร่ และงานด้านสาธารณสุข ทำให้หน่วยงานบางหน่วยงาน ครู – นักเรียน และผู้นำชุมชนไม่สามารถมาร่วมงานเวทีนี้ ข้อมูลได้ตามเป้าหมาย
2. สถานที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการจัดเวที จุคนได้น้อย พื้นที่ใช้สอยไม่มาก เมื่อใช้เครื่องเสียงมาประกอบทำให้เสียงดังก้อง เป็นปัญหาต่อการได้ยินของผู้ร่วมกิจกรรม
3. มีเก้าอี้ไม่เพียงพอสำหรับนักเรียนที่มาร่วมเวที

3.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.4.1 การประชุมระดมความคิดเห็น

การประชุมระดมความคิดเห็นเป็นวิธีการเก็บข้อมูลที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมด โดยในโครงการวิจัยนี้ได้เก็บข้อมูลด้วยวิธีการระดมความคิดเห็นในกิจกรรมการวางแผนการทำงาน, การรวบรวมข้อมูล, การสรุปข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งในส่วนของการประชุมระดมความคิดเห็นในแต่ละกิจกรรมนั้นจะมีรูปแบบวิธีการต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการประชุมในแต่ละครั้ง และผลสุดท้าย ข้อมูลที่ได้รับจากการประชุมระดมความคิดเห็นจะเป็นข้อมูลที่มาจากผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนและผ่านการเห็นชอบ-ยอมรับจากที่ประชุมมาแล้วด้วย

3.4.2 การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม

เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ทีมวิจัยลงไปเก็บข้อมูลในฐานะของนักวิจัย และในขณะเดียวกัน ทีมวิจัยเองก็เป็นคนเข้าร่วมทำกิจกรรมเหล่านั้นไปพร้อมกับจดบันทึกและเรียนรู้ข้อมูลจากปราชญ์ท้องถิ่น ดังเช่นในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลในป่าโคกควาเปรียง ที่ทีมวิจัยได้หาอาหารจากป่าโคกควาเปรียงมาและทำการประกอบอาหารที่หามาจากป่าไปพร้อมกับปราชญ์

3.4.3 การสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์เป็นกระบวนการเก็บข้อมูลที่เกิดขึ้นหลังจากที่ได้วางแผนการเก็บข้อมูลผ่านการประชุมระดมความคิดเห็นแล้ว โดยการสัมภาษณ์นั้นทีมวิจัยจะลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านในเรื่องที่สนใจและเป็นประโยชน์กับงานวิจัยโดยตรง ในโครงการวิจัยเน้นการสัมภาษณ์เป็นภาษาอีสานเนื่องจากปราชญ์ท้องถิ่นหลาย ๆ ท่านสามารถสื่อสารเป็นภาษาอีสานได้ดีกว่า ซึ่งหลังจากเก็บข้อมูลเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ทีมวิจัยจะต้องเขียนเรียบเรียงข้อมูลที่ได้มาทั้งในฉบับภาษาอีสานและฉบับภาษาไทย

3.5 กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล

กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นกระบวนการที่ใช้เครื่องมือการประชุมระดมความคิดเห็นจากผู้เข้าประชุม โดยในเวทีวิเคราะห์ข้อมูลนั้นจะมีทั้งทีมวิจัย ปราชญ์ท้องถิ่น พี่เลี้ยง และผู้เข้าร่วมอื่น ๆ วิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน ซึ่งจะมีทั้งทีมวิจัยเองและพี่เลี้ยงเป็นผู้นำกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล

บทที่ 4

ผลการดำเนินงานวิจัย

โครงการวิจัย “การรวบรวมองค์ความรู้จากป่าชุมชนโคกควาเปரியด้วยภาษาญัฮกุรฯ” ทีมวิจัยได้ใช้เวลาในการทำงานทั้งสิ้น 1 ปี 11 เดือน หรืออาจเรียกว่าเกือบ 2 ปี โดยในตลอดเวลาเกือบสองปีที่ผ่านมา ทีมวิจัยได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้วางแผนร่วมกันในโครงการ ทำให้ทราบว่าป่าโคกควาเปரியเป็นแหล่งอาหารและแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของชาวญัฮกุรบ้านวังอ้ายโพธิ์ จนอาจกล่าวได้ว่าป่าโคกควาเปரியนั้นเป็นสถานที่บอกเล่าวัฒนธรรมของตนได้เป็นอย่างดี ซึ่งจำเป็นต้องมีการอนุรักษ์-ฟื้นฟูทั้งด้านภาษาและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับป่าเอาไว้ ส่วนชุมชนเองก็เริ่มมีความตระหนักเช่นเดียวกันว่าผืนป่าแห่งนี้เป็นชีวิตจิตใจของคนในชุมชนเลยทีเดียว เพราะเป็นผืนป่าที่ได้รับการตกทอดมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ มีการถ่ายทอดบอกเล่าองค์ความรู้ต่าง ๆ ในป่ารุ่นแล้วรุ่นเล่า ถือเป็นภูมิปัญญาอันสูงค่ายิ่งนัก เป็นการดีถ้าหากนำความรู้เหล่านี้มาจัดระเบียบให้เข้าทิศเข้าทาง เชื่อว่าความรู้และวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับป่าจะไม่เลือนหายไป

จากการดำเนินงานวิจัย 1 ปี 11 เดือนนั้น ทีมวิจัยมีผลงานที่สืบเนื่องจากวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย อันประกอบด้วย 1) เพื่อศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้จากป่าชุมชนโคกควาเปரிய เพื่อศึกษาสถานการณ์ ต้นทุน/ศักยภาพ ปัจจัย และเงื่อนไข ที่มีผลต่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากป่าของชาวญัฮกุร 2) เพื่อศึกษาแนวทางการนำ “ระบบตัวเขียนภาษาญัฮกุร” มาใช้ในการบันทึกองค์ความรู้เรื่องป่าชุมชนโคกควาเปரியที่สอดคล้องและเหมาะสมกับวิถีของชาวญัฮกุร 3) เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดเรื่องราวและภูมิปัญญาเรื่องป่าของชนญัฮกุรตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน 4) เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และสืบทอดองค์ความรู้จากป่าโคกควาเปரியโดยมีการมีส่วนร่วมของชุมชน จนได้เป็นผลงานจากการดำเนินงานวิจัย ซึ่งสามารถรายงานตามวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยได้ดังนี้

4.1 ข้อมูลเกี่ยวกับป่าโคกควาเปரிய องค์ความรู้ และการใช้ประโยชน์จากป่าโคกควาเปரியของชาวญัฮกุร

ที่ตั้งและอาณาเขตของป่าโคกควาเปரிய

ป่าโคกควาเปரியตั้งอยู่ในบริเวณบ้านวังอ้ายโพธิ์ ต. บ้านไร่ อ. เทพสถิต จ. ชัยภูมิ อยู่ไม่ห่างจากวัดวังอ้ายโพธิ์นัก มีพื้นที่ป่าครอบคลุมเป็นบริเวณกว้าง ประมาณ 6,000 ไร่

ภูมิประเทศของป่าโคกควาเปரிய

มีลักษณะเป็นป่าดิบแล้ง มีพืชที่สำคัญ ได้แก่ ไม้ชนิดต่างๆ ต้นกะบก ต้นไม้แดง ต้นประดู่ เป็นต้น พื้นดินโดยส่วนใหญ่ มีลักษณะเป็นดินลูกรังและหินแผ่นหนากินพื้นที่เป็นบริเวณกว้าง

ทรัพยากรที่สำคัญในป่าโคกควาเปรียง

ป่าโคกควาเปรียงนั้นเป็นป่าที่อุดมไปด้วยพืชพันธุ์และสัตว์นานาชนิด ถือเป็นแหล่งอาหารชั้นดีของคนในชุมชน ทรัพยากรในป่าสามารถแบ่งจำแนกออกเป็น 7 ประเภท ตัวอย่างในแต่ละประเภท มีดังนี้

ต้นไม้ ได้แก่ ต้นไผ่ ต้นประดู่ ต้นตะเคียน ต้นนนทรี ต้นผักหวาน ต้นกระโดน ต้นไม้แดง ต้นแต้ว ต้นตะแบก ต้นมะกอก เป็นต้น

ดอกไม้ ได้แก่ ดอกกระเจียว ดอกจาน ดอกตะแบก ดอกสะเลเต ดอกเข็ม ดอกจี่วป่า ดอกสะเดา เป็นต้น

พืชที่มีหัวอยู่ใต้ดิน ได้แก่ มันเหน็บ กวาวเครือ กะบูก กลอย มันพลู มันน้ำ มันกะซาก มันอ่อน หัวข่าง ย่านาง ปลง มันเต้า หนอนตายยาก เป็นต้น

เห็ด ได้แก่ เห็ดละโงก เห็ดตีนตุ๊กแก เห็ดหัวคอง เห็ดไค เห็ดกระด้าง เป็นต้น

สัตว์อาศัยอยู่ในน้ำ ส่วนใหญ่จะเป็นสัตว์ที่อยู่ในลำธาร ได้แก่ ปลากระดี่ ปลาชิว ปลาลำพอง ปลาแขยงหิน ปลาแขยง ปลากระทิง ปลาขาว ปู กบ เป็นต้น

สัตว์อาศัยอยู่บนบก ได้แก่ ลิง เม่น กระแต กระจง ชะมด เสือ เก้ง ตะพาบ หมาจิ้งจอก นิ่ม เสือดาว มดดำ มดง่าม ดินหนู เป็นต้น

สัตว์อาศัยอยู่ในรู/เครื่องบกเครื่องน้ำ ได้แก่ ปูภูเขา แย้ ตัวอ้น งูนกกลัมพัก ตัวบั้ง อึ่งกระโดน ผีงโพรง ต่อหัวเสือ เป็นต้น

ตัวอย่างพืชพรรณธรรมชาติที่อยู่ในป่าโคกควาเปรียง

รายชื่อทรัพยากรต่างๆ ของป่าโคกควาเปรียงที่กล่าวไปแล้วในข้างต้น เป็นเพียงตัวอย่างของพืชและสัตว์บางส่วนเท่านั้น ในปัจจุบันนี้พืชหรือสัตว์บางประเภทได้เริ่มลดปริมาณลง บางประเภทก็อยู่ในภาวะใกล้สูญพันธุ์ บางประเภทก็อาจสูญพันธุ์ไปแล้วก็ได้ การได้ทราบสถานการณ์หรือบริบทชุมชนของตนจะเป็นการดีที่ทำให้ชาวญ้อกรในชุมชนเกิดความตระหนักถึงความสำคัญและเกิดความห่วงหาต่อสิ่งที่บรรพชนได้ส่งต่อมาถึงชาวญ้อกรนั่นเอง

4.2 การบันทึกองค์ความรู้เรื่องป่าชุมชนโคกควาเปรียงด้วยภาษาญ้อกร (หนังสือสามเล่ม)

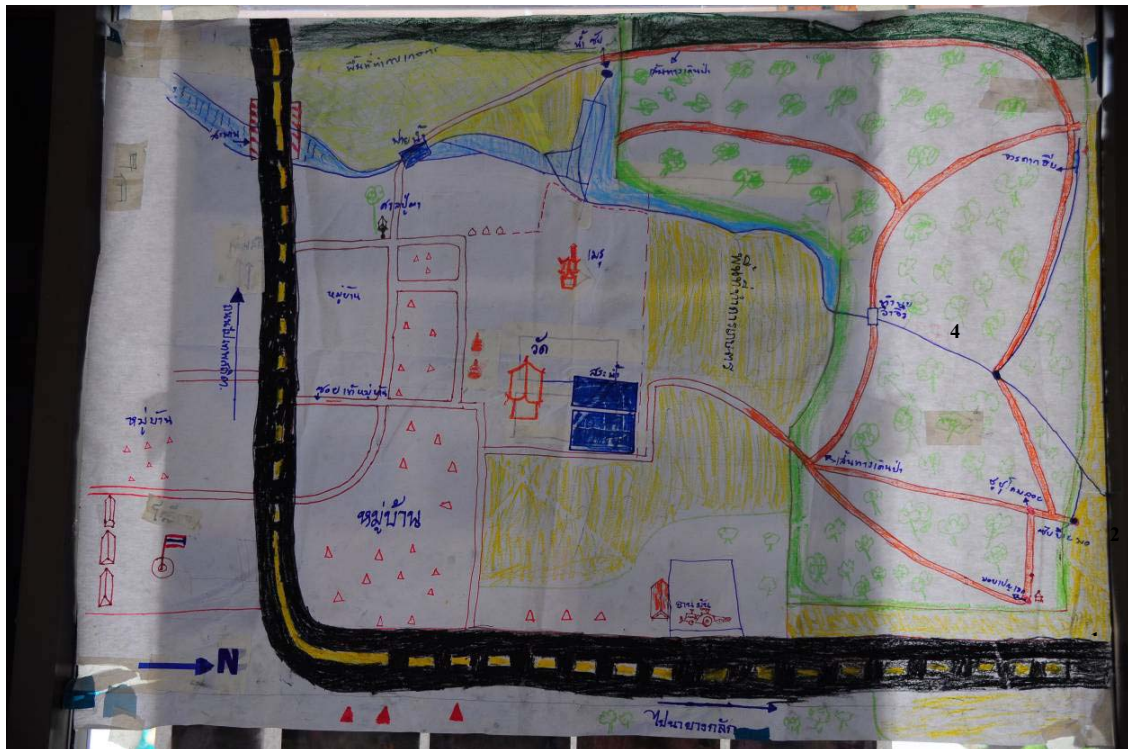
จากการลงพื้นที่ป่าโคกควาเปรียงเพื่อศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้จากป่าโคกควาเปรียงของทีมวิจัยตลอดทั้งโครงการ ทีมวิจัยได้นำข้อมูลที่ได้มาพัฒนาเป็นสื่อรวบรวมความรู้จากป่าโคกควาเปรียงดังนี้

4.2.1 สื่อรวบรวมชุดความรู้เกี่ยวกับป่าโคกควาเปรียง

4.2.1.1 แผนที่

แผนที่ป่า

ทีมวิจัยได้ร่วมกันทำ “แผนที่ป่าโคกควาเปรียง” ที่มีเป้าหมายในการนำเสนอแหล่งอาหารที่มีอยู่ในป่าโคกควาเปรียง โดยใช้แผนที่รอบในเป็นเครื่องมือ

แผนที่แสดงเส้นทางเดินป่า

หมายเลข 1 แสดงที่ตั้งของ คอบเปญเจ็ก เป็นสถานที่ที่ชาวบ้านมักจะไปขอหวยหรือขอโชค ขอลาภ ประวัติว่าได้มีคนจีนหาบหมากมาขาย และมานอนหลบฝนที่โชดหินนั้น และเป็นไข้ป่ามา ด้วย ต่อมาจึงเสียชีวิต ณ สถานที่แห่งนี้ ชาวญ้อกรจึงเรียกที่แห่งนี้ว่า “คอบเปญเจ็ก” แปลว่า บริเวณที่ตาเจ็กตาย ซึ่งมีลักษณะเพิงหินขนาดใหญ่สามารถใช้เป็นที่หลบฝนได้

หมายเลข 2 แสดงที่ตั้งของ ชูชูลอย คำว่า “ชูชูลอย” หมายถึง ลักษณะพื้นที่ที่เป็นลำ ห้วยน้ำเซาะ มีเรื่องเล่าว่า มีโคมลอยขนาดใหญ่มาก ลอยมาจากไหนก็ไม่รู้และได้ลอยมาตกที่ บริเวณลำห้วยน้ำเซาะแห่งนี้ และคนที่บ้าน วังอ้ายโพธิ์ไปพบเข้าจึงเรียกบริเวณนั้นว่า “ชูชูลอย”

หมายเลข 3 แสดงที่ตั้งของ เชียร ยองมอ เชียร ยองมอหรือซบยายมอ เป็นลักษณะลำคลอง มีป่าหิน, แอ่งน้ำ และมีน้ำที่ซึมขึ้นมาจากพื้นดินหรือที่เรียกว่า “ซบ” อีกด้วย เมื่อก่อนนั้น ชาวบ้านจะอาศัยน้ำจากซบนี้ ถือได้ว่าซบยายมอเป็นอีกจุดหนึ่งที่เป็นแหล่งดื่มกินของชาวบ้าน โดยชาวบ้านจะหาบน้ำกลับมาใช้ที่บ้าน

หมายเลข 4 แสดงที่ตั้งของ ทำนบอากิว เมื่อก่อนเป็นบริเวณนี้เป็นปลักกวางใช้นอนเล่น (คล้ายปลักควาย) ต่อมาตาของงมจิตใช้ทำนา และปัจจุบันอากิวจึงทำเป็นสระทำนบ

หมายเลข 5 แสดงที่ตั้งของ เชิร ดาก ฮีบ ลักษณะพิเศษของห้วยน้ำหีบ คือ มีน้ำลำห้วยที่ไหลมาจากเทือกพังเหย จำนวน 2 สายมาบรรจบกัน ณ จุดนี้ และกลายเป็น (ห้วย) แม้ว่าบริเวณนี้จะมีน้ำไหลน้อยแต่ก็มีน้ำไหลอยู่ตลอดเวลาไม่มีแห้ง

4.1.2 หนังสือรวบรวมรายชื่อต้นไม้

หนังสือรวบรวมรายชื่อต้นไม้ เป็นหนังสือที่ทีมวิจัยเก็บรวบรวมรายชื่อต้นไม้ที่ใช้ประโยชน์ได้จากป่าโคกควาเปรียง โดยได้รวบรวมชื่อต้นไม้ภาษาญัฮกุร ชื่อต้นไม้ภาษาไทย ลักษณะสำคัญ จุดที่พบ ฤดูกาลที่ใช้สอย รวมทั้งประโยชน์ / ตำนาน / ความเชื่อต่าง ๆ ของต้นไม้ชนิดนั้น ๆ

การรวบรวมรายชื่อต้นไม้ในครั้งนี้ ทีมวิจัยได้แบ่งหมวดหมู่ของข้อมูลที่เก็บไว้ ดังต่อไปนี้ รายชื่อไม้ยืนต้น 18 ชนิด, ดอกไม้ 25 ชนิด, เห็ดในจำนวน 23 ชนิด, สัตว์บก 41 ชนิด, สัตว์น้ำ 15 ชนิดและสัตว์ใต้ดิน – สัตว์อากาศ 24 ชนิด (รายละเอียดดูเพิ่มเติมได้ในภาคผนวก ก.)

4.1.3 หนังสือรวบรวมองค์ความรู้จากป่าโคกควาเปรียง

ทีมวิจัยได้รวบรวมองค์ความรู้จากป่าโคกควาเปรียงเอาไว้ทั้งสิ้น 15 เรื่องโดยแบ่งออกเป็นภาษาไทย 10 เรื่อง และ ภาษาญัฮกุร 5 เรื่อง

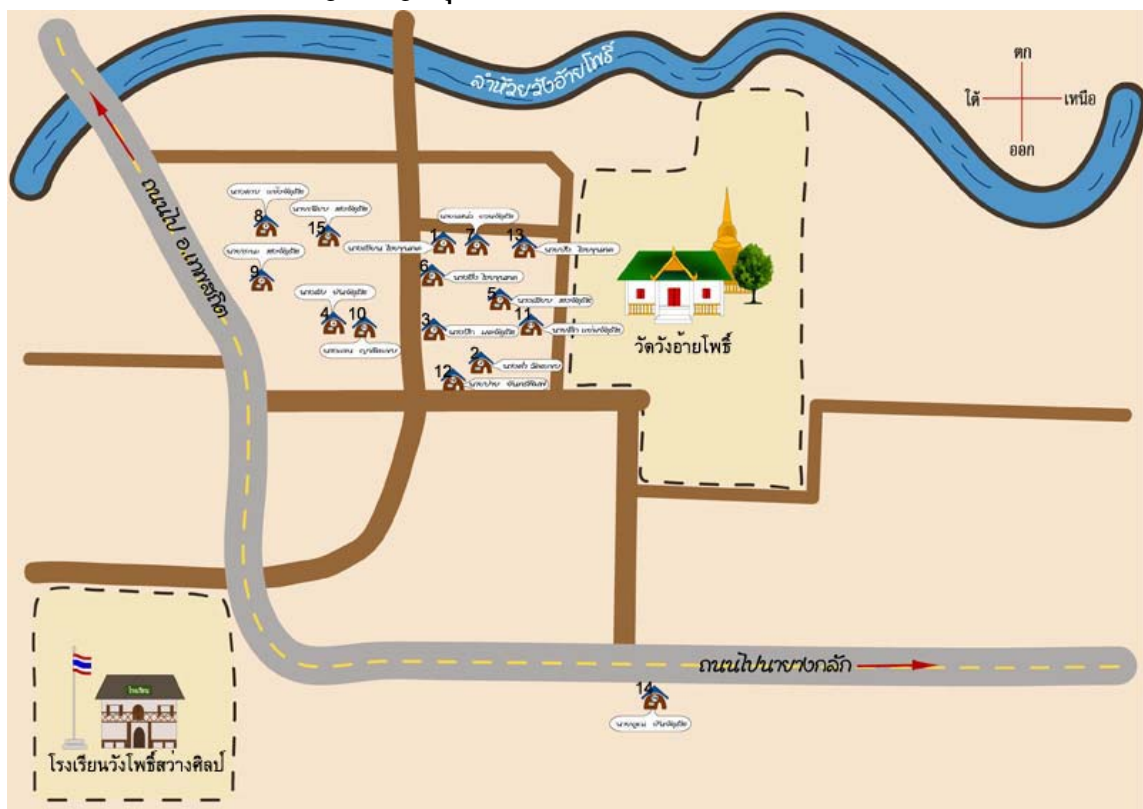
รายนามหัวข้อเรื่องในหนังสือรวบรวมองค์ความรู้มีดังต่อไปนี้ (รายละเอียดเพิ่มเติมดูได้ในภาคผนวก ค.)

1. ประวัติเสือพือก
2. ประวัติเสือพือก (ภาษาญัฮกุร)
3. ป่ากับคนญัฮกุร
4. เกริบ ญัฮพะนิฮ ญัฮกุร
5. ความเชื่อเรื่องน้ำของคนญัฮกุร
6. ปะโตว
7. วิธีชีวิตกลุ่มคนญัฮกุร
8. วิธีป่า?จา? พะนิฮ ญัฮกุร
9. บ้านญัฮกุร
10. ฮี?ญัฮกุร
11. มอโองแตก
12. ผีปอปลบับญัฮกุร
13. น้ำตกเทพนา
14. กลอย
15. อาหารจากธรรมชาติ

4.3 กระบวนการถ่ายทอดเรื่องราวและภูมิปัญญาเรื่องป่าของคนญ้อฮูกร

จากการทำงานในโครงการวิจัย ทีมวิจัยได้เรียนรู้เรื่องภูมิปัญญาจากป่าโคกควาเปรียงจากปราชญ์ท้องถิ่นในหมู่บ้าน จนสามารถรวบรวมองค์ความรู้จากป่าโคกควาเปรียงในรูปแบบของหนังสือรายชื่อต้นไม้ หนังสือรวบรวมองค์ความรู้จากป่าโคกควาเปรียง และแผนที่ป่าโคกควาเปรียงตามที่น่าสนใจไปแล้วในหัวข้อที่ 4.2 ซึ่งกระบวนการสำคัญในการค้นหาองค์ความรู้จากป่าโคกควาเปรียงนั้น ทีมวิจัยได้รับการถ่ายทอดเรื่องราวและภูมิปัญญาเรื่องป่าจากปราชญ์ชาวญ้อฮูกรในหมู่บ้านวังอ้ายโพธิ์ ทำให้ทีมวิจัยได้ตระหนักถึงความสำคัญของปราชญ์ในฐานะบุคคลสำคัญในการถ่ายทอดเรื่องราวและภูมิปัญญาจนได้ผลิตแผนที่ปราชญ์และหนังสือทำเนียบปราชญ์เอาไว้เพื่อเป็นประโยชน์ในการสืบค้นเรื่องราว-ภูมิปัญญาจากปราชญ์ที่มีความชำนาญเฉพาะด้านในหมู่บ้านวังอ้ายโพธิ์

4.3.1 แผนที่ปราชญ์ชาวญ้อฮูกรบ้านวังอ้ายโพธิ์

แผนที่ปราชญ์

หมายเลข 1 แสดงที่อยู่ของ นางเอียน ไชยขุนทด

หมายเลข 2 แสดงที่อยู่ของ นางต้า วัดตะขบ

หมายเลข 3	แสดงที่อยู่ของ	นางปึก มดจตุรัส
หมายเลข 4	แสดงที่อยู่ของ	นางลับ ยันจตุรัส
หมายเลข 5	แสดงที่อยู่ของ	นางเลียบ สงจตุรัส
หมายเลข 6	แสดงที่อยู่ของ	นางอึ้ง ไชยขุนทด
หมายเลข 7	แสดงที่อยู่ของ	นายแห่นว ยวนจตุรัส
หมายเลข 8	แสดงที่อยู่ของ	นางลาบ แจ้งจตุรัส
หมายเลข 9	แสดงที่อยู่ของ	นายชนะะ สงจตุรัส
หมายเลข 10	แสดงที่อยู่ของ	นางเคน ญาติตะขบ
หมายเลข 11	แสดงที่อยู่ของ	นายตึก แยมจตุรัส
หมายเลข 12	แสดงที่อยู่ของ	นายบ่าย จันท์พิมพ์
หมายเลข 13	แสดงที่อยู่ของ	นายป้ง ไชยขุนทด
หมายเลข 14	แสดงที่อยู่ของ	นายคุณ ยันจตุรัส
หมายเลข 15	แสดงที่อยู่ของ	นายเนียน สงจตุรัส

4.3.2 หนังสือทำเนียบปราชญ์ชาวภูธรบ้านวังอ้ายโพธิ์

ทีมวิจัยได้ลงพื้นที่บ้านวังอ้ายโพธิ์เพื่อศึกษาองค์ความรู้จากปราชญ์ท้องถิ่น พร้อมทั้งได้บันทึกข้อมูลส่วนตัวของปราชญ์ และได้ทำแผนที่ปราชญ์และทำเนียบปราชญ์ไว้ด้วย โดยในหนังสือทำเนียบปราชญ์ชาวภูธรนี้ได้รวบรวมรายละเอียดของปราชญ์ไว้ 15 ท่าน ดังต่อไปนี้ (รายละเอียดดูเพิ่มเติมได้ในภาคผนวก ข.)

1. นางเอียน ไชยขุนทด
2. นางดำ วัดตะขบ
3. นางปึก มดจตุรัส
4. นางลับ ยันจตุรัส
5. นางเลียบ สงจตุรัส
6. นางอึ้ง ไชยขุนทด
7. นายแห่นว ยวนจตุรัส
8. นางลาบ แจ้งจตุรัส
9. นายชนะะ สงจตุรัส
10. นางเคน ญาติตะขบ
11. นายตึก แยมจตุรัส
12. นายบ่าย จันท์พิมพ์

13. นายป้ง ไชยขุนทด
14. นายคุณ ยันจตุรัส
15. นายเจียบ สงจตุรัส

ตัวอย่างหนังสือที่เป็นผลผลิตจากงานวิจัย

4.4 แนวทางการอนุรักษ์ป่าโคกควาเปรียงโดยมีการมีส่วนร่วมของชุมชน

การจัดตั้งชมรม “คนรักป่าโคกควาเปรียง”

หลังจากที่ทีมวิจัยได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรมในโครงการมาได้ระยะหนึ่งแล้ว ทำให้ทีมวิจัยได้เห็นว่า ป่าชุมชนโคกควาเปรียงผืนเล็ก ๆ ที่ชาวญ้อกรบ้านวังอ้ายโพธิ์และชุมชนใกล้เคียงได้ร่วมกันใช้ประโยชน์มานานแล้วนั้นมีคุณค่าต่อวิถีชีวิต ทรัพยากรทางธรรมชาติ ภูมิปัญญา และประวัติศาสตร์ของชุมชนในพื้นที่เป็นอย่างมาก เนื่องจากป่าชุมชนโคกควาเปรียงเป็นทั้งแหล่งอาหาร เป็นแหล่งที่มีความหลากหลายด้านพืชพรรณธรรมชาติ เป็นแหล่งวัตถุดิบทำเครื่องใช้ไม้สอย รวมทั้งยังเป็นพื้นที่ที่มีเรื่องเล่าที่น่าสนใจมากมาย ด้วยคุณค่าที่มีอยู่มากมายหลากหลายนี้ ทำให้ทีมวิจัยเกิดความตระหนักในความสำคัญของการอนุรักษ์ป่าชุมชนผืนนี้ไว้เพื่อให้ใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน จึงทำให้ทีมวิจัยเกิดแนวความคิดการจัดตั้งชมรม “คนรักป่าโคกควาเปรียง” ขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ป่าโคกควาเปรียงอย่างยั่งยืนโดยชุมชนมีส่วนร่วม

สำหรับแนวทางในการจัดตั้ง “ชมรมคนรักป่าโคกควาเปรียง” มีดังต่อไปนี้

เป้าหมาย

1. ความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ พรรณไม้ และสัตว์ป่า
2. ต้องการให้มีสัตว์ป่ากลับมาเหมือนเดิม
3. ต้องการให้มีแหล่งอาหารมากยิ่งขึ้น

4. ต้องการให้ป่าอยู่คู่กับชุมชนให้เด็กได้รู้จักรักษา สืบทอด
5. อยากเห็นน้ำใส
6. อยากให้ทุก ๆ คนเห็นคุณค่าของป่า
7. อยากให้เป็นแหล่งเรียนรู้ / สถานที่พักผ่อนของชุมชน
8. อยากเห็นความผูกพันของคนกับป่า
9. อยากให้คนในชุมชนใช้ประโยชน์จากป่าอย่างสมดุล

แนวทางการทำงาน

1. ปลูก – ขยายพันธุ์พืชท้องถิ่นให้มากขึ้น (กลอย, ผักหวาน, ไม้มะค่าโมง, ไทรย้อย, กล้วยไม้)
2. ตั้งกฎเกณฑ์ในชุมชน – หาสัตว์ – เก็บของป่าบนฐานการอนุรักษ์ เช่น ห้ามล่าสัตว์ แม่ลูกอ่อน, ห้ามฆ่าสัตว์ในฤดูวางไข่, เก็บเฉพาะยอดผักไม้เก็บทั้งต้น, เก็บพืชผักเพื่อบริโภคตามฤดูกาล ฯลฯ
3. ทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างชุมชน ครู นักเรียน ทำให้เกิดการเรียนรู้จากป่า เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าร่วมกัน (ปลูกป่า, เดินป่าพร้อมกับการให้ความรู้)
4. ปลูกพืชชะบะคอนเช่น หญ้าแฝก บอน เพื่อให้แหล่งน้ำใสสะอาด มีสัตว์น้ำเพิ่มขึ้น
5. จัดตั้งพื้นที่พิเศษเพื่อการอนุรักษ์พันธุ์พืชและใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด
6. จัดทำป้าย รณรงค์ ประชาสัมพันธ์ เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์พืช และให้เกิดประโยชน์สูงสุด
7. จัดทำเส้นทางเดินป่าเพื่อเป็นสถานที่เรียนรู้และสถานที่พักผ่อน
8. จัดตั้งคณะกรรมการ ผลัดเปลี่ยนเวร เพื่อเฝ้าระวังไม่ให้เกิดไฟป่า, การหาของป่าล่าสัตว์อย่างผิดวิธี
9. เข้าร่วมอบรมอาสาสมัครป้องกันไฟป่า

คณะกรรมการชมรม

1. ผู้นำชุมชน (ผู้ใหญ่, ผู้ช่วย, อบต.)
2. เด็กและเยาวชน (กลุ่มเป้าหมายหลัก)
3. ครูในโรงเรียน (ที่ปรึกษา)
4. พระ, ผู้นำทางศาสนา
5. เจ้าหน้าที่ป่าไม้, อุทยาน
6. ทีมวิจัย (แกนนำ)
7. ประชาชนชาวบ้าน
8. คนในชุมชน

บทที่ 5

บทเรียนที่ได้จากการทำงานวิจัย

ตลอดระยะเวลากว่า 2 ปีที่ทีมวิจัยชาวญ้อกรบ้านวังอ้ายโพธิ์ได้ทำโครงการรวบรวมองค์ความรู้จากป่าชุมชนโคกควาเปรียงด้วยภาษาญ้อกร ซึ่งแม้ว่าการทำโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของชาวญ้อกรกลุ่มนี้อาจไม่ใช่โครงการแรก เนื่องจากทีมวิจัยเคยได้ทำโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในประเด็นของการฟื้นฟูภาษาญ้อกรมาแล้ว แต่ความพิเศษของโครงการนี้คือ การนำภาษาญ้อกรที่ได้รับการฟื้นฟูแล้วมาประยุกต์ใช้จริงในการรวบรวมองค์ความรู้ท้องถิ่นในภาษาของตนเอง

5.1 สรุปผลที่ได้รับจากการทำกิจกรรมในโครงการวิจัย

ด้านกิจกรรมในโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ทีมวิจัยญ้อกรได้ดำเนินงานโครงการวิจัย “กระบวนการรวบรวมองค์ความรู้จากป่าชุมชนโคกควาเปรียงด้วยภาษาญ้อกร เพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์และสืบทอดสู่ลูกหลานชาวญ้อกร บ้านวังอ้ายโพธิ์ ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ” เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษากระบวนการนำ “ระบบตัวเขียนภาษาญ้อกร” ไปปรับใช้วิถีชาวบ้านในการศึกษารวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนโคกควาเปรียง รวมทั้งเพื่อวิเคราะห์เกี่ยวกับต้นทุน/ศักยภาพ ปัจจัย และเงื่อนไข ต่อแนวทางในการอนุรักษ์และสืบทอดองค์ความรู้สำคัญๆ เกี่ยวกับป่าสู่ลูกหลานชาวญ้อกรได้อย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับวิถีของชุมชนท้องถิ่นในปัจจุบันได้อย่างมีรูปธรรมชัดเจนต่อไป โดยมีโจทย์วิจัยว่า กระบวนการรวบรวมองค์ความรู้จากป่าชุมชนโคกควาเปรียงโดยภาษาญ้อกร ควรเป็นอย่างไร และทางการอนุรักษ์และสืบทอดองค์ความรู้สู่ลูกหลานชาวญ้อกร ๓ ควรเป็นอย่างไร ?

ก่อนที่ทีมวิจัยจะได้ทำโครงการนี้ ทีมวิจัยได้เคยเข้าร่วมโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการฟื้นฟูภาษาญ้อกร โดยผลผลิตที่ได้จากโครงการก่อนหน้านี้คือระบบตัวเขียนภาษาญ้อกรด้วยอักษรไทย ชาวญ้อกรสามารถนำเอาระบบตัวเขียนเหล่านี้ไปใช้เขียนเรื่องราวของชาวญ้อกรด้วยภาษาของตนเองได้ เมื่อเสร็จสิ้นโครงการฟื้นฟูภาษาฯ ชาวญ้อกรบ้านวังอ้ายโพธิ์จึงเกิดความคิดที่จะศึกษารวบรวมองค์ความรู้จากป่าชุมชนโคกควาเปรียงโดยใช้ภาษาญ้อกรเป็นเครื่องมือสำคัญในการช่วยรวบรวมองค์ความรู้เหล่านี้ด้วยภาษาของตนเอง จึงได้พัฒนาโจทย์วิจัยร่วมกันกับศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษา – วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต จนเกิดเป็นโครงการนี้ขึ้นมา

หลังจากที่ได้รับการอนุมัติทำโครงการแล้วนั้น ทีมวิจัยได้เปิดเวทีชี้แจงโครงการวิจัยสู่ชุมชนเพื่อประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ร่วมรับรู้ถึงการทำให้โครงการวิจัยเพื่อ

ท้องถิ่นไปพร้อมกันด้วย ต่อจากนั้นทีมวิจัยทั้งหมดก็ได้ไปฝึกอบรมเครื่องมือในการเก็บข้อมูลชุมชน ซึ่งมีทั้งการทำแผนที่รอบนอก แผนที่รอบใน เครื่องมือศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน เครื่องมือวิเคราะห์ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และเครื่องมืออื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทำให้เมื่อกลับจากการอบรม ทีมวิจัยได้นำเอา เครื่องมือวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นมาใช้วิเคราะห์เป็นเครื่องมือแรก นอกจากการอบรมเรื่องเครื่องมือในการเก็บข้อมูลชุมชนแล้ว ทีมวิจัยยังได้มีโอกาสอบรม “นัก พุทธศาสตร์ท้องถิ่น” ขององค์การสวนพฤกษศาสตร์ เพื่อเพิ่มเติมความรู้ด้านพฤกษศาสตร์ให้กับ ทีมวิจัยและจะได้นำความรู้ใหม่ที่ได้มาขยายผลกับงานของทีมวิจัยให้มีความเป็นสากลมากยิ่งขึ้น

กิจกรรมสำคัญอันหนึ่งของการทำโครงการวิจัยโครงการนี้คือการลงพื้นที่ป่าโคกควาเปรียง เพื่อเก็บข้อมูลป่าโคกควาเปรียงโดยใช้เครื่องมือเก็บข้อมูลชุมชนที่ได้ไปอบรมมา ทีมวิจัยลงพื้นที่ เก็บข้อมูลในป่าโคกควาเปรียงทั้งสิ้น 4 ครั้ง จึงได้ร่วมกันสรุปข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่ป่าโคกควา เปรียงออกมาเป็นแผนที่รอบใน แผนที่เดินป่า แผนที่ปราชญ์ และองค์ความรู้จากป่าโคกควาเปรียง

เมื่อทีมวิจัยสามารถสรุปข้อมูลที่ได้จากป่าโคกควาเปรียงแล้ว ก็ได้แบ่งงานกันเพื่อสรุป ปรับปรุงข้อมูลเพื่อเตรียมสำหรับทำเอกสารเผยแพร่ 3 อย่าง ทั้งแผนที่ (แผนที่รอบใน, แผนที่เดินป่า และแผนที่ปราชญ์พร้อมทั้งทำเนียบปราชญ์) หนังสือรวบรวมองค์ความรู้จากป่าโคกควาเปรียง และ หนังสือรวบรวมรายชื่อต้นไม้ ซึ่งในขั้นตอนของการจัดทำรูปเล่มนั้น พี่เลี้ยงได้เข้ามาช่วยเหลือใน ด้านเทคนิค วิธีการ และการผลิตให้กับทีมวิจัย

นอกจากนี้แล้ว ทีมวิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่สำรวจป่า ไปจัดการเรียนรู้ร่วมกัน ของคนในชุมชน โดยเน้นไปที่กลุ่มเยาวชนโรงเรียนวังโพธิ์สว่างศิลป์ ซึ่งได้มีการจัดการเรียนรู้เรื่อง ความรู้และภูมิปัญญาฮกุกุรจากป่าโคกควาเปรียง 2 ครั้ง ในเดือนกันยายน 2553 และเดือน เมษายน 2554

ปลายทางสุดท้ายเมื่อทีมวิจัยได้ทำกิจกรรมในโครงการจนครบแล้ว ทีมวิจัยได้จัดเวที นำเสนอผลงานสู่ชุมชนขึ้นในเดือนกรกฎาคม 2554 เพื่อนำเสนอผลงานที่ได้สู่ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ได้รับรู้ถึงผลงานจากการวิจัยเพื่อท้องถิ่น และจะได้หาแนวร่วมที่เหมาะสมในการ อนุรักษ์ป่าและภูมิปัญญาฮกุกุรให้คงอยู่สืบไป

ด้านความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

สำหรับการดำเนินงานตลอดทั้งโครงการ คณะวิจัยได้ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้าน ชุมชน เจ้าหน้าที่ป่าไม้จากอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม รวมทั้งเครือข่ายเจ้าหน้าที่ป่าไม้จากจังหวัดชัยภูมิ เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งทีมพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดชัยภูมิ ทั้งในการวางแผน

กระบวนการทำกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และยังได้รับความร่วมมือและให้คำแนะนำในเรื่องการจัดการป่าไม้ชุมชนของชาวญ้อด้วย อีกทั้งมีฝ่ายเจ้าหน้าที่จากอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม นักวิชาการป่าไม้จังหวัดชัยภูมิ การขอเข้าร่วมเป็นสมาชิกทีมวิจัยและเข้าร่วมทำกิจกรรมกับทีมวิจัยป่าโคกดาวเปรียงเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

อย่างไรก็ตาม หลังจากที่ได้ดำเนินโครงการวิจัยมาไ้ระยะหนึ่ง จนถึงการร่วมกิจกรรมอบรมนักพฤกษศาสตร์ท้องถิ่นที่สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ อ.แมริม จ.เชียงใหม่ กิจกรรมนี้ทำให้คณะทีมวิจัยชาวญ้อรู้จักกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ ต้นไม้ อุทยานแห่งชาติ หลายภาคส่วนจากทั่วประเทศที่เข้าร่วมกิจกรรมด้วย อาทิเช่น หน่วยเพาะพันธุ์กล้าไม้ ดอยอินทนนท์ เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติเขาสอยดาว เจ้าหน้าที่จากอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ เจ้าหน้าที่จากเขื่อนภูมิพล นักพฤกษศาสตร์สังกัดองค์การสวนพฤกษศาสตร์ นักพฤกษศาสตร์จากสวนพฤกษศาสตร์มหาพฤกษ์ตัดแก้ว ประเทศลาว เป็นต้น โดยในการอบรมครั้งนั้น คณะทีมวิจัยชาวญ้อได้รับความสนใจจากผู้ร่วมอบรมเป็นอย่างมาก มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล พูดคุย และการติดต่อสื่อสารระหว่างกันหลังเสร็จกิจกรรมอยู่เสมอ

สำหรับในส่วนของการร่วมมือระหว่างองค์การสวนพฤกษศาสตร์กับโครงการวิจัยป่าโคกดาวเปรียงนั้น อาจเรียกได้ว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่นมากยิ่งขึ้นกว่าหน่วยงานอื่นที่เข้าอบรมร่วมกัน เนื่องจากหลังเสร็จการอบรมได้มีการลงพื้นที่ร่วมกันระหว่างคณะทีมวิจัยป่าโคกดาวเปรียง และเจ้าหน้าที่วิชาการจากองค์การสวนพฤกษศาสตร์ เพื่อหาแนวทางในการทำงานยกระดับองค์ความรู้ที่ได้จากโครงการนี้ต่อไปในอนาคต

ด้านการเพิ่มศักยภาพของทีมวิจัย

ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่าทีมวิจัยได้รับการอบรมมาแล้ว 2 ครั้ง คือการอบรมเครื่องมือการเก็บข้อมูลชุมชนและการอบรมนักพฤกษศาสตร์ท้องถิ่น อาจกล่าวได้ว่าการอบรมใน 2 ครั้งนี้เป็น การเพิ่มศักยภาพทีมวิจัยที่เป็นรูปธรรม กล่าวคือทีมวิจัยสามารถจะนำเอาเครื่องมือที่ได้จากการอบรมทั้ง 2 ครั้งมาประยุกต์ใช้ในการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในชุมชนได้ แต่สิ่งที่เหนือไปกว่านั้นคือ การที่ทีมวิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดยใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นขับเคลื่อนการทำงาน ซึ่งจุดเด่นของการวิจัยเพื่อท้องถิ่นอยู่ที่การรู้จักนำเอาชุมชนมามีส่วนร่วมในการทำวิจัย โดยอาศัยวิธีการประชุม พูดคุย และจัดกิจกรรมให้ชุมชนมีส่วนร่วม ซึ่งทีมวิจัยชาวญ้อที่บ้านวังอ้ายโพธิ์สามารถ ปฏิบัติการได้ดี มีการประชุมพูดคุยและลงชุมชนกันบ่อยครั้ง นับเป็นการฝึกการทำงานร่วมกับชุมชนได้อย่างดีเยี่ยม

พัฒนาการที่สำคัญในการทำโครงการคือการที่ทั้งหัวหน้าโครงการและสมาชิกให้ความสนใจกับการพูดคุยแลกเปลี่ยนตลอดจนระดมความคิดเห็นในการทำงานเป็นกลุ่มมากขึ้น โดยสมาชิก ผลัดกันเป็นผู้นำกระบวนการและจัดบันทึกขึ้นกระดานฟริพชาร์ท ที่สำคัญมากคือ งานวิจัยยังช่วยให้ นักวิจัยทบทวนการเขียนภาษาไทย และเกิดการทบทวนการใช้ระบบตัวเขียนภาษาญ้อในการ

จัดบันทึกข้อมูลมากขึ้น โดยสังเกตจากการที่นักวิจัยส่วนใหญ่พยายามที่จะทำการจัดบันทึกการทำกิจกรรมในสมุดส่วนตัวของตนเองทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ซึ่งงานวิจัยเป็นเครื่องมือกระตุ้นวิธีคิดและวิธีการปฏิบัติแก่นักวิจัยได้ค่อนข้างดี และค่อยๆ เป็นระบบมากขึ้น

พัฒนาการที่โดดเด่นของทีมวิจัยอีกสิ่งหนึ่ง คือการฝึกทักษะในการเก็บข้อมูลจากพื้นที่จริง มีการเก็บข้อมูลพืชจากป่า เก็บข้อมูลเรื่องเล่า และองค์ความรู้จากปราชญ์ที่ลงพื้นที่ร่วมกัน และได้มีการนำเอาข้อมูลที่เก็บมานั้นมาเรียบเรียงในรูปแบบที่เหมาะสมสามารถนำมาเสนอต่อสาธารณะชนให้ร่วมรับรู้ถึงภูมิปัญญาของชาวญ้อกรได้ รวมทั้งทีมวิจัยเองยังได้ฝึกทักษะการเขียนภาษาญ้อกรซึ่งเป็นผลผลิตจากโครงการก่อน โดยได้ใช้ระบบตัวเขียนที่ร่วมกันทำมา บันทึกชื่อต้นไม้ บันทึกชื่อสถานที่ รวมทั้งเขียนเรื่องราว ภูมิปัญญา และองค์ความรู้ของชาวญ้อกรเป็นภาษาของตนเอง จึงนับได้ว่าโครงการรวบรวมองค์ความรู้จากป่าโคกควาเปรียงนี้มีส่วนที่ทำให้ชาวญ้อกรได้ฝึกทักษะการเขียนภาษาของตนเองด้วย

นอกจากนี้ ทีมวิจัยยังสามารถดำเนินการจัดเวทีย่อยเพื่อช่วยกันระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อมูลโคกควาเปรียงกันเองได้ และทำด้วยความสนุกสนาน ทำให้นักวิจัยได้พัฒนาศักยภาพตนเอง โดยเฉพาะในด้านการแสดงออกและการความคิดเห็นของตน โดยการยอมรับฟังความคิดเห็นของกันและกันในกลุ่มในขณะเดียวกันก็เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ของทีมวิจัยและชาวบ้าน ระหว่างผู้อาวุโสและคนรุ่นกลาง เกี่ยวกับภาษา วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ประวัติศาสตร์พื้นที่ ของชาวญ้อกรได้อย่างเป็นธรรมชาติ เนื่องจากเป็นเรื่องราวที่คนในกลุ่มให้ความสนใจในการเรียนรู้

ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน

จุดเด่นอันหนึ่งที่เป็นลักษณะสำคัญของการวิจัยเพื่อท้องถิ่นก็คือการทำงานวิจัยโดยนำเอาชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ทีมวิจัยโครงการรวบรวมองค์ความรู้จากป่าโคกควาเปรียงฯ ได้มีการขยับกิจกรรมในโครงการเพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมใน 2 ลักษณะคือ การลงชุมชนเพื่อเก็บข้อมูลและการนำเอาชุมชนเข้ามาร่วมกิจกรรมในโครงการ

ลงชุมชนเพื่อเก็บข้อมูล

การรวบรวมองค์ความรู้จากป่านั้น ทีมวิจัยจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้องนำความรู้จากปราชญ์ท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งในขั้นตอนของการรวบรวมองค์ความรู้นั้น ทีมวิจัยได้ลงพื้นที่ในชุมชนเพื่อพูดคุยและเก็บความรู้จากปราชญ์ท้องถิ่น เพื่อนำเอาความรู้นั้นมาถ่ายทอดเป็นอีกหนึ่งผลผลิตของโครงการได้

อย่างไรก็ดี ตัวชี้วัดถึงการทำงานของทีมวิจัยที่มีต่อชุมชนก็คือ การทำแผนที่ปราชญ์ในท้องถิ่นขึ้นเพื่อเก็บบันทึกเรื่องราวของปราชญ์ในชุมชนไว้ เพื่อสะดวกในการเก็บข้อมูลต่อไปในระยะหลัง

นำชุมชนเข้ามาร่วมกิจกรรม

การนำชุมชนเข้ามาร่วมกับกิจกรรมเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่สานความสัมพันธ์ในชุมชนได้ดี กล่าวคือในการดึงเอาชุมชนมาเข้าร่วมกิจกรรมนั้น นอกจากจะนำเอาเด็กนักเรียนซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักแล้ว ยังมีการนำเอาปราชญ์ผู้รู้จากในท้องถิ่น และผู้คนในชุมชนที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการแทบทุกครั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมการเดินป่าเพื่อเก็บข้อมูล เด็กนักเรียน ปราชญ์และผู้สนใจในชุมชนจะมีความสุขกับกิจกรรมลักษณะนี้ทุกครั้ง

5.2 ปัญหา/อุปสรรค/เงื่อนไขในการทำงาน

1. ชุมชนบางส่วนยังไม่เข้าถึงคำว่า วิจัย ว่าคืออะไร มีความเกี่ยวข้องกับตนเองอย่างไร กลุ่มคนเหล่านี้จึงไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ
2. นักวิจัยที่ทำหน้าที่การจัดการ ทั้งเลขาผู้บันทึกการประชุม ไม่สามารถทำงานนี้ได้ เนื่องจากไม่ถนัดเรื่องการเขียน ส่วนฝ่ายบัญชีการเงินก็ไม่ค่อยมาร่วมทำกิจกรรม จึงเกิดความไม่ต่อเนื่องในการทำหน้าที่ของตนเอง ดังนั้น จึงมีการปรับเปลี่ยนหน้าที่เลขา และฝ่ายบัญชีการเงินใหม่ คือ ให้พี่น้อย เข้ามาทำหน้าที่เนื่องจากสามารถเรียนรู้งานต่อได้เร็ว
3. ทีมวิจัยต่างก็มีภาระกิจส่วนตัวที่ต้องทำ โดยเฉพาะเรื่องทำมาหากิน และเรื่องครอบครัว จึงทำให้มีเวลาร่วมในการทำกิจกรรมไม่ค่อยตรงกัน ส่งผลให้ทีมวิจัยทำงานวิจัยได้ไม่เต็มที่นัก แต่หากเมื่อใดที่พี่เลี้ยงมาลงพื้นที่ทีมวิจัยจะพร้อมใจกันมาทำกิจกรรม และสามารถดำเนินกิจกรรมเองได้ โดยพี่เลี้ยงคอยสังเกตการณ์และให้คำแนะนำอยู่ห่างๆ เท่านั้น ดังนั้น จึงทำให้ผลงานที่เกิดขึ้นเกิดความล่าช้า
4. เมื่อโครงการดำเนินไปได้ในระยะหนึ่ง จะพบกับปรากฏการณ์การขาดแคลนทีมวิจัยทำงาน เนื่องจากภาระหน้าที่ อาชีพ การงาน รวมทั้งเรื่องส่วนตัวของทีมวิจัย ทำให้ทีมวิจัยบางส่วนไม่สามารถจะร่วมโครงการได้จนจบโครงการ ภาระงานที่เหลืออยู่จึงทิ้งไว้ให้ทีมวิจัยที่ยังคงอยู่นั้นสานต่อ
5. เครื่องมือ ความรู้ และเทคนิควิธีการที่ได้รับการอบรมมาจากหน่วยงานต่าง ๆ มีความน่าสนใจ ทีมวิจัยยังมีความต้องการที่จะนำเอาเทคนิควิธีการที่ได้รับการอบรมมาประยุกต์ใช้กับงานในโครงการมากขึ้นกว่านี้ แต่อาจจะติดกับปัญหาเรื่องการปฏิบัติงานที่ไม่มีความถนัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำความรู้ด้านพฤกษศาสตร์มาใช้กับงานของชาวบ้าน ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมียกพฤกษศาสตร์หรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านมาให้คำชี้แนะ โดยอาจจะเก็บเอาเครื่องมือ ความรู้ และเทคนิควิธีการเหล่านี้มาใช้ในโอกาสต่อไปได้
6. ทีมวิจัยบันทึกกิจกรรมและข้อมูลต่าง ๆ จากการลงพื้นที่เป็นภาษาไทยตั้งแต่เริ่มต้นโครงการและบันทึกเป็นภาษาไทยมาโดยตลอดจนจบโครงการ ทำให้รายละเอียดในส่วนที่เป็น

ภาษาญัฮกรมีน้อย จึงแก้ปัญหาด้วยการแปลภาษาไทยที่บันทึกบางส่วนเป็นภาษาญัฮกร แต่ก็ไม่สามารถแปลเป็นภาษาญัฮกรได้ทั้งหมด ทำให้รายละเอียดในภาคภาษาญัฮกรมีไม่ชัดเจนนัก

3. แนวทางการอนุรักษ์ “ป่าโคกดาวเปรียง” หลังจบโครงการ

แนวทางในการอนุรักษ์ป่าโคกดาวเปรียง

ในเบื้องต้น ก่อนที่จะปิดโครงการ ทีมวิจัยได้มีการวางแผนการจัดชมรม “คนรักป่าโคกดาวเปรียง” ขึ้นเพื่อให้เป็นหน่วยงานหลักในพื้นที่ ที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ ดูแล และรักษาป่าโคกดาวเปรียงเอาไว้เพื่อสำหรับใช้ประโยชน์ในชุมชนทั้งการเป็นแหล่งอาหาร และการเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชนบ้านวังอ้ายโพธิ์

ในกิจกรรมการคืนข้อมูลสู่ชุมชน ทีมวิจัยได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการทำงานในอนาคตที่ทีมวิจัยมีความคาดหวังให้กับหน่วยงานที่เข้ามาร่วมเวทีได้ฟัง ได้แก่ นายอำเภอเทพสถิต เจ้าหน้าที่ป่าไม้จังหวัดชัยภูมิ ผู้นำชุมชน คณะครูจากโรงเรียนในพื้นที่ และคณะทำงานจากศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษา – วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต โดยมีเนื้อหาในการนำเสนอเกี่ยวกับความต้องการที่จะผลักดันพื้นที่ป่าโคกดาวเปรียงให้เป็น “ป่าชุมชน” โดยสมบูรณ์ เหมือนเช่น ป่าชุมชนที่ตำบลห้วยยายจิ๋ว ของก้านันแหล่ และป่าชุมชนเขาวง ในอำเภอนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิซึ่งได้รับรางวัลหลายรางวัลจากหลายหน่วยงาน

ในส่วนของการข้อเสนอแนะจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้จังหวัดชัยภูมิให้ข้อเสนอแนะว่า สิ่งสำคัญที่สุดในการผลักดันป่าโคกดาวเปรียงให้เป็นป่าชุมชนได้คือ “พลังชุมชน” โดยเบื้องต้นถ้าหากทางชุมชนสามารถจะจัดประชาคมหมู่บ้านได้โดยมีคนมาร่วมหลายรุ่น หลายช่วงอายุ ทั้งเด็ก วัยรุ่น ผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุ รวมทั้งผู้นำชุมชน ทั้งผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำชุมชนในส่วนต่าง ๆ ซึ่งถ้าหากทางชุมชนสามารถจัดประชาคมลักษณะดังกล่าวได้ ทางสำนักงานป่าไม้จังหวัดชัยภูมิก็สามารถจัดการอบรมเพื่อการพัฒนาป่าโคกดาวเปรียงให้เป็นป่าชุมชนให้ได้ โดยที่ทางสำนักงานป่าไม้จังหวัดชัยภูมิจะสนับสนุนค่าใช้จ่ายให้ทั้งหมด ทางชุมชนสนับสนุนเพียงแค่พลังชุมชนเท่านั้น อย่างไรก็ตาม แม้จะจัดประชาคมได้จริง แต่ทางสำนักงานป่าไม้จะขอดูสถานการณ์เกี่ยวกับ “พลังชุมชน” อย่างต่อเนื่องอีกประมาณ 1 ปี เพื่อความแน่ใจในพลังชุมชนที่มีอยู่ว่าสามารถทำป่าชุมชนได้โดยที่ไม่ล้มไปเสียก่อน

แนวทางในการเผยแพร่องค์ความรู้จากป่าโคกดาวเปรียง

สื่อเผยแพร่องค์ความรู้จากป่าโคกดาวเปรียงอันเป็นผลผลิตจากโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นโครงการนี้มี 4 อย่างด้วยกันได้แก่ แผนที่ (แผนที่รอบใน, แผนที่เดินป่าโคกดาวเปรียง, แผนที่ปราชญ์ในหมู่บ้านวังอ้ายโพธิ์), หนังสือทำเนียบปราชญ์, หนังสือรวบรวมองค์ความรู้จากป่าโคกดาวเปรียง และ หนังสือรายชื่อนต้นไม้ – สัตว์ในป่าโคกดาวเปรียง หลังเสร็จสิ้นโครงการแล้ว ทีมวิจัยได้ผลิตหนังสือเล่มละ 100 ชุด รวมเป็น 300 ชุด เพื่อนำไปแจกจ่ายกับหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชน เช่น

อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม, โรงเรียนบ้านไร่, โรงเรียนวังโพธิ์สว่างศิลป์, โรงเรียนบ้านวังอ้ายคง, โรงเรียนบ้านน้ำลาด, องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไร่, ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน ฯลฯ โดยมี ความมุ่งหวังว่าสื่อเหล่านี้จะให้ประโยชน์แก่ผู้ศึกษาเรื่องราวของชาวญ้อ และองค์ความรู้จากป่าไม่ มากก็น้อย

หลังจากที่ทีมวิจัยได้ทำโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นโครงการนี้สำเร็จลง ทีมวิจัยชาว ญ้อที่บ้านวังอ้ายโพธิ์ก็มีความมุ่งหวังว่า ข้อมูลต่าง ๆ ที่ทีมวิจัยได้ร่วมกันทำมาคงจะเป็น ประโยชน์ในการต่อยอดความรู้ในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องต่อไป ทั้งการต่อยอดในประเด็นการ พัฒนาภาษาและวัฒนธรรมของชาวญ้อ การต่อยอดในประเด็นของการอนุรักษ์ป่าโคกดาวเปรียง และประเด็นในการต่อยอดงานด้านพฤกษศาสตร์ต่อไป

บทที่ 6

สรุปผลการวิจัย

โครงการวิจัย “กระบวนการรวบรวมองค์ความรู้จากป้าชุมชนโคกควาเปரியด้วยภาษาญ้อกร เพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์และสืบทอดสู่ลูกหลานชาวญ้อกร บ้านวังอ้ายโพธิ์ ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ” โครงการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้จากป้าโคกควาเปரியโดย 1) ศึกษาสถานการณ์ / ต้นทุน / ศักยภาพ / ปัจจัย และเงื่อนไขที่มีผลต่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากป้าของชาวญ้อกร 2) การนำ “ระบบตัวเขียนภาษาญ้อกร” มาใช้ในการบันทึกองค์ความรู้เกี่ยวกับป้าชุมชนโคกควาเปரியที่สอดคล้องและเหมาะสมกับวิถีของชาวญ้อกร 3) ศึกษากระบวนการถ่ายทอดเรื่องราวและภูมิปัญญาเรื่องป้าของคนญ้อกรมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน 4) ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และสืบทอดองค์ความรู้จากป้าโคกควาเปரியโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยที่ใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งมีจุดเด่นในการจัดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยเน้นการมีส่วนร่วมจากชุมชนในพื้นที่การทำวิจัย การทำงานวิจัยในโครงการนี้ได้นำเอาเครื่องมือการเก็บข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วม (PRA) มาใช้ ทั้งการทำแผนที่รอบใน การทำแผนที่แหล่งอาหาร การทำแผนที่ชุมชน การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม การทำแผนที่ความคิด รวมทั้งการระดมความคิดด้วยการ การสนทนากลุ่ม การทำเวทีประชุมกลุ่มย่อย การสัมภาษณ์เชิงลึก ในส่วนของการทำงานที่เกี่ยวกับการรวบรวมองค์ความรู้ด้วยภาษาญ้อกร ทีมวิจัยมีเครื่องมือ “ระบบตัวเขียนภาษาญ้อกร” ที่ได้พัฒนามาในโครงการวิจัยก่อนหน้านี้เป็นเครื่องมือสำคัญในการจดบันทึก

กระบวนการวิจัยและเครื่องมือในการทำวิจัยเหล่านี้สามารถทำให้การวิจัยบรรลุตามจุดประสงค์ที่วางไว้ได้ทุกข้อ และเกิดผลการวิจัยดังรายละเอียดที่ปรากฏแล้วในบทที่ 4 และสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

6.1 กระบวนการทำงานวิจัย

ก่อนการเริ่มโครงการวิจัยโครงการนี้ ทีมวิจัยเคยได้ร่วมโครงการวิจัยในการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมญ้อกรมาก่อน ทำให้ทีมวิจัยมีประสบการณ์ในการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น รวมทั้งมีระบบตัวเขียนภาษาญ้อกรเป็นเครื่องมือสำคัญในการบันทึกภาษาและวัฒนธรรมญ้อกรด้วยภาษาของตนเอง ซึ่งในช่วงการทำงานในโครงการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมญ้อกรนั้น ทีมวิจัยได้ฝึกการใช้ระบบตัวเขียนภาษาญ้อกรจนมีความชำนาญ สามารถบันทึกเรื่องราวของตนเองเป็นภาษาญ้อกรได้เป็นอย่างดี

เมื่อโครงการเดิมจบลงไป ทีมวิจัยและชุมชนเกิดความคิดที่อยากจะรวบรวมองค์ความรู้ของชาวญ้อฮูร์ที่เกี่ยวกับป่าด้วยภาษาญ้อฮูร์อย่างเป็นระบบ จึงได้ร่วมพัฒนาโครงการวิจัยโครงการใหม่ในชื่อว่า “กระบวนการรวบรวมองค์ความรู้จากป่าชุมชนโคกควาเปรียงด้วยภาษาญ้อฮูร์ เพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์และสืบทอดสู่ลูกหลานชาวญ้อฮูร์ บ้านวังอ้ายโพธิ์ ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ” โดยมีจุดประสงค์หลักในการใช้ภาษาญ้อฮูร์รวบรวมองค์ความรู้จากป่าโคกควาเปรียงซึ่งเป็นป่าในชุมชนวังอ้ายโพธิ์ และมีความคาดหวังว่าการได้รวบรวมองค์ความรู้จากป่าด้วยภาษาญ้อฮูร์จะช่วยให้เกิดแนวทางการอนุรักษ์ป่าโคกควาเปรียงและภาษาญ้อฮูร์ไปได้พร้อมกัน

หลังจากที่โครงการวิจัยได้รับการอนุมัติจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ทีมวิจัยได้เริ่มโครงการวิจัยด้วยกิจกรรมเวทีชี้แจงการทำงานวิจัยสู่ชุมชน เพื่อให้ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบถึงการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่กำลังจะทำ ซึ่งอาจจะมีผลสู่การประสานความร่วมมือระหว่างทีมวิจัยกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้

หลังจากกิจกรรมเวทีชี้แจงการทำงานวิจัยสู่ชุมชนสิ้นสุดลง ทีมวิจัยได้เข้าร่วมการอบรม “เครื่องมือเก็บข้อมูลชุมชนอย่างมีส่วนร่วม” หรือ “PRA” เพื่อนำเครื่องมือที่ได้รับจากการอบรมไปใช้จริงในการเก็บข้อมูลชุมชน โดยเครื่องมือที่ทีมวิจัยได้รับการอบรมในครั้งนั้นประกอบไปด้วย การทำแผนที่อย่างมีส่วนร่วม (แผนที่รอบใน, แผนที่รอบนอก, แผนที่แหล่งอาหาร), การทำแผนภูมิแบบแยกสัดส่วน, การทำแผนภูมิฤดูกาล, การจัดลำดับความสำคัญ, การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม, การทำแผนภูมิประวัติศาสตร์, การทำแผนที่ความคิด หลังจากการอบรมเครื่องมือแล้วทีมวิจัยก็ได้วางแผนที่จะใช้เครื่องมือที่ได้รับการอบรมครั้งนี้ในการวิจัยของตนเองด้วย ซึ่งทีมวิจัยได้เลือกเครื่องมือการทำแผนที่แบบมีส่วนร่วม และเครื่องมือการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม

อย่างไรก็ตาม ก่อนเข้าร่วมการอบรมเครื่องมือเก็บข้อมูลชุมชนอย่างมีส่วนร่วม ทีมวิจัยได้ทดลองใช้เครื่องมือการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมโดยมีพี่เลี้ยง สกว. ชัยภูมิเป็นผู้นำกระบวนการมาแล้ว ทำให้ทีมวิจัยได้เห็นถึงผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการวิจัยรวมทั้งแนวทางการประสานความร่วมมือ โดยผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการวิจัยประกอบไปด้วยสำนักงานป่าไม้จังหวัดชัยภูมิ อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม ผู้นำในฝ่ายการปกครองส่วนท้องถิ่น โรงเรียน และวัด

เมื่อทีมวิจัยมีเครื่องมือในการเก็บข้อมูลชุมชนอย่างมีส่วนร่วมแล้ว ก็ได้ลงพื้นที่ป่าโคกควาเปรียงเพื่อเก็บข้อมูลจำนวน 3 ครั้ง โดยในครั้งที่ 1 เป็นการสำรวจป่าโคกควาเปรียง สถานที่สำคัญ พืชที่พบ แหล่งอาหาร และเรื่องเล่าที่อยู่ในป่า เพื่อนำรายละเอียดเหล่านี้มานำเสนอในรูปแบบแผนที่และป้ายบอกชื่อพรรณไม้เป็นภาษาญ้อฮูร์และภาษาไทย ต่อจากนั้นในการเดินป่าครั้งที่ 2 เป็นการตรวจสอบความถูกต้องของแผนที่ป่าโคกควาเปรียงที่ได้ทำร่วมกัน รวมทั้งการนำเอาป้ายชื่อต้นไม้ไปติดไว้ในป่า โดยหวังจะพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ ในส่วนการเดินป่าเก็บข้อมูลครั้งที่ 3 เป็นการเดินป่าเพื่อประมวลรายละเอียดต่าง ๆ และความรู้ที่ได้จากป่าอีกครั้งเพื่อสรุปเป็นรายชื่อนี้ต้นไม้ ดอกไม้ เห็ด และสัตว์ในป่าโคกควาเปรียง

หลังจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลในป่าโคกควาเปรียงแล้ว ทำให้ทีมวิจัยมีผลงานจากการเก็บข้อมูลป่าโคกควาเปรียงในระดับหนึ่ง อันประกอบไปด้วยทะเบียนรายชื่อต้นไม้ ดอกไม้ เห็ด และสัตว์ในป่าโคกควาเปรียง และตำนาน / ความเชื่อ / เรื่องเล่าจากสถานที่สำคัญในป่าโคกควาเปรียง ต่อจากนั้น ทีมวิจัยจึงได้จัดกิจกรรม “เวทีการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน” เพื่อนำคนในชุมชน ปราชญ์ท้องถิ่น นักเรียน และผู้สนใจ เดินทางป่าโคกควาเปรียงร่วมกัน ซึ่งการจัดกิจกรรมในครั้งนั้นก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านองค์ความรู้เรื่องป่าระหว่างปราชญ์ ชาวบ้าน ผู้สนใจ ทีมวิจัย พี่เลี้ยง และเด็กนักเรียนร่วมกัน หลังจากเสร็จกิจกรรมแล้ว ทีมวิจัยได้จัดเวทีประชุมกลุ่มย่อยให้กับผู้เข้าร่วมเดินป่าเพื่อสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการเดินป่าโคกควาเปรียงด้วย

ระหว่างที่ว่างจากการทำงาน ทีมวิจัยต่างใช้เวลาที่มีรวบรวมข้อมูลเพื่อผลิตออกมาเป็นสื่อเผยแพร่จำนวน 4 ชนิด ได้แก่ แผนที่ (แผนที่แหล่งอาหาร, แผนที่เส้นทางเดินป่า, แผนที่ปราชญ์) หนังสือทำเนียบปราชญ์ชาวญัฮกุร หนังสือรวบรวมองค์ความรู้จากป่าโคกควาเปรียง และ หนังสือรวบรวมรายชื่อต้นไม้ โดยมีการรวบรวมเอาไว้ทั้งในภาษาญัฮกุรและภาษาไทย เมื่อรวบรวมข้อมูลได้ทั้งหมดแล้ว ทีมวิจัยได้ส่งข้อมูลทั้งหมดให้กับพี่เลี้ยงเพื่อออกแบบรูปเล่มและผลิตต้นฉบับ ซึ่งจะนำไปสู่การจัดพิมพ์เผยแพร่ต่อไป

ในระหว่างการทำงานวิจัย ทีมวิจัยได้เข้าร่วมการอบรมเรื่อง “นักพฤกษศาสตร์ท้องถิ่น” จากองค์การสวนพฤกษศาสตร์ การอบรมครั้งนี้ทำให้ทีมวิจัยได้เรียนรู้ถึงเรื่องการศึกษาพรรณพืชในเชิงพฤกษศาสตร์มากขึ้น ได้ทราบถึงการจำแนกพรรณพืช การเก็บตัวอย่าง การศึกษา การใช้ประโยชน์ และการขยายพันธุ์ต้นไม้ โดยมีวิทยากรผู้มีความเชี่ยวชาญจากองค์การสวนพฤกษศาสตร์เป็นผู้ให้ความรู้ พร้อมกันนี้ ทีมวิจัยยังได้ไปทัศนศึกษาเส้นทางเดินป่าที่เส้นทางศึกษาธรรมชาติอ่างกา และเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติกุ่มแม่ป่าน ซึ่งตั้งอยู่บนยอดดอยอินทนนท์ อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่

ก่อนที่การวิจัยจะปิดตัวลง พี่เลี้ยงได้ชวนทีมวิจัยทำเวทีวิเคราะห์และสรุปข้อมูลร่วมกัน โดยมีวัตถุประสงค์ในการสรุปกิจกรรมที่ได้ทำมาทั้งหมด สรุปข้อมูลที่มีอยู่จากการทำโครงการ การวางแผนสำหรับคืนข้อมูลที่ได้รับมาสู่ชุมชน รวมทั้งการเติมความรู้เกี่ยวกับการจัดการเรื่องป่าจากเจ้าหน้าที่องค์การสวนพฤกษศาสตร์ โดยหลังจากที่วิเคราะห์และสรุปข้อมูลร่วมกันแล้วทำให้ทีมวิจัยได้รับรู้ข้อมูลจากการทำงานวิจัยรวมทั้งกิจกรรมที่ทำร่วมกันมาทั้งหมด จนกระทั่งได้แผนสำหรับการคืนข้อมูลสู่ชุมชนในลำดับสุดท้าย

เวทีนำเสนอผลงานจากโครงการวิจัยสู่ชุมชนจัดขึ้นที่วัดวังอ้ายโพธิ์ โดยมีนายอำเภอเทพสถิต หัวหน้าโครงการป่าชุมชนจากศูนย์ประสานงานป่าไม้จังหวัดชัยภูมิ ที่ปรึกษาศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษา และวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต เจ้าหน้าที่วิชาการองค์การสวนพฤกษศาสตร์ ครูจากโรงเรียนวังโพธิ์สว่างศิลป์และโรงเรียนบ้านน้ำลาด ปราชญ์ท้องถิ่น ชาวญัฮกุรบ้านวังอ้ายโพธิ์ และนักเรียนโรงเรียนวังโพธิ์สว่างศิลป์ เข้าร่วมกิจกรรม ทีมวิจัยได้นำเสนอผลงานทั้งหมดที่ได้ทำมาประกอบไปด้วยแผนที่ (แผนที่แหล่งอาหาร, แผนที่เส้นทางเดินป่า, แผนที่ปราชญ์) หนังสือทำเนียบ

ปราชญ์ชาวนุรักษ์ หนังสือรวบรวมองค์ความรู้จากป่าโคกควาเปรียง และ หนังสือรวบรวมรายชื่อต้นไม้จากป่าโคกควาเปรียง โดยในการนำเสนอผลงานครั้งนี้ ทีมวิจัยได้จัดพิมพ์หนังสือเพื่อเผยแพร่ไว้อย่างละ 100 เล่ม รวมเป็น 300 เล่ม

เมื่อเสร็จสิ้นการนำเสนอผลงานจากการทำงานวิจัยในภาคเช้าแล้ว ภาคบ่ายทีมวิจัยได้จัดเวทีแลกเปลี่ยนการทำงานในระยะต่อไปโดยมีหน่วยงานที่เข้าร่วมกิจกรรมเป็นผู้ร่วมแลกเปลี่ยนสำหรับข้อสรุปการทำงานในระยะต่อไปนั้นทางศูนย์ประสานงานป่าไม้มินดีจะสนับสนุนการอบรมและพร้อมผลักดันป่าโคกควาเปรียงเป็นป่าชุมชนได้ แต่ทางชุมชนต้องแสดงพลังให้ทางศูนย์ประสานงานป่าไม้จังหวัดชัยภูมิมั่นใจเสียก่อน ส่วนทางองค์การสวนพฤกษศาสตร์ยินดีสนับสนุนด้านวิชาการและการยกระดับองค์ความรู้เรื่องพรรณไม้ในป่าโคกควาเปรียงเข้าสู่ระบบอนุกรมวิธานในระดับสากล ซึ่งอาจจะเป็นการทำงานโครงการวิจัยในระยะต่อไป

6.2 ผลที่ได้จากงานวิจัย

ผลที่เป็นรูปธรรม

ผลที่เป็นรูปธรรม เป็นสื่อนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการทำงานวิจัย ซึ่งมีการระบุไว้อย่างชัดเจนในแผนการทำงานในโครงการแล้ว ประกอบไปด้วย

1. แผนที่ (แผนที่แหล่งอาหาร, แผนที่เส้นทางเดินป่า, แผนที่ปราชญ์)
2. หนังสือรวบรวมรายชื่อต้นไม้ (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ในภาคผนวก ก)
3. หนังสือทำเนียบปราชญ์ชาวนุรักษ์ (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ในภาคผนวก ข)
4. หนังสือรวบรวมองค์ความรู้จากป่าโคกควาเปรียง (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ในภาคผนวก ค)

ผลด้านการปลูกสร้างจิตสำนึก

กิจกรรมการลงพื้นที่เดินป่าเพื่อเก็บข้อมูลและเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนของทีมวิจัยที่ทำร่วมกับชาวนุรักษ์ในชุมชน ปราชญ์ท้องถิ่น และนักเรียน นอกจากการได้องค์ความรู้เรื่องป่า ภูมิปัญญาจากป่า รายชื่อต้นไม้ ดอกไม้ และสัตว์ และเรื่องเล่า ตำนาน ความเชื่อในป่าโคกควาเปรียง ทีมวิจัยรวมทั้งผู้คนในชุมชนยังได้ร่วมรับรู้ถึงสถานการณ์ของป่าโคกควาเปรียงจากการลงพื้นที่ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในการที่มีปราชญ์ท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้อาวุโสลงพื้นที่สำรวจป่าด้วย จะทำให้เกิดการเล่าถึงสถานการณ์ของป่าโคกควาเปรียงนับตั้งแต่ครั้งอดีตที่เคยอุดมสมบูรณ์มาก เป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของชุมชน เรื่อยมาจนกระทั่งมีนายทุนเข้ามาบุกรุกพื้นที่ป่า มีการตัดไม้ทำลายป่า ทำให้ต้นไม้ใหญ่ที่สำคัญหลายต้นต้องหายไปเหลือเพียงตอให้เห็น จนกระทั่งมาถึงในระยะหลังที่เริ่มเกิดกระแสป่าชุมชนขึ้นมา นายทุนเริ่มถอยห่าง ทำให้ป่าเริ่มฟื้นตัวขึ้นทีละน้อย แต่ก็ยังเห็นร่องรอยจากการบุกรุกป่าของเหล่านายทุนอยู่

การร่วมรับรู้สถานการณ์ของป่าโคกควาเปรียงตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันนั้น แม้จะไม่ใช่ว่าเป้าหมายหลักของการทำงานวิจัยชิ้นนี้ แต่ก็ยังเป็นสิ่งที่ช่วยกระตุ้นให้ชุมชน ทีมวิจัย และนักเรียนได้ตระหนักถึงสถานการณ์ของป่าโคกควาเปรียงทั้งในช่วงที่มีความอุดมสมบูรณ์สูงสุด เรื่อยมาจนกระทั่งเกิดความเสื่อมโทรมจากการบุกรุก และการฟื้นตัวหลังเกิดกระแสการอนุรักษ์ ข้อมูลเหล่านี้เป็นทั้งบทเรียนและแรงบันดาลใจให้คนรุ่นหลังเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าโคกควาเปรียง ซึ่งเป็นพื้นที่ของชุมชนเอาไว้สำหรับใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนได้ต่อไป

ผลเชิงนโยบาย

หลังจากที่ได้ดำเนินโครงการวิจัยจนเกิดผลงานจากการวิจัย และจิตสำนึกที่ได้รับจากการทำงานแล้ว ทำให้ทีมวิจัยมีแนวคิดที่จะผลักดันให้เกิดนโยบายในการอนุรักษ์ป่าโคกควาเปรียงเพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนในชุมชน จึงเกิดเป็นชมรม “คนรักป่าโคกควาเปรียง” ขึ้นเพื่อควบคุมให้มีการใช้ประโยชน์จากป่าโคกควาเปรียงได้อย่างพอเพียง และทำลายป่าโคกควาเปรียงให้น้อยที่สุด ซึ่งรายละเอียดของชมรมคนรักป่าโคกควาเปรียงสามารถอ่านได้เพิ่มเติมจากบทที่ 4

3. แนวทางการทำงานต่อ

การผลักดันป่าชุมชนโคกควาเปรียง

เป้าหมายหนึ่งของชุมชนบ้านวังอ้ายโพธิ์คือการผลักดันป่าโคกควาเปรียงให้เป็น “ป่าชุมชน” ที่ได้รับการรับรองจากกรมป่าไม้ ซึ่งที่ผ่านมาได้มีความพยายามในการผลักดันป่าโคกควาเปรียงให้เป็นป่าชุมชนมาแล้ว แต่ก็ยังไม่เห็นผลที่ชัดเจนนัก หลังจากทำโครงการนี้เสร็จสิ้นลง ทางศูนย์ประสานงานป่าไม้จังหวัดชัยภูมิ ได้ให้ข้อเสนอแนะกับทางชุมชนว่า ศูนย์ประสานงานป่าไม้จังหวัดชัยภูมียินดีสนับสนุนวิทยากรสำหรับการผลักดันให้ป่าโคกควาเปรียงให้เป็นป่าชุมชนได้ แต่ชุมชนบ้านวังอ้ายโพธิ์และชุมชนรอบป่าโคกควาเปรียงจะต้องแสดงพลังชุมชนให้เห็นโดยการจัดประชาคมหมู่บ้านให้มีสมาชิกในชุมชนทุกเพศ ทุกวัย และผู้นำชุมชนระดับผู้ใหญ่บ้าน – ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเข้าร่วมเสียก่อน ทางศูนย์ประสานงานป่าไม้จังหวัดชัยภูมิจึงจะจัดการอบรมให้ และยินดีที่จะจัดการอบรมให้จนครบหลักสูตรถ้าพลังชุมชนยังเข้มแข็งอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลากว่า 1 ปี ซึ่งถ้าทางชุมชนสามารถพิสูจน์พลังชุมชนได้ตามเงื่อนไข ศูนย์ประสานงานป่าไม้จังหวัดชัยภูมิก็พร้อมที่จะผลักดันให้ป่าโคกควาเปรียงเป็นป่าชุมชนได้โดยสมบูรณ์

สำหรับการดำเนินการผลักดันป่าโคกควาเปรียงให้เป็นป่าชุมชนนี้ จะต้องขึ้นอยู่กับพลังชุมชนที่จะขับเคลื่อนในขั้นตอนต่อไป ซึ่งถ้าหากสามารถผลักดันป่าโคกควาเปรียงเป็นป่าชุมชนได้สำเร็จ ป่าโคกควาเปรียงก็จะเป็นป่าชุมชนที่ผู้คนในท้องถิ่นสามารถใช้ประโยชน์จากป่าได้ตามข้อตกลง และอาจจะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้ต่อไป

การยกระดับความรู้ “พหุศาสตร์ชาวภูธกร”

สืบเนื่องจากการอบรม “นักพฤกษศาสตร์ท้องถิ่น” จากองค์การสวนพฤกษศาสตร์ อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่ ทีมวิจัยชาวญ้อกรได้เข้าร่วมการอบรมและมีปฏิสัมพันธ์กับองค์การสวนพฤกษศาสตร์เป็นอย่างดี มีการติดต่อประสานงานและลงสำรวจพื้นที่ป่าโคกควาเปรียงร่วมกันหลังเสร็จการอบรม นักพฤกษศาสตร์ท้องถิ่นด้วย จนเกิดเป็นแนวคิดการยกระดับความรู้เรื่องพืชท้องถิ่นของชาวญ้อกรให้เข้าสู่ระบบทางพฤกษศาสตร์ เพื่อยกระดับองค์ความรู้เรื่องพืชของชาวญ้อกรเข้าสู่ความเป็นสากล รวมทั้งยังเป็นการสำรวจพืชพรรณธรรมชาติในป่าที่ชาวญ้อกรใช้ประโยชน์ทั้ง 3 ป่า ประกอบไปด้วย ป่าหินงาม, ป่าโคกควาเปรียง และป่าซับลังกา

ในขั้นตอนของการวางแผนยกระดับความรู้ นั้นจะมีนักพฤกษศาสตร์จากองค์การสวนพฤกษศาสตร์เป็นแกนหลักในการทำกิจกรรมเก็บข้อมูลจากป่าและสนับสนุนด้านวิชาการ ร่วมกับอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม และอุทยานแห่งชาติซับลังกาซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่ โดยจะมีการเก็บข้อมูลด้านพฤกษศาสตร์ทั้งภาษาญ้อกร ภาษาท้องถิ่น ภาษาไทย เพื่อนำไปสู่ชื่อวิทยาศาสตร์ รวมทั้งการเก็บข้อมูลการใช้ประโยชน์ ภูมิปัญญา และความเชื่อที่แฝงอยู่กับพืชแต่ละชนิดอยู่ด้วย อย่างไรก็ตาม การยกระดับความรู้ “พฤกษศาสตร์ชาวญ้อกร” มีแนวทางการทำงานในลักษณะโครงการวิจัยที่ต้องอาศัยการอนุมัติงบประมาณจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยในปัจจุบัน (สิงหาคม 2554) โครงการพฤกษศาสตร์ชาวญ้อกรยังอยู่ในขั้นตอนการเสนอโครงการวิจัยต่อแหล่งทุน และจะเริ่มปฏิบัติได้จริงต่อเมื่อมีการอนุมัติงบประมาณสำหรับการวิจัยแล้ว

ภาคผนวก ก.

รายชื่อต้นไม้ – สัตว์ในป่าโคกคาวเปรียง

ต้นไม้

ในป่าโคกควาเปรียงพบว่ามีต้นไม้เบื้องต้นถึง 18 ชนิด ในจำนวนทั้งหมดนี้ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นไม้ยืนต้น และสามารถพบได้ทั่วไปในป่าโคกควาเปรียง แต่บางชนิดก็เริ่มมีจำนวนน้อยลง โดยเฉพาะต้นผักหวาน ที่พบว่าเหลือน้อยเต็มที ดังที่ได้กล่าวไปแล้วในข้างต้น คุณประโยชน์ของต้นไม้เหล่านี้พบว่ามีอยู่มาก ชาวญัฮกุรมักจะนำส่วนต่างๆ ของต้นไม้มาใช้ในการสร้างบ้าน ทำฟืน และถ่าน นำมาเป็นส่วนประกอบในการทำอาหาร หรืออาจนำมาทำเป็นยารักษาโรค ดังจะได้อธิบายตามตารางต่อไปนี้

ตารางรายชื่อต้นไม้ที่พบในป่าโคกควาเปรียง

ที่	ชื่อ ภาษาญัฮกุร	ชื่อ ภาษาไทย	ลักษณะ	จุดที่พบ	ฤดูกาลที่ พบ	ประโยชน์/ตำนาน/ความ เชื่อต่าง ๆ
1	ตัมทะนึ่ง	ต้นประดู่		ทั่วไปในป่า	ทุกฤดูกาล	- ทำฟืนถ่าน - ส่วนของเปลือกสามารถ ทำเป็นยารักษาอาการ ท้องร่วงได้ - ทำเสาบ้าน กระดานบ้าน
2	ตัมฮีจาย	ต้นนนทรี		ทั่วไปในป่า	ทุกฤดูกาล	- ทำฟืนถ่าน - ส่วนของเปลือกนำมา ทำอาหาร ได้แก่ ส้มตำ
3	ตัมพรุจ	ต้น ผักหวาน		ที่ปลวกป่าหิน	ฤดูแล้ง	- ส่วนของยอดและดอก นำมาประกอบอาหาร เช่น แกงใส่ไข่มอดแดง
4	ตัมกรือม	ต้นไม้แดง		ทั่วไปในป่า	ทุกฤดูกาล	- ทำเสาบ้าน, กระดาน บ้าน - ส่วนของแก่นไม้นำมาต้ม กินในช่วงที่ผู้หญิงคลอด ลูกใหม่อยู่ไฟได้
5	ตัมฮีโนจ	ต้น กระโดน		ทั่วไปในป่า	ทุกฤดูกาล แต่จะมียอด ใน ช ว ง	- ส่วนของยอดนำมาเป็น อาหารใช้จิ้มกับน้ำพริก - ส่วนของเปลือกนำมาทำ

ที่	ชื่อ ภาษาญัฮกุร	ชื่อ ภาษาไทย	ลักษณะ	จุดที่พบ	ฤดูกาลที่ พบ	ประโยชน์/ตำนาน/ความ เชื่อต่าง ๆ
					หน้าแล้ง จำนวนมาก	ลาบ
6	ต้มละเจียง	ต้นแต้ว		ทั่วไปในป่า	ทุกฤดูกาล แต่จะมียอด ใน ช่วง หน้าแล้ง จำนวนมาก	- ส่วนของยอดนำมา ทำอาหาร เช่น แกงส้มไข่มดแดง
7	ต้มชวีร์	ต้นตะแบก	เป็นไม้ยืนต้น มีลักษณะเป็น ไม้เนื้อแข็ง เปลือกไม่มีสี ขาว เปลือก จะ เปลี่ยนแปลง ทุก 3 เดือน ส่วนดอกมีสี ม่วง	ทั่วไปในป่า	ทุกฤดูกาล	- ลำต้นใช้ทำเสาบ้าน, กระดานบ้าน, จอบ, เสียม
8	ต้มตราด	ต้นตะแบก	เป็นไม้ยืนต้น ลักษณะของ ดอกจะคล้าย กับดอกยาง ป่าเล็กสีแดง	ขึ้นเป็น หย่อมๆ	ทุกฤดูกาล	- ลำต้นใช้สร้างบ้าน - ยางของต้นใช้ผสมกับไม้ อื่นๆสามารถทำเป็นได้ได้ - ทำฟืนถ่านได้ - ใต้ต้นจะมีเห็ดขึ้นบริเวณ นั้น สามารถนำเห็ดมา รับประทานได้
9	ต้มเกาะกือฮ		มีลักษณะเป็น ไม้เนื้อแข็ง ผลของต้นมี ลักษณะเป็น หนามๆ	ทั่วไปในป่า	ทุกฤดูกาล	- ลำต้นใช้สร้างบ้าน - ทำฟืนถ่าน - เป็นความเชื่อ ว่า หาก ต้นไม้นี้อยู่ในบ้านใคร ถือ ว่าต้นไม้นั้นเป็นต้นไม้

ที่	ชื่อ ภาษาญัฮกุร	ชื่อ ภาษาไทย	ลักษณะ	จุดที่พบ	ฤดูกาลที่ พบ	ประโยชน์/ตำนาน/ความ เชื่อต่าง ๆ
						ประจำอยู่กับบ้าน
10	ต้มรัง	ต้นเต็ง	เป็นไม้ยืนต้น และมี ลักษณะเป็น ไม้เนื้อแข็ง	ทั่วไปในป่า	ทุกฤดูกาล	- ลำต้นใช้สร้างบ้าน - จะมีเห็ดกระด้างขอบขึ้นบริเวณลำต้นสามารถนำเห็ดเหล่านั้นมารับประทานได้ - ในช่วงหน้าฝนมักจะมีเห็ดขึ้นอยู่รอบบริเวณใต้ต้นไม้
11	ต้มฮีตรือบ	ต้นตะขบ	ลักษณะของต้นเป็นหนามเป็นไม้เนื้อแข็ง	ขึ้นเป็นหย่อมๆ	ทุกฤดูกาล	- แก่นต้นไม้ส่วนที่เป็นสีแดงนำมาต้มเป็นยารักษาอาการปวดหลัง, ปวดเอวได้ - ผลสามารถรับประทานได้ จะมีรสชาติหวาน
12	ต้นอ้อยช้าง	ต้นอ้อยช้าง	เป็นไม้เนื้ออ่อน แต่มีเปลือกหนาเปลือกจะเป็นสีขาว ผลของต้นเป็นสีเขียวในเวลาดิบและจะเป็นสีม่วงเมื่อสุก	ทั่วไปในป่า	ทุกฤดูกาล	- ลำต้นใช้สร้างบ้าน - ผลใช้เป็นอาหารของนกนกมักชอบไปกิน เช่น นกแต้ว - เปลือกใช้ทำกระท่อม (แทนไม้ไผ่), ใช้ทำรองเท้า - ส่วนของรากสามารถกินแทนน้ำแก้กระหายได้ ชาวญัฮกุรนิยมนำมากินแทนน้ำในเวลาที่หลงป่า
13	ต้มนวล	ต้นสนวน	เป็นไม้ยืนต้นมีลักษณะเป็นไม้เนื้ออ่อนมีลำต้นสีเทา	ทั่วไปในป่า		- เปลือกนำมาเป็นสีย้อมผ้าจะได้สีดำ

ที่	ชื่อ ภาษาญัฮกูร	ชื่อ ภาษาไทย	ลักษณะ	จุดที่พบ	ฤดูกาลที่ พบ	ประโยชน์/ตำนาน/ความ เชื่อต่าง ๆ
			ส่ว น ไบ มี ลักษณะเล็ก ๆ คล้าย ไบ มะขาม			
14	ดัมกะฮิล	ต้นมะกอก	เป็นไม้ยืนต้น มีลักษณะเป็น ไม้เนื้ออ่อน มีเปลือกหนา	ทั่วไปในป่า		- ผลที่ยังดิบนำมาประกอบอาหาร เช่น แกงส้ม - ผลที่สุกแล้วสามารถทานได้เลย เมื่อทานเสร็จแล้วให้ดื่มน้ำตาม จะรู้สึกชุ่มคอ - ไบอ่อนนำมาจิ้มกินกับน้ำพริกได้
15	ดัมเจญ	ต้นแจง	เป็นไม้ยืนต้น มีลักษณะเป็น พุ่ม มีใบดก หนา และเป็น ไม้เนื้ออ่อน	ขึ้นเป็นจุด ๆ โดยเฉพาะ ทางทิศเหนือ	ทุกฤดูกาล	- ส่วนของดอกนำมาดองเป็นอาหาร ใช้จิ้มกับน้ำพริก
16	ดัมฮิวด	ต้นมะขาม ป้อม	เป็นไม้ยืนต้น ลักษณะของ ใบคล้ายกับ ใบต้นมะขาม มีผลกลม ๆ	ทั่วไปในป่า	ทุกฤดูกาล	- ลำต้นใช้ทำฟืน, ถ่าน - แก่นเปลือกใช้เป็นยาตำรักษาโรค - ผลเป็นยาบรรเทาอาการไอ แก้ขับเสมหะ ทำให้ชุ่มคอ - สัตว์ป่ามักชอบมากินผลของต้น ได้แก่ เก้ง, กวาง กระเจิง โดยพรานมักจะมาชும்ยิงสัตว์ในจุดนี้

ที่	ชื่อ ภาษาญัฮกุร	ชื่อ ภาษาไทย	ลักษณะ	จุดที่พบ	ฤดูกาลที่ พบ	ประโยชน์/ตำนาน/ความ เชื่อต่าง ๆ
17	ดัมแคร็ง	ต้นนางดำ	เป็นไม้ยืนต้น ผลของต้น เป็นพวงสีดำ และเป็นไม้ เนื้อแข็ง	ทั่วไปในป่า	ทุกฤดูกาล	- เป็นอาหารของสัตว์ป่า ทุกชนิด - ลำต้นใช้สร้างบ้าน - ผลสุกที่เป็นสีดำนำมา ทานได้ หากยังไม่สุกจะมี รสชาติฝาด - ยอดอ่อนนำมาจิ้มกินกับ น้ำพริกได้ จะมีรสชาติ เปรี้ยวนิดหน่อย
18	ดัมฮีบ็อก	ต้นกะบก	เป็นไม้ยืนต้น มีลักษณะเป็น ไม้เนื้อแข็ง ผลของต้น เป็นสีเหลือง เมื่อเวลาสุก	ทั่วไปในป่า	ทุกฤดูกาล	- ลำต้นใช้สร้างบ้าน - ใช้ทำถ่าน - ผลที่สุกสัตว์ป่าชอบมา กิน เช่น หมูป่า วัว ควาย กระรอก กระแต เป็นต้น - รสชาติของเมล็ดแก่ๆ ที่ อยู่ข้างในผลมีรสชาติ คล้ายกับถั่ว

เห็ด

ในป่าโคกควาเปரியพบว่าเห็ดอยู่ถึง 23 ชนิด ส่วนใหญ่แล้วชาวญัฮกุรนิยมนำเห็ดมาประกอบอาหาร โดยมีรายชื่อของเห็ดแต่ละชนิด ดังนี้

ตารางรายชื่อเห็ดที่พบในป่าโคกควาเปரிய

ที่	ชื่อภาษาญัฮกุร	ชื่อภาษาไทย
1	ปะติฮไค	
2	ปะติฮปลวก	เห็ดโคน
3	ปะติฮระโงก	
4	ปะติฮห้าพระ	
5	ปะติฮถ่าน	
6	ปะติฮน้ำหมาก	

ที่	ชื่อภาษาญัฮกูร	ชื่อภาษาไทย
7	ปะติฮดอกบานเย็น	
8	ปะติฮเพ้าะ	
9	ปะติฮรวก	
10	ปะติฮแปง	
11	ปะติฮน้ำฝิ่ง	
12	ปะติฮดินตุ๊กแก	
13	ปะติฮไล่เตื่อน	
14	ปะติฮเพชร	
15	ปะติฮค่อง	
16	ปะติฮพลอง	
17	ปะติฮหูหนู	
18	ปะติฮขี้โคลหิน	
19	ปะติฮรางเห (ปะติฮเห)	
20	ปะติฮยาง	
21	ปะติฮดินแรก	
22	ปะติฮหวาย	
23	ปะติฮระงาก	

ดอกไม้

ดอกไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติอีกอย่างหนึ่งที่มีส่วนช่วยในเรื่องระบบนิเวศของพืชและสัตว์ เป็นแหล่งสะสมน้ำหวานชั้นดีของสัตว์หลากหลายชนิด เช่น ผีเสื้อ และยังมีส่วนในการสร้างสีสันที่สวยงามให้กับผืนป่าอีกด้วย ในป่าโคกควาเปรี๊ยะพบว่ามีดอกไม้ป่าจำนวน 25 ชนิด ในจำนวนดอกไม้ทั้งหมดนี้ ถือเป็นดอกไม้ที่สำคัญและพบเห็นได้ทั่วไปในป่าโคกควาเปรี๊ยะ แต่บางชนิดก็พบว่าเหลือน้อยเต็มที รายชื่อและรายละเอียดของดอกไม้ชนิดต่างๆ มีดังนี้

ตารางรายชื่อดอกไม้ที่พบในป่าโคกควาเปรี๊ยะ

ที่	ชื่อภาษาญัฮกูร	ชื่อภาษาไทย	จุดที่พบ/ฤดูกาล	การใช้ประโยชน์/ตำนาน/ความเชื่อ
1	กาวยี่เจียว	ดอก	ทั่วไป พบในหน้าฝน	กระเจียวดอกเล็กกินดอกไม้ แต่กระเจียวดอก

ที่	ชื่อภาษา ญัฮกุร	ชื่อ ภาษาไทย	จุดที่พบ/ฤดูกาล	การใช้ประโยชน์/ตำนาน/ความเชื่อ
		กระเจียว		ใหญ่ไม่นิยมรับประทาน มีสีขาว-แดง-ม่วงชมพู
2	กาวจาร	ดอกจาน	ขึ้นเป็นจุด พบช่วง เดือนสาม	ใช้ประดับในเทศกาลเทศน์มหาชาติ มีสีแดงส้ม
3	กาวปะดอง	ดอกปะดัม	ขึ้นเป็นจุด พบช่วง เดือนเม.ย.ถึง พ.ค.	ใช้ประดับในเทศกาลสงกรานต์ ดอกมีกลิ่นหอม ใช้ตัดหุ มีสีเหลือง และนิยมเอามาประดับผม
4	กาวซุงฮี เจียม	ดอกเข็ม	ขึ้นริมคลอง พบช่วง เดือนธ.ค. ถึง ม.ค.	ใช้ดอกรับประทาน มีสีแดงขาว
5	กาวปะวีญ	ดอกข่า	พบช่วงเดือนมิ.ย. ถึง ก.ค.	ใช้ดอกรับประทาน ดอกมีสีขาว กลิ่นหอม ใช้ปรุง เป็นอาหารได้
6	กาวจะคีต	สำเลียด	ทั่วไปช่วงเดือนม.ค. – ก.พ.	ดอกและยอดเป็นอาหาร ดอกสีเหลือง มีกลิ่นหอม ฉุน
7	กาวพรุจ	ดอก ผักหวาน	ขึ้นเป็นจุด พบช่วง เดือนมี.ค.- เม.ย.	ดอกและยอดผลอ่อนเป็นอาหาร ดอกสีเขียว
8	กาวเจญ	ดอกแจง	ขึ้นเป็นจุด พบช่วง เดือนมี.ค.- เม.ย.	ดอกและยอดใช้ดองเป็นอาหาร ดอกสีขาว
9	กาวกุ่ม	ดอกกุ่มน้ำ ดอกกุ่มบก	ขึ้นเป็นจุด พบช่วง เดือนม.ค. – ก.พ.	ใช้ดอกและยอดดองรับประทาน ดอกสีขาวเหลือง อ่อน
10	กาวตัลเหียง	ดอกกะบุก	ขึ้นเป็นจุด พบช่วง เดือนเม.ย. – พ.ค.	ดอกและต้นใช้เป็นอาหาร ดอกสีเหลืองขาว มี กลิ่นเหม็น
11	กาวกะเตีย เวียว	ดอกแค ทราย	ทั่วไป พบช่วง เดือนก.พ. – มี.ค.	ดอกใช้เป็นอาหาร ดอกสีขาวเหลือง
12	กาวจีว	ดอกจีวป่า	ทั่วไป พบช่วง เดือนก.พ. – มี.ค.	ดอกใช้เป็นอาหาร ดอกสีขาวแดง
13	กาวแค	ดอกแคป่า	ทั่วไป พบช่วง เดือนก.พ. – มี.ค.	ดอกใช้เป็นอาหาร ดอกสีม่วง
14	กาวคุณ	ดอกคุณ	ทั่วไป พบช่วงเดือน เม.ย.	ใช้ดอกประดับแห่ดอกไม้ ดอกมีสีเหลือง
15	กาวฮีโค	ดอกจงโค	ทั่วไป พบช่วง เดือนธ.ค. – ม.ค.	ใบใช้มวนยาสูบ ดอกมีสีม่วง

ที่	ชื่อภาษา ญัฮกุร	ชื่อ ภาษาไทย	จุดที่พบ/ฤดูกาล	การใช้ประโยชน์/ตำนาน/ความเชื่อ
16	กาวชะรี้	ดอกตะแบก	ทั่วไป พบช่วง เดือนพ.ค. – ก.พ.	ดอกมีสีม่วง
17	กาวกะดวง	ดอกกลอย	ทั่วไป พบช่วงเดือน เม.ย.	ดอกใช้เป็นเครื่องประดับผม โดยเสียบมวยผม ดอกมีสีขาว กลิ่นหอม
18	กาวเมลา	ดอกส้มกลีบ	ทั่วไป พบช่วง เดือนก.พ. – มี.ค.	ผลใช้เป็นอาหาร มีรสเปรี้ยว ดอกมีสีเหลือง
19	กาวปี่ญู	ดอกมะค่า	ทั่วไป พบช่วง เดือนก.พ. – มี.ค.	ผลใช้เป็นอาหาร ดอกมีสีขาว
20	กาว โ ช ่ว โพลง	ดอกปอแดง	ทั่วไป พบช่วง เดือนก.พ. – มี.ค.	ลำต้นใช้แทนเชือกทอเสื้อ กรองหญ้า ดอกมีสีแดง ส้ม
21	กาวปะบัด	ดอกแสมสาร	ทั่วไป พบทุกฤดูกาล	ดอกมีสีแดง ใช้ประดับผม
22	กาวเข้ม	ดอกเข้ม	ทั่วไป พบช่วง เดือนก.พ. – ส.ค.	ดอกมีหลายสี ใช้ประดับบ้าน
23	กาวเทียน	ด อ ก กล้วยไม้	ทั่วไป พบช่วง เดือนก.พ. – มี.ค.	ดอกสีเหลืองใช้ประดับเพื่อความสวยงาม
24	กาวบุณฑน	ดอกสาบเสือ	ทั่วไป พบช่วง เดือนก.พ. – มี.ค.	ดอกเป็นช่อ สีขาว ใบใช้ห้ามเลือด
25	กาวดอกรัก	ดอกรัก	ทั่วไป พบชว เดือนก.พ. – มี.ค.	ดอกมีสีขาวอมม่วง ใช้ร้อยเป็นเครื่องประดับ

สัตว์

สัตว์เป็นสิ่งมีชีวิตหนึ่งที่อาศัยอยู่ในป่า ถือเป็นแหล่งอาหารของมนุษย์ที่สำคัญ นอกจากจะมีประโยชน์ในการเป็นอาหารให้แก่มนุษย์แล้ว สัตว์ยังมีส่วนช่วยทำลายศัตรูป่าไม้อีกด้วย เช่น ตัวตุง เป็นต้นสัตว์เหล่านี้ จะทำหน้าที่ทำลายศัตรูของพืชเสีย นอกจากนี้ สัตว์ยังมีส่วนช่วยในการผสมเกสรดอกไม้ให้แก่ดอกไม้และต้นไม้อีกด้วย และยังมีส่วนช่วยทำให้ดินอุดมสมบูรณ์ยิ่งขึ้น มูลของสัตว์เกือบทุกชนิดใช้เป็นปุ๋ยได้ดี เท่ากับเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้กับดิน ในขณะเดียวกัน เมื่อสัตว์ป่าตายลง ซากของสัตว์ป่าก็จะกลายเป็นปุ๋ยได้เช่นเดียวกัน สำหรับชาวญัฮกุรแล้วจะนำสัตว์มาประกอบอาหารต่างๆ นานาชนิด เช่น แะ ปลาชนิดต่างๆ เป็นต้น จากการสำรวจและ

บันทึกข้อมูลพบว่าในป่าโคกควาเปรียงมีสัตว์ต่างๆ หลากหลายชนิด สามารถจำแนกประเภทได้ 4 ประเภท ดังนี้

1) **สัตว์บก** จากการที่ทีมวิจัยได้ไปสำรวจก็พบว่าในป่าโคกควาเปรียงมีสัตว์บกถึง 59 ชนิด สัตว์เหล่านี้มักเป็นสัตว์ที่ชาวญ้อกรุณาเอาส่วนต่างๆ ของสัตว์มาประกอบอาหาร ทำเป็นเครื่องประดับ ทำเป็นยา เป็นต้น ซึ่งรายละเอียดของสัตว์แต่ละชนิดสามารถศึกษาได้จากตารางด้านล่างนี้

ตารางรายชื่อสัตว์บกที่พบในป่าโคกควาเปรียง

ที่	ชื่อญ้อกร	ชื่อไทย	จุดที่พบ	การใช้ประโยชน์/ตำนาน/ความเชื่อ
1	จีญ	ช้าง	ป่าซับลังกา	ใช้งานทั่วไป (งา ทำเป็นเครื่องประดับ, หาง ใช้ทำเป็นเครื่องราง, ใช้เป็นอาหาร
2	อีทีญ	กระทิง	เคยพบแต่ปัจจุบันไม่พบแล้ว	ใช้เป็นอาหาร, เขาใช้สำหรับทำเครื่องประดับ
3	ตะบุง	กวาง	ป่าซับลังกา	ใช้เป็นอาหาร, เขา ใช้สำหรับทำเครื่องประดับ
4	อีเปญ	เสือ	ป่าซับลังกา	ใช้เป็นอาหาร, หนัง ใช้สำหรับทำเครื่องประดับ
5	ปัส	แก้ง	ป่าซับลังกา	ใช้เป็นอาหาร, เขา ใช้สำหรับทำเครื่องประดับ
6	คลีจ	หมูป่า	ป่าทั่วไป	ใช้เป็นอาหาร, เขี้ยวหมู ใช้สำหรับทำเครื่องราง
7	ฮนา?	กระแต	ป่าทั่วไป	ใช้เป็นอาหาร, หาง ใช้ทำพวงกุญแจ
8	โปรก	กระรอก	ป่าทั่วไป	ใช้เป็นอาหาร, หาง ใช้ทำพวงกุญแจ
9	คะญอง	กระอง	ป่าซับลังกา	ใช้เป็นอาหาร, เขา ใช้สำหรับทำเครื่องประดับ
10	ดักจรั	ชะมด	ป่าทั่วไป	ใช้เป็นอาหาร
11	ทิวฮีล	เต่าเหลือง	ป่าทั่วไป	ใช้เป็นอาหาร มีความเชื่อกระดองเต่านำมาไล่เพี้ยชั่ว
12	ลำเนียง	เม่น	ป่าทั่วไป	ใช้เป็นอาหาร, ขนเม่นเป็นยาเย็น, กระเพาะอาหารเป็นยา
13	ฮนุย	ลิง	ป่าซับลังกา	ใช้เป็นอาหาร,
14	ลำพอน	พังพอน	ป่าทั่วไป	ใช้เป็นอาหาร
15	ทะกี้	ตะพาบ	ป่าทั่วไป	ใช้เป็นอาหาร
16	จ๋อกจอน	หมาจิ้งจอก	ป่าทั่วไป	ใช้เป็นอาหาร

ที่	ชื่อญัฮกูร	ชื่อไทย	จุดที่พบ	การใช้ประโยชน์/ตำนาน/ความเชื่อ
17	ฮีมอง	เสือดาว	เคยพบแต่ปัจจุบัน ไม่พบแล้ว	ใช้เป็นอาหาร
18	ฮุม	หมี	เคยพบแต่ปัจจุบัน ไม่พบแล้ว	ใช้เป็นอาหาร เอาดีมาทำยา น้ำมันหมีทอดขนม
19	ยูลยูล	ชะนี	ป่าซับลังกา	ใช้เป็นอาหาร
20	ฮี้ญัล	น้้ม	ป่าทั่วไป	ใช้เป็นอาหาร, เกล็ดเป็นยาเย็น
21	ตะกวด	ตะกวด	ป่าทั่วไป	ใช้เป็นอาหาร, ทำห่อหมก,แกงใส่กระบอก
23	ตุ๊กแก	ตุ๊กแก	ป่าทั่วไป	
24	ซาง	ไก่	ทั่วไป	ใช้เป็นอาหาร
25	ปอมก่า	กิ้งก่า	ทั่วไป	ใช้เป็นอาหาร – ย่าง
26	ปอมเฮนียง	กิ้งก่าปิก	ป่าดงดิบ	ใช้เป็นอาหาร, เป็นยาแก้โรคหอบ
27	จ็อกจ็อก	จิ้งจก	ทั่วไป	
28	ซุร	สุนัข	ทั่วไป	ใช้เป็นสัตว์เลี้ยง, ไล่ฝ้าบ้าน
29	เปรียง	ควาย	ทั่วไป	ใช้เป็นอาหาร, ไล่เถนา
30	ฮือซิง	วัว	ทั่วไป	ใช้เป็นอาหาร, ไล่ลากเกวียน
31	ฮมวจเพลญ	มดคันไฟ	ทั่วไป	เป็นสัตว์มีพิษ
32	ฮมวจ เพลียด	มดดำ	ทั่วไป	เป็นสัตว์มีพิษ
33	ฮมวจ ซโร ?	มดง่าม	ทั่วไป	เป็นสัตว์มีพิษ
34	ฮมวจ แล้วแล้ว		ทั่วไป	เป็นสัตว์ไม่มีพิษ
35	ฮมวจฮนอก	มดคัน	ทั่วไป	
36	ฮมวจโทล	มดรีนใหญ่	ทั่วไป	
37	เซา	มดแดง	ทั่วไป	ใช้เป็นอาหาร - แกงใส่ผักหวาน, ทำยา, ใส่ไข่ตุ๋น
38	จังอาร์	มดตะนอย	ทั่วไป	
39	ทฤษฎี	ปลวก	ทั่วไป	

ที่	ชื่อผู้ถูกร	ชื่อไทย	จุดที่พบ	การใช้ประโยชน์/ตำนาน/ความเชื่อ
40	กฐ	ดินหุน	ทั่วไป	
41	ฮงาร	มดริน	ทั่วไป	

2) สัตว์น้ำ ในป่าโคกคาวเปรียงพบว่ามีสัตว์น้ำโดยเฉพาะสัตว์จำพวกปลาที่มีจำนวน 15 ชนิด ชาวภูษฏกรมักนำปลาเหล่านี้มาเป็นอาหาร โดยรายละเอียดของปลาแต่ละชนิด มีดังนี้

ตารางรายชื่อสัตว์น้ำที่พบในป่าโคกคาวเปรียง

ที่	ชื่อ ภาษาภูษฏกร	ชื่อ ภาษาไทย	จุดที่พบ	ประโยชน์/ ตำนานความเชื่อ
1	กา ? เดญ	ปลาดุก	ในน้ำ	ใช้ประกอบทำอาหาร เช่น ย่าง ผัดเผ็ด
2	กา ? กะแล็ด	ปลาขาว	ในน้ำ	ใช้ประกอบทำอาหาร เช่น ทอด ต้ม
3	กา ? ฮีลวน	ปลาช่อน	ในน้ำ	ใช้ประกอบทำอาหาร เช่น นึ่ง ต้มยำ
4	กา ? ชะค้อง	ปลากด	ในน้ำ	ใช้ประกอบทำอาหาร เช่น ย่าง ต้ม
5	กา ? จัม	ปลากั้ง	ในน้ำ	ใช้ประกอบทำอาหาร เช่น ต้ม ย่าง
6	กา ? ฮีม็อก	ปลาหมอ	ในน้ำ	ใช้ประกอบทำอาหาร เช่น ต้ม ทอด ย่าง
7	กา ? กะดี	ปลากระดี	ในน้ำ	ใช้ประกอบทำอาหาร เช่น ทอด ทำปลาร้า
8	กา ? ฮีวาร์	ปลาสิว	ในน้ำ	ใช้ประกอบทำอาหาร เช่น ทำปลาร้า ปลา ย่าง
9	กา ? ตะโอน	ปลาลำพอง	ในน้ำ	ใช้ประกอบทำอาหาร เช่น ลาบ
10	โทงโทง	ปลาไหล	ในน้ำ	ใช้ประกอบทำอาหาร ผัดเผ็ด
11	กา ? ปูร	ปลาสร้อย	ในน้ำ	ใช้ประกอบทำอาหาร เช่น ปลาส้ม
12	กา ? เดญ ชะ เดียด	ปลาแขยงหิน	ในน้ำตก	ใช้ประกอบทำอาหาร เช่น ทอด
13	กา ? คะญูณ	ปลาแขยง	ในน้ำ	ใช้ประกอบทำอาหาร เช่น ทอด ต้ม
14	กา ? ริฮพลัด	ปลารารากเลน	ในน้ำ	ใช้ประกอบทำอาหาร เช่น หมก
15	กา ? โหม	ปลากะทิง	ในน้ำ	ใช้ประกอบทำอาหาร เช่น ต้ม ย่าง

4) สัตว์ไต่ดิน/ สัตว์อากาศ มีจำนวน 24 ชนิด

ตารางรายชื่อสัตว์ไต่ดิน/ สัตว์อากาศ

ที่	ชื่อ ภาษาอังกฤษ	ชื่อ ภาษาไทย	จุดที่พบ/ฤดูกาล	การใช้ประโยชน์/ตำนาน/ความเชื่อ
1	อีปูย	ตัวตุ่น	ในป่าดิบแล้ง ทุกฤดู	ตัวตุ่นทำเป็นอาหารเพื่อบริโภค
2	อีตามโปร แปร?	ปูภูเขา	ในป่าดงดิบ (ภูเขา) พบเจอในฤดูฝน	ตัวปูทำเป็นอาหาร
3	ซ่าซ	แย้	ในป่าดิบแล้ง (โคก) ก.พ. - พ.ค.	ทั้งตัวทำเป็นอาหาร เช่น บั้ง ยำ ลาบ แกง แจ่ว น้ำพริก
4	ฮนี?	หนู	ทั่วไป ทุกฤดู	เนื้อหนูใช้ทำอาหารเฉพาะตัวใหญ่
5	อีกัน	ตัวอ้น	ในป่าไผ่รวก ทุกฤดู	เนื้อเป็นอาหารใช้ผัด แกง บั้ง
6	โซรม ทะน็อก	งูเห่า	ทั่วไป ทุกฤดู	- เนื้อเป็นอาหารใช้ผัด บั้ง (ไข่ต้มกิน), เป็นยาแก้หนาว - ถือเป็นงูพิษร้ายแรง
7	โซ ร ม บั้ง คะลัม	งูจงอาง	ในป่าดงดิบ ทุกฤดู	- เนื้อเป็นอาหารใช้ผัด บั้ง (ไข่ต้มกิน), เป็นยาแก้หนาว - เป็นงูพิษร้ายแรง, หัวจงอางกันสัตว์มีพิษ เข้าบ้าน
8	โซรมพองบ ลัก	งูนกกัมพลัก	ทั่วไปในป่าโคก ทุกฤดู	เป็นงูพิษร้ายแรง, ไข่ต้มกิน
9	โซรมตี?	งูดิน	ดิน ที่ อยู่ ไ ก ล้ น้ า โดยเฉพาะในแถบที่มี ดินเปียกชื้น	เป็นงูที่ไม่มีพิษ คนไม่นิยมกิน แต่เกิดโดน กัดเลือดก็จะไหลไม่หยุด
10	คลัน	งูเหลือม	ใกล้แหล่งน้ำ ทุกฤดูกาล	หนังทำเป็นหนังหุ้มรองเท้า, เข็มขัด, กระเป๋าน้ำกินเป็นอาหาร, ย่าง, ผัดเผ็ด, ต้ม (ไข่ต้มกิน)

ที่	ชื่อ ภาษาญ้อ กูร	ชื่อ ภาษาไทย	จุดที่พบ/ฤดูกาล	การใช้ประโยชน์/ตำนาน/ความเชื่อ
11	คลัน?ท้อ	งูหลาม	ทั่วไป ใกล้แหล่งน้ำ ทุกฤดูกาล	ความเชื่อไม่ให้ฆ่าทิ้ง เพราะจะทำให้ ครอบครัวเดือดร้อน
12	อีโนก	ตัวบั้ง	พบในป่าโคก ก.พ. - พ.ค.	-เป็นอาหารทั้งตัวและไข่ -มีความเชื่อว่า น้ำยาขนมจิ้นทำจากตัวบั้ง จะช่วยแก้เคล็ดให้คนเกิดในวันที่ไม่ดี เช่น คนเกิดในวันอาทิตย์ ให้หาตัว บั้งมาทำ น้ำยาขนมจิ้น จะพ้นเคราะห์ เป็นต้น
13	ซุ่พิน	แมงป่องข้าง	ทั่วไปในฤดูฝน ชอบอยู่ ตามโขดหิน, โถ่งน้ำ, จอมปลวก	-เป็นยาโดบ นำมาทอดกรอบเป็นอาหาร แก้หอบหืดได้ -เป็นยาดองเหล้าก็ได้ มีพิษอยู่ที่เหล็กใน ของหางที่แหลมคม
14	อีญกร้อม	อึ่งไม้แดง	ชอบอยู่ในป่าดินทราย, พบในฤดูฝน	เป็นอาหาร เช่น ต้ม ย่าง ยำ ผัดเผ็ด ทำ ปลาร้า
15	อีญโอ	อึ่งกระโดน	ชอบอยู่ในป่าดินทราย, พบในฤดูฝน	เป็นอาหาร เช่น ต้ม ย่าง ยำ ผัดเผ็ด ทำ ปลาร้าอึ่ง
16	อีมรวด	ผึ้งโพรง	รังของผึ้งโพรงมีขนาด ใหญ่เท่ากับจาน มี ลักษณะเป็นชั้น พบใน ป่าทั่วไปขนาดกลาง มีอยู่ทุกฤดูกาล มักอยู่ ตามโพรงไม้ หรือโพรง ดิน	น้ำผึ้งนำมาปรุงเป็นยาและขนมหวาน ตัว อ่อนนำมาปรุงเป็นอาหาร เช่น นึ่ง หมก วิธีการตีผึ้งโพรง ใช้คว้นบุหรืหรือยาจุนไป อุดที่ปากรู (เพราะมีทางเข้าทางเดียว)เชื่อ ว่าผึ้งชนิดนี้ไม่นำมาขี้ผึ้ง เพราะอยู่ในพื้นที่ ต่ำ
17	ซ้าย	ผึ้ง หลวง (ใหญ่) พญาผึ้ง	พบในป่าทั่วไป มีอยู่ ฤดูกาล มักอยู่บนต้นไม้ ใหญ่ สูง (หน้าผา ไทร ต้นยางแดง) รังมีขนาด ใหญ่เท่าถาดหรือกระดัง	ความเชื่อน้ำผึ้งเดือนห้าที่ได้จากผึ้งหลวง เป็นยาดีที่ได้จากจากเกสร 108 ชนิด ไม่มี น้ำเจือปน ถือได้ว่าเป็นน้ำผึ้งบริสุทธิ์ รังผึ้ง นำมาทำเป็นขี้ผึ้งบริสุทธิ์นำมาทำ เทียน บูชาพระ,น้ำมันต์ นำมาเทียนในช่วง

ที่	ชื่อ ภาษาญ้อ กูร	ชื่อ ภาษาไทย	จุดที่พบ/ฤดูกาล	การใช้ประโยชน์/ตำนาน/ความเชื่อ
			รังมีชั้นเดียว ตัวผึ้งใหญ่ สุดมีขนาดเท่านิ้วก้อย	ประเพณีแห่ดอกผึ้ง เชื่อกันว่าเป็นการ ทดแทนบ้านที่คนไปเอารังผึ้ง น้ำผึ้งจะมี เยอะในช่วงเดือน ก.พ. - ส.ค. และจะนำ น้ำผึ้งมาปรุงเป็นยาและขนมหวาน (น้ำเข้มข้น หวานมาก) ส่วนตัวอ่อนนำมา ปรุงเป็นอาหาร เช่น นึ่ง หมก และยังมี ความเชื่อว่า ถ้าหมาได้กินรังผึ้งจะดูมาก บางคนเชื่อว่าถ้ามีผึ้งชนิดนี้อยู่ในบ้านจะ เป็นสิริมงคล แต่บางคนก็ถ้ามีผึ้งชนิดนี้อยู่ ในบ้านจะไม่ดี และถ้าโดนผึ้งชนิดนี้ ต่อย จะเจ็บปวดเพราะมีเหล็กใน แต่ถ้าคนใด แพ้อาจเสียชีวิตได้ (จะถูกรุมต่อยยกรังและ ตามติดไกลเป็นสิบกิโล เวลาจะไปเก็บ น้ำผึ้งจะมีหมอมผึ้ง
18	ทะมูร	ผึ้ง(เล็ก) หรือ ผึ้งนัม	พบทั่วไปในป่า ตามไร่ ปลายนา รังมีขนาดเล็ก เท่าฝ่ามือ (เล็กที่สุด) ตัว ผึ้งจะเล็กกว่าผึ้งหลวงรัง มีชั้นเดียว	รังผึ้งนำมาทำขี้ผึ้งทาปาก น้ำผึ้งกินได้ มี กลิ่นหอม มีความเข้มข้นน้อยกว่าผึ้งใหญ่ มีรสชาติขมนิดหน่อย สามารถนำมาผสม ยาได้ (ใช้แทนน้ำผึ้งอื่น ๆ ได้) ที่รังจะมี น้ำผึ้งน้อยเพราะรังเล็กมาก นิยมนำน้ำมา กินเลย ผึ้งชนิดนี้จะต่อยที่ละตัว (ไม่รุมทั้ง รังเหมือนผึ้งหลวง)
19	สูง	ต่อหัวเสือ	พบทั่วไป ชอบบออยู่บน ต้นไม้ปารวก ป่าดงดิบ พบทุกฤดูกาล ลักษณะ รังเหมือนเปลือกไม้ รัง ทำจากไม้ฝุๆ เป็นชั้น ๆ ใหญ่เหมือนตุ่มหรือไห เป็นชั้น ๆ อยู่ข้างในมี ทางเข้า ออกทางเดียว	ตัวอ่อน เป็นอาหาร เช่น นึ่ง, แกงส้ม, ยา รัง(ร้าง) นำมาป้องกันผี แขนงไ่ว้หน้า ประตูบ้าน เช่น ผีปอบ เป็นต้น ต่อหัวเสือ จะกินเนื้อเป็นอาหาร ถ้าต่อยคนก็จะกิน เนื้อคนได้เชื่อว่าถ้าอยู่ในบ้านต้องนิมนต์ พระมาสวดก่อน แก่เคราะห์ให้เจ้าของบ้าน ตัวต่อหัวเสือ 1 ตัวจะสามารถต่อยซ้ำ ๆ ได้ถึง 10 ครั้ง (เหมือนโดนไม้หนาสามตี)

ที่	ชื่อ ภาษาญ้อ กูร	ชื่อ ภาษาไทย	จุดที่พบ/ฤดูกาล	การใช้ประโยชน์/ตำนาน/ความเชื่อ
			ตัวอ่อนจะอยู่ในสุดของ รังตัวใหญ่จะมีขนาดเท่า นิ้วชี้ มีความดูร้ายมาก ตัวมีลายดำคาดเหลือง	ถ้าโดน 10 ตัวขึ้นไปมาต้อย อาจจะ เสียชีวิตได้ เวลาต้อยเหล็กในจะไม่หลุด จากตัว
20	สูงตี?	ต่อหลุม	พบในป่าดงดิบที่มีดิน ร่วนซุย พบได้ทุก ฤดูกาล โดยมีลักษณะ ลำตัวยาวกว่าต่อหัวเสีย ลำตัวดำคาดเหลืองรังมี ขนาดใหญ่ประมาณ 2 เมตร ลึกประมาณ 2 เมตร ทางเข้าออกมี หลายทางในบริเวณนั้น รังทำจากไม้ผุเป็นชั้น ๆ บริเวณพื้นดินข้างแต่ ด้านล่างเป็นหลุม รัง หนึ่งมีต่อหลายร้อยตัว	ถ้าคนหรือสัตว์ตกลงไป ต่อหลุมจะรุมกัด กินจนตายได้ (แม้แต่สัตว์ที่มีขนาดใหญ่ตก ลงไปก็ตาย) มีความดูร้ายมากที่สุด บรรดาต่อทั้งหมด ให้สังเกตที่พื้นดินจะ เป็นขุย ๆ เหมือนจอมปลวก(เหมือนกับมัน เอาดินขึ้นมากองไว้เพื่อทำโพรง และจะมี ตัวต่อบินอยู่บริเวณปากหลุม และถ้าจะเอา รังต่อให้ใช้ไฟเผา มีเรื่องเล่าจากพ่อเฒ่า (ของพี่พนม) ว่า"พรานป่าล่าสัตว์ 2 พ่อลูก ลูกชายตกลงไปในหลุม เลยเรียกพ่อมา ช่วย แต่พ่อช่วยไม่ได้ (ไม่กล้าช่วย) เลยยิง ลูกให้ตายเพื่อพ้นจากความทรมาน (ถ้า นายพรานคนไหนไปเจอเขาจะบอกต่อ ๆ กันว่าไม่ให้ไปบริเวณนั้น โดยใช้ดินไม้เป็น สัญลักษณ์
21	ทวารอีครีบ	แตนฝาหม้อ (ดิน)	พบทั่วไป ชอบอยู่บนต้นไม้ รังขนาดเล็กเท่าฝา หม้อดิน (ทำจากเศษไม้) เอวกีว ตัวมีสีเหลืองดำ	ถ้าโดนแตนชนิดนี้ต้อยจะเจ็บปวดมากกว่า ผึ้งใหญ่(หลวง) บางคนนำเอาลูกอ่อนของ แตนมาเป็นเหยื่อตกปลา ถ้าจะเก็บรังแตน หรือเอาตัวอ่อนจะต้องใช้ไฟรน

ที่	ชื่อ ภาษาญ้อ กูร	ชื่อ ภาษาไทย	จุดที่พบ/ฤดูกาล	การใช้ประโยชน์/ตำนาน/ความเชื่อ
22	ทวรฮลา?	แตนใบไม้	พบรังอยู่ในป่าหน่อไม้ อยู่ใต้ใบไม้ทุกชนิดที่มี อยู่ใต้ใบไม้ทุกชนิดที่มี ขนาดสามนิ้วขึ้นไปตัวมี สีเหลืองใส ปีกใสกัน เหลือง ชอบอยู่บริเวณ ป่าพริก	มีพิษ ถ้าโดนต่อยจะปวด ๆ คัน ๆ แสบ ๆ
23	ทวรทะน็อก	แตนฝักดาบ (โคราช) หรือ แตนลาม	พบทั่วไปบนกิ่งไม้ ยาว เป็นฟุต ตัวโตกว่าแตน ใบไม้	เหมือนแตนฝ่าหม้อ ใช้ไฟรณ (ฟางแห้งจุด ไฟ) ด้ามยาว จุดไฟเผาให้ไหม้
24	ท ว ร ดิ ญู (ทร่อ)	แตนไม้ไผ่	พบทั่วไปในป่าไผ่รวกไผ่ หนาม ตัวจะคล้ายแตน ใบไม้	ถ้าโดนแตนชนิดนี้ต่อยจะเจ็บ ๆ แสบ ๆ คัน เจ็บประมาณ 30 นาที

ภาคผนวก ข.
ทำเนียบปราชญ์ชาวญ้อฮก

นางเอียน ไชยขุนทด

เกิด วันที่ 1 เมษายน 2471

อายุ 83 ปี

ที่อยู่ 52 หมู่ 4 ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ

อาชีพ ทำไร่

เชื้อสาย ญัฮกุร

ความสามารถพิเศษ

เป็นหมอดำแปะประจำหมู่บ้าน

เป็นหมอทรงผีทรงเจ้าที่ประจำหมู่บ้าน

ทำเสื้อหวาย / เสื้อใบลาน

เย็บเสื้อพ็อก

รู้เรื่องแหล่งอาหารและการประกอบอาหาร

นางต้า วัดตะขบ

เกิด วันที่ 1 เม.ย. 2472

อายุ 82 ปี

ที่อยู่ 26 หมู่ที่ 4 ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ

อาชีพ ทำไร่

เชื้อสาย ญัฮกุร

ความสามารถพิเศษ

เป็นหมอดำแปะทำคลอด

เป็นหมอทรงเจ้า และแก้บนให้กับผู้ที่เจ็บไข้

ทอเสื้อหวายและเสื้อใบลาน

เย็บเสื้อพ็อก

นางปึก มดจตุรัส

เกิด วันที่ 1 มกราคม 2484

อายุ 70 ปี

ที่อยู่ 15 หมู่ที่ 4 ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ

อาชีพ ทำไร่

ความสามารถพิเศษ

แสดงปา?เรเร

ทอเสื้อหวาย

เย็บเสื้อพ็อก

รู้แหล่งอาหารจากป่าได้ดี

นางลับ ยันจตุรัส

เกิด วันที่ 1 มกราคม 2488

อายุ 66 ปี

อยู่ที่ 188 หมู่ที่ 4 ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ

อาชีพ ทำไร่

เชื้อสาย ญัฮกุร

ความสามารถพิเศษ

แสดงปา?เรเร

ทำเสื้อพ็อก

นางเลียบ สงจตุรัส

เกิด พ.ศ. 2486

อายุ 68 ปี

ที่อยู่ 195 หมู่ 4 ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ

อาชีพ ทำไร่

เชื้อสาย ญัฮกุร

ความสามารถพิเศษ

เย็บเสื้อผ้า

ทำเสื้อผ้าหรือเสื้อโปโล

รู้แหล่งอาหารจากป่าได้ดี

นางอิง ไชยขุนทด

เกิด วันที่ 1 เม.ย. 2481

อายุ 73 ปี

ที่อยู่ 83 หมู่ที่ 4 ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ

เชื้อสาย ญัฮกุร

อาชีพ ทำไร่

ความสามารถพิเศษ

ทอเสื้อผ้า

เย็บเสื้อผ้า

รู้แหล่งอาหารจากป่า

นายแห้ว ยวนจตุรัส

เกิด วันที่ 1 มกราคม 2482

อายุ 70 ปี

ที่อยู่ 132 หมู่ที่ 4 ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ

อาชีพ ทำไร่

เชื้อสาย ญัฮกุร

ความสามารถพิเศษ

เป็นหมอดีผึ้ง

พรานทำเครื่องดักสัตว์

เป็นหมอยาสมุนไพร

นางลาบ แจ้งจตุรัส

เกิด วันที่ 1 ม.ค. 2497

อายุ 57 ปี

ที่อยู่ 43 หมู่ที่ 4 ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ

อาชีพ ทำไร่

ความสามารถพิเศษ

แสดงปา?เรเร

ทำเสื้อพ็อก

ทอเสื้อหวาย

รู้แหล่งอาหารจากป่าได้ด

นายชนะ สงจตุรัส

เกิด วันที่ 1 เม.ย. 2487

อายุ 76 ปี

อยู่ที่ 130 ม. 4 ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ

อาชีพ ทำไร่

เชื้อสาย ญัฮกุร

ความสามารถพิเศษ

เป็นหมอยาพื้นบ้าน

ทำเครื่องจักสาน

ทำเครื่องดักสัตว์

เป่าใบไม้

นางเคน ญาติตะขบ

เกิด วันที่ 1 เม.ย. 2476

อายุ 78 ปี

อยู่ที่ 18 หมู่ 4 ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ

อาชีพ ทำไร่

เชื้อสาย ญัฮกุร

ความสามารถพิเศษ

เป็นครูสอนป้า?เรเร

เป็นผู้ทำเสื่อหวาย

เป็นช่างทำเสื่อพ็อก

นายดีก แยมจตุรัส

เกิด วันที่ 1 เม.ย. 2479

อายุ 75 ปี

อยู่ที่ 189 หมู่ที่ 4 ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ

อาชีพ ทำไร่

เชื้อสาย ญัฮกุร

ความสามารถพิเศษ

เป็นพรานทำเครื่องมือดักสัตว์

ทำเครื่องจักสาน

ทำกระเดื่องเครื่องมือดำข้าว

ทำบ้านของชาวญัฮกุร

นายปาย จันทรพิมพ์

เกิด วันที่ 6 ธ.ค. 2480

อายุ 74 ปี

ที่อยู่ หมู่ 4 ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ

อาชีพ ทำไร่

ความสามารถพิเศษ

เป็นช่างทำเฟอร์นิเจอร์

เป็นช่างทำเครื่องจักสาน

ทำเครื่องมือดักสัตว์

นายบั้ง ไชยขุนทด

เกิด วันที่ 1 มกราคม 2500

อายุ 54 ปี

อยู่ที่ หมู่ 4 ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ

อาชีพ ทำไร่

เชื้อสาย ญัฮกุร

ความสามารถพิเศษ

เป็นช่างทำเครื่องจักสาน

ทำเครื่องดักสัตว์

นายคุณ ยันจตุรัส

เกิด พ.ศ. 2471

อายุ 83 ปี

อยู่ที่ 14 หมู่ 4 ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ

อาชีพ ทำไร่

เชื้อสาย ญัฮกุร

ความสามารถพิเศษ

ทำเครื่องจักสาน

หมอยาพื้นบ้าน

ทำเครื่องดักสัตว์

นายเจียบ สงจัตร์ส

เกิด วันที่ 15 ก.พ. 2501

อายุ 53 ปี

ที่อยู่ หมู่ 4 ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ

อาชีพ ทำไร่

เชื้อสาย ญัฮกุร

ความสามารถพิเศษ

เป็นหมอพื้นบ้าน

ทำเครื่องจักสาน ทำเครื่องดักสัตว์

ภาคผนวก ค.
องค์ความรู้จากป่าโคกคาวเปรียง

ประวัติเสื้อพ็อก

เสื้อพ็อกของคนญัฮกูรเมื่อก่อนไม่มีใส่ ก็เลยคิดทำเสื้อใส่เอง ทำเป็นครั้งแรกก็ไม่สวย คิดอยากดูสวยก็เลยเอาลายจากธรรมชาติเช่น ดอกมะเขือ ก็ทำเป็นลายดอกมะเขือ เห็นดอกยางก็เอามาทำลายดอกยาง หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “เนียงตะมวด” หรือลายปีกนกแร้ง เห็นนกเขา ก็เอาลายนกเขา เห็นตรงคอนนกเขามีลายเป็นชั้น ๆ สวยดี ก็เลยเรียกลายนี้ว่า ลายนกเขา พอมีหลายลายก็คิดหลายลายอื่น ๆ จนกว่าจะพอใจ

การทำเป็นลายของเสื้อใหม่ก็ไม่ค่อยปักลายมากนัก บางตัวก็มีลายเดียว บางตัวก็มีสองสามลาย ก็เลยลองทำเสื้อตัวเดียวแต่มีหลายลาย ก็เอายกหลายเสื้อทั้งหมดมาปักหลายลายในตัวเดียว เสื้อก็ดูสวยมีหลายลาย สวยยิ่งกว่าตัวที่ผ่าน ๆ มา ทุกวันนี้มีลายเสื้อประยุกต์ ใส่จนดูดีกว่าเดิม

การที่จะทำเสื้อพ็อกของคนญัฮกูรเมื่อก่อนทำไม่ใช่ว่าจะง่าย ๆ จะทำเสื้อใส่แต่ละตัวจะต้องใช้เวลานาน บางทีก็เป็นเดือนเป็นปี ๆ เพราะไม่ค่อยมีอุปกรณ์ครบ ถ้าจะหาหรือซื้อผ้าก็ต้องไปซื้อถึงบ้านเพชร บ้านชวน ซึ่งทุกวันนี้เรียกว่า “อำเภอบำเหน็จณรงค์” ผ้าก็ไม่ค่อยจะมี จะไปหาซื้อที่ก็เดินทางประมาณ 4 – 5 วัน นอนแรมตามทาง ค่าไหนดอนนั้น กว่าซื้อผ้ามาได้ และบางครั้งก็เอาของป่ามา เช่น พริก มะเขือ ถั่ว และผักทองก็เอามาแลกเกลือไว้ใช้สำหรับกิน เพราะเมื่อก่อนไม่มีน้ำปลา บางคนก็เอาเนื้อสัตว์ป่ามาแลกเป็นเงิน เป็นผ้า เข็ม และด้าย ของตัดผ้าก็ไม่มี เอามีดอีโต้ ถากผิวไม้ไผ่ (ไผ่รวก) คนญัฮกูรเรียก (บูนเนียว) พอได้ผิวไม้ไผ่รวกแล้วก็วัดตัวให้พอดีแล้วก็ปาดเป็นรูปเป็นทรง

คนโบราณเย็บเสื้อพ็อกเป็นคนทุกคน ยกเว้นผู้ชายเพราะคนญัฮกูรเมื่อก่อนเขาแบ่งหน้าที่กันทำ เรื่องของผู้ชายจะเป็นเรื่องจักสาน เรื่องเย็บปักเป็นของผู้หญิง แต่ผู้หญิงก็จักสานได้ ผู้ชายบางคนก็ปักเสื้อเป็น

เสื้อพ็อกเมื่อก่อนไม่ได้เรียกว่าเสื้อพ็อก ชาวญัฮกูรเรียกมันว่า “พ็อกเตียพ็อก” คนไทยมาเห็นก็ถามว่า “เสื้ออะไรไม่เคยเห็น ลายมันแปลก ๆ “ คนญัฮกูรตอบว่า “พ็อกเตียพ็อก” คนไทยฟังไม่เข้าใจก็เรียกว่า “เสื้อพ็อก” ซึ่งถ้าหากว่าคนญัฮกูรเรียกว่า “อ็อกพ็อก” ก็หมายความว่า “ใส่เสื้อพ็อก”

ผ้าที่จะมาเย็บเสื้อพ็อกจะต้องเป็นผ้าฝ้ายสีดำหรือสีครามเท่านั้น ผู้ชายญัฮกูรเมื่อก่อนเขาจะไม่ค่อยใส่เสื้อกันเพราะไม่ค่อยมีเสื้อผ้าใส่ ทำไรก็ไม่ใส่ จะใส่เฉพาะงานบุญหรือประเพณีเท่านั้น

อุปกรณ์ทำเสื้อพ็อก

1. ผ้าฝ้ายสีดำหรือสีครามความยาว 1 เมตร
2. ผ้าสีแดงความกว้าง 2 – 3 นิ้ว ความยาวรอบตัวเสื้อ
3. ด่านสีที่ชอบ

4. เข็ม
5. กรรไกร
6. สายวัดตัว

วิธีการทำเสื้อพ็อก

1. เอาผ้าฝ้ายสีดำหรือสีครามวัดขนาดเท่าความยาวของตัว 2 เท่าตัว แล้วพับเข้าหากัน
2. เจาะตรงกลางเป็นคอเสื้อ โดยความกว้างของคอเสื้อประมาณ 6 นิ้วเป็นรูปตัว V ด้านหลังคอเสื้อยาว 4 นิ้ว
3. เริ่มเย็บจากทางด้านข้างของเสื้อก่อน 2 ข้างแล้วค่อยเย็บตะเข็บคอเสื้อ
4. ปักลายด้านข้างตัวเสื้อโดยปักเป็นสีต่าง ๆ เป็นลายโซ่ ลายโซ่จะอยู่ในกลาง 4 เส้น ลายตะแกรงอยู่ขอบลายโซ่ โดยที่ลายตะแกรงจะมีแค่หนึ่งลาย (แล้วแต่จะใส่ลายไม่จำกัด)
5. พอปักด้านข้างเสร็จก็ปักลายที่คอเสื้อ ลายโซ่จะอยู่ด้านในของลายตะแกรงเสมอ
6. เมื่อปักลายโซ่ ลายตะแกรงรอบคอเสื้อเสร็จก็ปักลายต่าง ๆ เช่น ลายดอกมะเขือ ลายดอกกระเจียว เป็นต้น

ประวัติเสือพือก

น้อก แต้ย คอง พระน้อ ญ้อกร ชะม้อฮ ค้อฮ กุส ครัย นอม พ้อก แต้ย ออก กอ? เลย บ้อก ปา? พ้อก แต้ย ออก เอญ ปา? พ้อก แต้ย ตู่ฮ แรก กอ? กุส พาม เม็กฮ บ้อก กุส แต้ย ม้อฮ กอ? เลย คิต เจียด ลาย กาว ต้ม คะม๊ะ ต้ม พระนอม เจียด ลาย กาว ตะออง คะมัย กาว คะยาง กอ? ซึ่ง แท้ฮ ลาย กาว คะยาง บาง ญะ กอ? ฮอก ลาย เนียง ตะมาด คะมัย ฮี้เจียม ปูร กอ? เจียด ลาย กอ ปูร พอ ซึ่ง ลาย ออก พ้อก เคลิ่ง ลาย กอ? พ้อก กะดัฮ ม้อฮ ปา? ที่ แรก พ้อก กอ? นอม มวย ลาย บาร ลาย พอ ปา? ตู่ฮ ตะมี? กอ? กะดัฮ ม้อฮ กว่ ตู่ฮ กอ? แท้ฮ ฮี้ตู? แท้ฮ ฮะนาม แต้ย กุส ครัย นอม ฮี้วาร์ ซึ่ง เทา อัว แร้ง ทัง ปี? ปั้น ฮัย คลู่ บอน โนว กอ? ปูญ บอน ค้อฮ บาง ที่ กอ? เจียด คอง เครื่ บ อัว แลก ญิน แท้ฮ ปะแกว ชริม ฮี้ปรี แลก ปะอูร บาง ที่ กอ? แท้ฮ เน่ง แท้ฮ ปรัก กันกัย กอ? กุส นอม เจียด บุน โท ริจ เน่ง บาง ที่ กอ? เจียด บุต เนียว ริจ เน่ง พอ ริจ แท้ฮ รูป ตู่ฮ เอญ ทูล กอ? ซึ่ง พระน้อ ญ้อกร ชะม้อฮ ค้อฮ ซึ่ง พ้อก แท้ฮ ดุก ญะ แว้น แต่ ตู่ย ตู่ย ตู่ย ตู่ย กอ? ตามู กะฆ่า กะเชอ พลง ตามู ดุก อย่า ดี ตามู แท้ ฮ คอง อวร เพรา เพรา บาง ญะ กอ? ตามู แท้ ฮ ตู่ย ตู่ย บาง ญะ กอ? ซึ่ง พ้อก แท้ฮ ชะม้อฮ ค้อฮ ญ้อ กวย โลง คะมัย กอ? มาญ ดี “พ้อก แต้ย โม่ะ กุส เคย คะมัย พระโนว เม. แต้ย นอม ลาย แปลก แปลก” พระน้อ ญ้อกร กะขอ? “พ้อก แต้ย พ้อก” พระน้อ กวย ทะโม่ะ กุส ชะติ่ม เรือง กอ? เลย ฮอก ดี “พ้อก แต้ย” เน่ง ดี อวร กอ? แท้ฮ เน่ง ตวล บาง ที่ กอ? เน่ง ฮี้ เฟลี่ยด ฮี้คาม ตู่ย ตู่ย ญ้อกร ชะม้อฮ ค้อฮ ญิน กุส ครัย ออก พ้อก แต้ย ญิน กุส ครัย นอม พ้อก แต้ย ออก ญั่ง ดุก ฮัย อ่อ นะ ออก กอ? ฮัย ปา? บุน ฮัย ปา? บุน ตรุด แค ค้อฮ

กาน ชีร คอง ปา? พ้อก

1. (มวย) เน่ง ตวล ฮี้เฟลี่ยด ค้อฮ กอ? ฮี้คาม มวย ฟิน
2. (บาร) เน่ง ฮี้ เฟลญ ชะตอม บาร ปี? ฮี้ปุย คลี่ญ รอบ ตู่ฮ พ้อก แต้ย
3. (ปี?) ฮี้วาร์ ฮี้ ดี แลว แต่ นะ ซอบ
4. (ปิ่น) ฮี้ซูล
5. (ชุน) กันกัย
6. (เตร) ซาย วัช ตู่ฮ

การ ชิง พ้อก

1. (มวย) เจียด เน่ง ตวล ฮี้ เฟลี่ยด ฮี้ คาม วัช เทา ตู่ฮ เอญ พับ ชีร ชะกอ? เทา เทา ชะกอ?

2. (บาร) อุจ บอน ปะจิต แท้ฮ กอ อะโต คอง กอ เทา กะต๊อบ ตู่ฮ เอญ รูป กอ แลว แต่ นะ ชอบ ญั่ง โนวะ นะ ปา? กอ พ็อก แบบ โนว กอ? โคะ คอย ชั่ง ลาย ลอบ กอ พ็อก แลว นะ ชอบ ลาย โนว
3. (ปี่?) ชั่ง ฮี้คาง ชะม้อฮ บาร ฮี้คาง คอย ชั่ง กอ ชั่ง กอ ทูล
4. (ปุ่น) ชั่ง ลาย ฮี้คาง เจียด ฮี้วาร ชี ดี ชอบ ชั่ง ลาย ตะแกรง ตะแกรง ทูล คอย ชั่ง ลาย โชะ ลาย ตะแกรง นอม มวย ลาย บาง ญะ กอ? ออก เคลี่ง ลาย แลว แต่ อะ ญะ นะ ออก ชั่ง ลาย ฮี้ คาง ทูล กอ? ทูล

ป่ากับคนญัฮกุร

คนญัฮกุรมีความผูกพันกับป่ามานาน จนคนไทยทั่วไปรู้จักและเรียกว่าชาวบน คนดง คนภูเขา แต่คนญัฮกุร จะชอบให้เรียกว่า ญัฮกุร มากกว่า

ชุมชนบ้านวังอ้ายโพธิ์ได้รวมตัวกันกับคนบ้านไร่ ทำวิจัยเกี่ยวกับป่าชุมชนโคกดาวเปรียงเพื่อการอนุรักษ์ป่าและถ่ายทอดองค์ความรู้ต่าง ๆ เพื่อให้ลูกหลานและบุคคลทั่วไปได้ศึกษาเรียนรู้ต่อไป อีกทั้งยังเป็นการอนุรักษ์ภาษาญัฮกุรเพื่อให้ลูกหลานได้รู้จักชื่อของต้นไม้และใช้ประโยชน์อย่างไร รวมทั้งอาหาร ยาสมุนไพร ความเชื่อเกี่ยวกับป่าที่มีอยู่ในป่าชุมชนโคกดาวเปรียง

คนญัฮกุรเชื่อว่าในป่ามีน้ำดื่มกินและผลไม้ป่า ก่อนที่จะเข้าป่าก็ต้องทำพิธีขอจากป่าก่อน เพราะคนญัฮกุรเชื่อว่าป่าต้องมีเจ้าป่าผู้ดูแลสัตว์ทุกตัวตน พิธีนี้จะมีรูป เทียน ดอกไม้ เหล้า บุหรี่ หมาก ถ้าสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็จะต้องมีของทดแทน เช่น ลืมรูปเทียนก็ใช้ต้นสาบเสือที่แห้งแล้วมาจุดแทน หรือบนบานจะมาไหว้ก็ได้แต่ของที่ขาดไม่ได้เลยคือ เหล้า บุหรี่ หมาก และดอกไม้

การบนบานหรือบอกกล่าวก็จะพูดว่า ขอผักสักยกอด ใบใหญ่ขึ้นหนึ่ง การเดินทางครั้งนี้ขอให้ปลอดภัยจากสิ่งต่าง ๆ ขอให้อย่าพบเจอสิ่งที่เป็นอันตรายต่อตนเอง ถ้าพูดสิ่งใดไม่ถูกก็ขอภัยให้กับลูกช้างลูกม้าด้วย

เครีบี ญัฮพะนัฮ ญัฮกุร

พะนัฮ ญัฮกุร ท้อง คะ พะนอม ฮล่อ โล่ง เอย ต่อ พะนัฮ กวย พะนัฮ ลาว ทัว อรั ฮอก กุม
ตี ชาว บน ชาว ดง พะนัฮ เครีฮบี ฮอก โมะ ก็ นอม แต่ พะนัฮ ญัฮกุร กุม ซอม ฮอก ดุฮ กุม เอญู ตี
ญัฮกุร ยัฮกุร ญัฮ โดง วังโพ คะ โดง คะมะ รวม ชะกอก? งานวิจัย ปา? เรื่อง เครีบี คอง โดง วังโพ
ชื่อ เรื่อง โคก คาวเปรียง เพื่อ นะ โคะ อนุรักษ์ เอิล์ กุล พะนัฮ ชัง ฮีเกรา นะโคะ ชะติม ตี โคก
พะนอม เครีบี แดฮ นอม ประโยชน์ ญัฮ ฮาน นะ แทฮ ฮีญู ฮีญู แบบ โนว แทฮ ฮลา?ซุด ฮลา?
ทญู นะจา? โคะ ฮี กุฮ โคะ ญัฮกุร เชื่อ เรื่อง เครีบี พะนอม โคก คาวเปรียง ญัฮกุร ตี เนอ โคก เนอ
พะนอม นอม ดาก นอม แชจ นอม ฮลา?ซุ? ตี จาดโคะ นะล่อย เครีบี ล่อย พะนอม นะ ปา? พิธี
โทง ชะมื่อฮ พะนัฮ ญัฮกุร เชื่อ ตี เนอ เครีบี เนอ พะนอม นอม ฮีทอก กุร ฮีทอก พะนอม ทึ
อง เวลา ปา? พิธี กุม นอม รูป เทียน ปแระ นอม กะซู้ อะชลุบ เทา ทะวิด กอก? เจียด อะชลุบ ดอก
กาบ ญัฮ ฮลา?ซุ? กอก? กะซอก? ญิน กุล ชะติม “กาน ชาด เจา จัฮ โล่ง โทง ฮลา?ซุ? ฮลา?ซุ? ฮลา?
ทญู กุล มาน มาน เดอ พุด ชะโมะ ฮัร กอก? อย่า ถือ สา คำ นอม แต่ พะนัฮ กุฮ ละฮัฮ เดิม” นัง
ค้อฮ กอก? อรั เทียว เครีบี เทียว พะนอม โคะ แบบ กุฮ ลูจ ปาก พะนัฮ ญัฮกุร เชื่อ ตี ปา? แบบ อ่อ
ทูล นะ กุฮ นอม อะญัฮ แทฮ นาน กอก? เลย ปาด แบบ อ่อ โล่ง ต่อ ต่อ ชะกอก? ต่อ แลจ ดุก ฮัย อ่อ

ความเชื่อเกี่ยวกับน้ำของชาวญัฮกุรบ้านวังอ้ายโพธิ์

บ้านวังอ้ายโพธิ์เป็นหมู่บ้านที่ติดกับป่า ภูเขา น้ำใสเป็นต้วปลา มีภาษาท้องถิ่นหลายภาษา มีอยู่หนึ่งภาษาที่คนไทยหรือคนพื้นถิ่นเรียก ชาวบน หรือ คนดง แต่เจ้าของภาษาเรียกตัวเองว่า ญัฮกุร โดยที่ “ญัฮ” แปลว่า “คน” ส่วน “กุร” แปลว่า “ภูเขา”

ชนเผ่าญัฮกุรมีเรื่องเล่าและอยากจะทำทอดความรู้และเรื่องเล่าให้คนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้ เรื่องราว ความเป็นมา วิถีชีวิต แต่ความคิดกลับตรงกันข้าม ไม่มีใครสนใจสักเท่าไร ถึงจะมีก็น้อย คนที่จะฟัง ผู้เฒ่าเล่าบางคนก็คิดว่าเป็นเรื่องไม่ทันสมัย ล้าหลัง บางคนก็คิดอย่างนั้น แม้แต่ภาษาก็พูดแบบเขิน ๆ (ไม่เต็มร้อย) กลัวเขารู้ว่าญัฮกุรไม่อินเตอร์เหมือนคนไทยกลางพูดภาษาฝรั่ง บ้างก็คิดว่าพูดแล้วได้อะไร

ผู้เฒ่าบ้านวังอ้ายโพธิ์มีความรู้เกี่ยวกับป่า ความเชื่อ ภูมิปัญญา ในการทำกิน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แต่จะมีสักกี่คนที่สนใจและตั้งใจฟัง และสนใจจะจดบันทึกไว้เป็นเรื่องเล่าต่อไปให้ลูกหลานได้รู้ (รวมทั้งคนเขียน) เมื่อท้องมันร้องสมองยอมไม่เปิด ท้อง สมอง ใจ เปิดใจในการทำงาน ทุกอย่างต้องการความสมดุล บ้าน ป่า น้ำ ภูเขา เป็นสิ่งที่ทุกคนจะต้องใช้

ป่าเป็นตลาดนัดที่ขายแบบขาดทุน และแจกแถมฟรีให้กับคนทุกชนชั้นทั่วโลก พระพุทธเจ้าก็ใช้ป่าเป็นที่สงบ คนใช้ป่าเพื่อแลกเงิน มีป่าก็มีปัจจัย 1. น้ำ 2. อากาศ ลมหายใจ 3. อาหาร พืช 4. ยามาจากพืช

ทางด้านความเชื่อเกี่ยวกับน้ำเอง ผู้เฒ่าญัฮกุรบอกลูกหลานว่าห้ามฉี่ในน้ำ เพราะตายแล้วจะกลายเป็นปลิง รวมทั้งอย่าทำให้น้ำสกปรก เพราะเงือกจะมาเอาชีวิต อาจจะเจ็บไขได้ป่วย

เรื่อง ปะโตว

พระนี่ ญัฏกร ท้อง แฉ้น ญัฏ พระนอมกร. ดากละอ้ง ตอคะมัย ตูกาง. ดูกฮัย. พระนี่ กวย
ฮอก

พระนี่ญัฏกร ดีชาวบน คนดง. แต่พระนี่ญัฏกร ฮอก ตูย เอญู ดี ญัฏกร ญัฏ คือ พระนี่. กร คือ ดี?
ดี.โรม

ชะกอง.ฮโลง ดินนังเดิมนังดือฮ พระนี่ ญัฏกร นอมเรื่อง เล่านังเดิม นังดือฮ. บือก กะชอ? กุล พระนี่
รูน

ตะมี. กุล ชะดีม. ดีชะมีฮ คือฮโลง. ชีรจา? ชีรฮาบ ท้องจา? กอญ้งฮาน. แต่เน็กคิกกอ. ญัฮมวย
อย่าง กุฮนอม อะญัฮนะบือกทะโมะ. นอมกอนอม แฉ้นดญัฮ. เปญูยอง เล่าปะโตว. กะชอ? กุลกอดี.
กุฮทันโดง ทันเมือง. ปางพักฮีเกลาญิน. เรีกกอคิตญ้งออง. แม่แต่ฟุด กอค่าะ. ฟุดกุฮปัญพะซาง.
พิจญิน ชะดีม

ดีแทฮญัฏกร. กุฮพริฮ ญ้งฟุด กวย ฟุด พระรัง. เรีกญัฮ ฟุดดี. ฟุดทูล นะโคะ ฮะโมะ". ญัฮปะชู ญัฮ
กร ชะดีม เรื่อง เครีบ พระนอม. นอม ภูมิปัญญา. ชีรปางจา? นังชะมีฮคือฮ. ตอแล้จอลอง.นะนอม
จี?ญัฮ ฮนใจ. นะจืด เคียน บันทีก เอิล แทฮ เรื่องราว กุล กวน เจา. นะโคะ ชะดีม(รวมทั้งคน
เขียน).พอฟุง แดฮพริฮ กะด้ง แดฮ กุฮบือก. ฟุง กะด้ง ลูกฮีญม บือก กอ ปา? งานโตะ. ดูกอยาง
ปา?พอดีดีดี. อึง พระนอม ดาก กร แทฮคอง ดูกญัฮ. พระนอม แทฮ ตลาดนัด ดีคะโย คาด ทูน

เคิลนะ เจจ กุล พระนี่ ดูกญัฮ. ดูก ชัน ตอทั่ว แพนดี?. ลุง กอท้อง พระนอม แดฮ ชะงัด.
พระนี่ อวร พระนอม เพือ แลก แทฮ ปรัก. นอมพระนอม กอ? นอม1 ดาก. 2.คะยาล เอิล 3. คองจา?
ฮลา?ชู?. 4. ฮีญย โคะ นัง ดัมชู? ชู?เคลิง งาม อย่าง.

ความเชื่อเรื่อง ดาก. เปญู ยอง ญัฏกร กะชอ?ดี. กุฮกุล กวนเจา. อาเนน อาจรูฮ ออก ดาก
กะเจ็ดฮ.นะเกิด แทฮชะเลิง. ง. อย่าปา?ดากเปือน นะนอม เจือก โล่ง เจียด. พระนี่ อันคือฮ. ปา?
กุล ชัช แทฮ โคะ

วิถีชีวิตกลุ่มคนญัฮกุร

ชาวญัฮกุรทำมาหากินด้วยการทำไร่ เป็นพรานป่า หาเลี้ยงครอบครัวแบบเรียบง่าย ไร่ของชาวญัฮกุรส่วนมากเป็นไร่ข้าวปลูกแบบบพอกิน ในไร่จะมีพริก มะเขือ ข้าว อ้อย มัน เผือก ถั่วเขียว ข้าวโพด ละหุ่ง ข้าวฟ่าง งา ข้าว ตะไคร้ โหระพา แมงลัก กระเพรา กระวาน

กับข้าวของชาวญัฮกุรก็มีปลา เนื้อ น้ำพริก ถ้าอยากกินปลาก็จะดักตุ้ม โดยใช้ปลวกตัวเล็กใส่เป็นเหยื่อปลา ตุ้มมีสองชนิด มีตุ้มกลางวันกับตุ้มกลางคืน ถ้าอยากกินหนู กระแต กระรอกก็ทำกับดัก มีไม้ดีด ผลไม้ของชาวญัฮกุรมีอยู่ในป่าและในไร่ ผลไม้เช่น มะไฟ (เปล) , มะม่วง (แนง) , พญาใจ (ตะดาว), ลำดวน (กะกโลกวาง)

วิถีปาจา? พระนัธ ญัธกร

พระนัธ ญัธกร ปาจา? ปาด คมะะ แท้ ฮ พราน ชีร จิม กรอบ ครัว แบบ ง่าย คมะะ คอง
ญัธกร แท้ฮ คมะะ ออก ชโร? พระโยก แบบ พอ จาด เนอ คมะะ นอม ปะแกว นอม ตะออง เบา เต
รา พร่าด ญัธ ละฮ่ง เตี ล ระเงา ระวาง ระวาง ฮนม ฮลา? เครา เครา เอิ้ล นุฮ เนียร ชีร ฮวา? เอี ล
จาด เวลา แพ้ รย ละลืม ปาด ฮวาด ทัก ดาย บ๊อก จาด กาด

กอ? อัว ตั้ง ตุ่ม กอ? นอม บา? อย่าง นอม ตุ่ม ตะงัย ตุ่ม ปะตัม บ๊อก จา? ฮนัธ จาด
ฮนาค กอง กอง ปาด มัย ดีด บ๊อก จาด แห้ง กือ? นอม ตัม ชาก ตัม พระนอม แห้ง ทะเรียว แห้ง
เปล แห้ง ปะจ้อ กอ? นอม แห้ง โตรก แห้ง ฮีมลา แห้ง พระล็ก พระลือ กุฮ แบ้ง ราญ ญั่ง ดุก ฮัย อ่อ

เรื่อง บ้านญี่ฮก

ญัฮกุรเป็นชื่อเรียกตัวตนของคนญัฮกุรที่อาศัยอยู่ในป่ามาช้านาน จนคนไทยเรียกว่า คนดง คนป่า หรือชาวดง คนญัฮกุรมีวิถีชีวิตเรียบง่ายแบบพอเพียง ในสมัยก่อนเพราะป่ามีความอุดมสมบูรณ์ สัตว์ป่ามีมากมาย คนญัฮกุรชอบอาชีพทำไร่ข้าว ในไร่ข้าวก็นะปลุก กล้วย อ้อย เผือก มัน ถั่ว ตะไคร้ ข่า ขิง และแตงไทย แตงโม และอีกหลายอย่าง แต่การจะทำไรจะต้องไปสำรวจและทำพิธีขอจากปาก่อน

ไร้ของชาวญัฮกุรทำมากที่สุดประมาณ 4- 5 ไร่ต่อครอบครัว ชาวญัฮกุรมีความเชื่อเรื่องผีเจ้าที่ เจ้าทาง เจ้าป่า เจ้าเขา และนับถือศาสนาพุทธ เชื่อเรื่องเวทมนต์ ของขลัง คาถาอาคม เมื่อสมัยก่อนคน ญัฮกุรเรียนหนังสือกับพระและให้ความเคารพผู้สูงอายุ (ไม่เหมือนโนสมัยนี้)

การสร้างบ้านแบบญ้อกูร จะใช้ไม้งามแก่นลอนจำนวน 9 ต้น ฝาบ้านทำจากไม้ไผ่โดยการนำมาสับแบ่งออกเป็นแผ่น ใช้ปูพื้น ทำฝา หลังคามุงด้วยหญ้าคา หน้าจั่วเป็นหน้าจั่วแบบ “หัวแมว” หรือ กระต๊อบเมียว

อุปกรณ์เครื่องเรือน (เครื่องสี?) ญัฐกร

ญ้อกร	ไทย
ชู?ฮือซุง	ไม้เสา
ชู?ต็อง	ไม้รูด
ชู?มลีญ	ไม้ตง
ชู?คือ?	ไม้ซื่อ
ชู?แปกะเต บือซุง	ไม้แปหัวเสา
ชู?ดั่ง?	ไม้ตั้ง
ชู?อกไก่	ไม้อกไก่
ชู?ซันทัน	ไม้ค้ำอกไก่
ชู?ชะโอ?	ไม้กลอน
ชู?ฟาดเต บอชู?ชะโอ?	ไม้ฟาดหัวกลอน
ชู?เคลิ บ	ไม้คั่นลบ

ญัฮกุร	ไทย
ชู?ซัดนู?	ไม้เลียบคันลอบ
ชู?พุยลาย?	ไม้ฟากปูพื้น
ชู?ตะน้อง	ไม้ผูกไม้รัดไม้ตง
ชู?ทะแนจ – อีนิจ – อะโต เอิลทัก	ตอกใหญ่ – ตอกเล็กผูกมัด
แพก	หญ้าแฝก
กระตือบเมียว	หัวแมว
ลา?คลุงปา?ปะมั่ง	ใบพลวงทำฝา
ปะตา?กลาง	จั่ว
กะฮอบ	กันสาด
แคช	นอกชาน
ตะนุน	บันได
ชู?รองซุงแพก	ไม้รองตีนหญ้า
อีมรัง	ประตู
อิจูร	เตาไฟ
ระเนิง	เชิงเอาไว้เก็บของ
โรงคร้ว	โรงครัว
ละเบียงเอิลทองวิญ	ระเบียงนั่งพักผ่อน

วิธีการทำบ้านญัฮกุร

เมื่อชาวญัฮกุรต้องการสร้างบ้านก็ต้องไปหาตัดไม้ทำเสา ไม้ที่นิยมมาทำเป็นไม้เสาบ้านญัฮกุรคือไม้เต็งรัง ไม้แดง และไม้ประดู่ ส่วนไม้ที่ใช้เป็นไม้เครื่องบนจะต้องเป็นไม้ไผ่ ไม้รวก และไม้ไผ่บาง

เมื่อหาไม้อุปกรณ์ครบและหญ้าแฝกเพียงพอแล้ว เจ้าของบ้านก็จะไปขอแรงเพื่อนบ้านมาช่วยกันยกบ้าน และเมื่อเพื่อนบ้านมาถึงบ้านเจ้าภาพแล้ว ชาวบ้านก็จะช่วยกันสร้างบ้านโดยที่ฝ่าย

หนึ่งเป็นช่างวัด วัดไม้ให้ได้สัดส่วนแล้วอีกฝ่ายก็จะซุดหลุมเสา อีกฝ่ายหนึ่งก็จะช่วยกันจักตอก ตอกเส้นใหญ่ ตอกเส้นเล็ก เพื่อจะเอาไว้อัดผูกมัด

ผู้เป็นช่างทำบ้านจะต้องบากไม้หัวเทียน เจาะไม้ซื่อ ไม้แป บากง่ามเสา เมื่อได้เวลาแล้วก็จะช่วยกันยกเสาทั้งเก้าต้น ช่างก็พาตมไม้ลอดวางลงที่ง่ามเสา เมื่อช่างเล็งด้วยสายตาได้ระดับแล้วก็จะเอาไม้ซื่อใส่ลงที่หัวเทียนและไม้แปใส่ทับลงที่ไม้ซื่อและเอาตอกมามัดที่ซื่อกับที่ไม้แปจนแน่นหนา หลังจากนั้นก็จะติดตั้งไม้ตั้งระหว่างกึ่งกลางไม้ลอด เมื่อมัดไม้ตั้งติดกับไม้ซื่อจนตึงก็เอาไม้อกไก่ ฆากกับไม้ตั้ง ช่างก็จะช่วยกันติดไม้กลอนเรียบร้อยก็จะเอาหญ้าแฝกมุงหลังคา เสร็จเรียบร้อยแล้ว เจ้าภาพก็จะหาอาหารเลี้ยงแขกที่มาช่วยกันยกบ้านตามความเหมาะสม ถ้าไม่เสร็จในวันนั้นก็ช่วยกันในวันต่อไปจนเสร็จ

ประโยชน์ใช้สอยจากบ้านญ้อ

หน้าจั่วของบ้านญ้อจะหันหน้าไปทางทิศตะวันออก บ้านส่วนใหญ่จะมีห้องนอนสองห้อง มีห้องครัวเอาไว้อัดของ และมีระเบียงเป็นห้องนั่งเล่นหรือห้องรับแขก โดยที่มีข้อห้ามสำคัญอยู่ว่า เตาไฟห้ามติดหน้าประตู

ที่เก็บอาหารชาวญ้อเรียกว่า “กระเนิง” บริเวณเตาไฟจะมีไหใส่เกลือ ตระกร้าใส่พริกแห้ง ปลาร้า เตาไฟทำด้วยไม้สีท่อนยาวประมาณหนึ่งเมตร มีลักษณะสี่เหลี่ยม จะตั้งเอาไว้ในครัวแล้ววาง กาบกล้วยไว้ข้างในเตาแล้วเอาดินกลบเพื่อไม่ให้ขี้เถ้ากระจายออกมานอกเตา ระเบียงจะต้องยกติด กับบ้านหลังใหญ่อยู่ทิศตะวันตก

เมื่อแขกมาบ้านเจ้าของบ้านจะต้องต้อนรับด้วยน้ำเปล่าและยาเส้น นอกจากนี้แล้ว ชาวญ้อ จะใช้ภาชนะใส่อาหารที่ทำจากใบตอง (ลา?) แทนจานข้าว ใช้เปลือกหอย (ฮือโล? กาบ) แทนช้อน และใช้กระบอกไม้ไผ่ (ดิญทุญชะล่า) แทนแก้วน้ำ

เรื่อง ฮี?ญฮกร

ญฮกร แท้ซ ซื่อ ฮอก ดุฮ เอญ. คองพะนือ ญฮกร. ดีท็อง เนอ พะนอม โล่ง ลอ? เอ่ย. ตอ พะนือ ภาย ฮอก ดี “คนดง” “คนป่า” ฮือ? “ชาวบน”. พะนือ ญฮกร. ท็อง แบบ พอ อว พอ จา?. ซะมื่อฮ คื่อฮ เคิล พอริ พุน. นอม ซาละซัด เคลิง อย่าง. พะนือ ญฮกร ขอบ ปาง คะมะ ซโร?. เนอ คะมะ ซโร?. กอเติล พรัด. เบา เตรา ฟาย ซริม วางทราญ. ปะวีญ พักคะญา กะอีล พลิก เคลิง อย่าง. แต่ คั่น นะปา?. นะฮร์ กะดัฮ ปา?พิที. โทง นัง เกริ บ นังพะนอม ซะมื่อฮ. คะมะ คอง ญฮกร. ปาง เคลิง ซุด แค 4 – 5 ไร่. ตอ มวย ครัว. ญฮกร เชื้อ ดี เนอ พะนอม เกริ บ นอม ตะลา?. นอบ ฮือ ท็อก ที่ ท็อง พะนอม. ดุกกร ค่วบ กะดัฮ ที่. ญฮกร นับทือ ลุง. เชื้อ เรื่อง กะพรุ คาทา ดากฮมอน. ซะมื่อฮ คื่อฮ. ญฮกร เรียน หนังสือ (ปิง) ญฮลุง. เชื้อญฮปะซู้ ดี ปะโตง กะซอ? (กุฮ ยัง ออ? ลอ?)

ปาฮือ? ญัง ญฮกร. นะเจียด ซู? แก่น ล่อน แท้ซ คาบ 12 ตัม. ปะม้ง กอ เจียด ทุญ. ป้อ แท้ซ พุซ. แท้ซ แพน เจียดป้ง ฮลาย. กะมุง เจียด ฮโว? กะทุร. นอม จัว ฮีตุล ปา? กะด็อบ เมียว. ปา? กุล ฮโว? ฮอก กะด็อบ เมียว.

ญฮกร เอญ นะ ปา? ฮือ?. กอ กะดัฮ นัง ญฮ ปะซู้. กุล พะ มะ เปญ ยอง ปะโตวกะซอ?. นะ ปา? ญัง ฮาน ซะมื่อฮ นะปา?. กอ ซีร ฮโว? โล่ง กรอง แท้ซ ตับ. นะเจียด เคลิง ฮือ แญ็ด. ลัง อะ โต ฮือ ฮีแนจ กอ นะ ฮมาญ ญฮปะซู้. คอง ดี นะยุก ฮือ? กอนอม

1. (มวย) ตัมซู? ปา? ฮีซุง ต็อง ฮี มลัญ คือ?
2. (บาร) ฮีม็อก บุน
3. (ปี้?) ทุญ ปา? พุซ ซู?กลอน ทะแน็ค ซู? ทัก ซุง ฮโว?
4. (ป้น) ฮโว? ปา? กะด็อบ เมียว ฮโร? ครอง ทุล
5. (ซุน) ฮลา? คลุง
6. (เตรา) พะนือ ดี เคย ปา? โล่ง ซะมื่อฮ ญฮปะซู้. นะโคะ กะซอ?

ซีร เคื่อง ยุก ฮือ? โล่ง เกริ บ. กอ นะ เจียด ทุญ ละ เดจ โล่ง วัซ จีร ฮีมลุง ฮีซุง. ฮัย ยุก ฮือ ซุง. พะนือ ญฮกร นะ ซ่วย ซะกอ? ทุล กอ กุล ญฮ ปะซู้ กะซอ? คอย แล้ง กะดัฮ กุล เดียว กุล เมาะ ปา? ฮือ? ทุล. ตะลาฮือ? นะโตกดาก ติน ฮือ? ซะมื่อฮ. กอ พุด ดี “กุล็ท็อง ละเงิม ซะบาย ญัง ดาก เนอ” กอ ซีร โปง ดาก โล่ง กุล พะนือ ดุก ญฮ จา?. ทื่อ ดี ฮือ? ออ? บริบุน กุฮ ฮือด.

พะนือ ญฮกร ปา? ฮือ? เอิล ท็อง เอิล ปุญ. เปญ ยอง เล่า กุล ทะโมะ ดี. ซะมื่อฮ คื่อฮ พะ นือ กอ ซัง เกด กะดัฮ. นัง ฮนุย. พอ แพร็ ย จิส. ฮนุย ยะ ตะกัลป์ คาบ ซู? ทัง ฮลา?. ทุล กอ เจียด รong ท็อง. แพร็ ย จิส โยก ฮนุย แพร็ม. กะดัฮ ฮีเจียม ทุฮ ฮีแนจ. แด้ซ เจียด ฮลา? ฮโว?. โล่ง ที่ มวย อัน ตมาญ ปา? ฮือ ปวย. แด้ซ ล่อบ แพร็ ย บอน โตรว. ตีด พอ ดี ญฮ ดุฮ แด้ซ. ดุฮ ฮีเจียม กุฮ แพร็ม. กอเลย ปา? ยัง ฮีเจียม. ฮือ? ท็อง นอม เอิล ล่อบ แพร็ ย, ตะฮัย ฮัย เทียง ล่อบ กะเตา.

กัน ซาละ ซัด นอม พิด ฮีเปญ นะ โล่ง กิด ตอน ปะตัม. กะมูร ปา? กะต็อบ เมียว. เอี ล บาร ฮีคาง.
กัน โกว อะโต โล่งจับ กะมูร. กัน ซัซ แซย นะท็อง ซะบาย ซะมุด

มอโองแตก

เมื่อก่อนทางเส้นนี้ ไม่ใช่ทางสองเลนแบบนี้ แต่เป็นทางของล้อเกวียน และเป็นเส้นทางของกลุ่มชนไม่ชุกและเป็นเส้นทางเดินของชาวบ้านไร่ที่หาอยู่หากินแถวแถบนี้ แต่ก่อนคนขายของแบบทุกวันนี้ไม่ค่อยมี นาน ๆ ที่จึงจะมีพ่อค้ามาขายของสักที หนึ่งกลางแปลงก็ไม่ค่อยมี พ่อค้าส่วนใหญ่ก็จะมาขายของจะเป็นพวกน้ำปลาและเกลือ

มีมาวันหนึ่ง มีพ่อค้าขายโองจากราชบุรี บรรทุกโองมาจนเต็มรถสิบล้อ พ่อค้าโองเล่าว่าจะเอาโองมาขายที่บ้านไร่และหมู่บ้านใกล้เคียง บังเอิญรถบรรทุกเกิดเสียหลักขึ้นเนินมอไม่ไหวก็เลยไหลลงข้างทางรถคว่ำ ทำให้โองที่บรรทุกมาแตกเหลือใบเดียว

หลังจากนั้นชาวบ้านมาเห็นก็ช่วยกันเอาไม้จัดรถ และเอารถไถลากขึ้นมา ชาวบ้านบางคนพูดกันต่าง ๆ นานา ชาวบ้านเชื่อในสิ่งเร้นลับว่ามันมีจริง เชื่อว่าพ่อค้าโองไม่ไหวเจ้าที่เจ้าทาง ชาวบ้านเดินผ่านจุดนี้ก็พูดกันแต่เรื่องโองแตก พอพูดกันบ่อย ๆ ก็เลยเป็นที่มาของชื่อ “มอโองแตก” มาจนถึงทุกวันนี้

ผีปอบฉบับญัฮกุร

เรื่องผีปอบ หรือ ผีคะมวก ชาวญัฮกุรรู้ดีว่าเป็นผีแบบไหน ถ้าพูดเรื่องถือกันว่าเป็นเรื่องไม่ดี หากพูดเรื่องผีปอบ หรือผีคะมวก ผู้เฒ่าผู้แก่บอกว่า ให้ตีหัวเข้าตัวเองก่อน (ความเชื่อของคนญัฮกุร) ว่าหัวเข้าคนเราเป็นพาหนะไปบอกผีปอบหรือผีคะมวก

ถ้าพูดว่าคนนั้นเป็นผีปอบ หรือพูดเรื่องคนโน้นโดนสิง ก็ต้องเอามือตีหัวเข้าตัวเองทุกครั้ง เวลาที่พูด เพราะเชื่อว่าถ้าไม่ดีหัวเข้า หัวเข้าก็จะไปบอกปอบ หรือผีคะมวก ผีปอบ หรือ ผีคะมวก ก็รู้ว่า ใครคนไหนนินทาเรื่องตน เพราะคนญัฮกุรเชื่อสิ่งเร้นลับ เป็นสิ่งที่มองไม่เห็น จึงไม่ควรพูด เพราะมันเป็นเรื่องไม่ดี.... จะเป็นภัยกับตนเอง (ไม่ควรพูด)

น้ำตกเทพนา

น้ำตกเทพนาเป็นน้ำตกที่อยู่ในป่า เขตพื้นที่ตำบลบ้านไร่ เป็นน้ำตกขนาดเล็ก พอหน้าฝน น้ำจะมาก หน้าแล้งน้ำจะไม่ค่อยมี แม่ผมเคยเล่าว่าเมื่อก่อนน้ำตกแห่งนี้น้ำใสสะอาดมากจนเป็นสีเขียว มีอยู่ปีหนึ่ง เกิดฝนตกหนักมากในรอบปี ฝนตกเป็นอาทิตย์ น้ำป่าไหลแรงมาก จนพัดเอาต้นยางที่เขาสัมปทานป่าต้นยางที่ตัดเอาไว้ก็โดนน้ำพัดไหลลงมาที่อ่างน้ำตก อ่างน้ำก็เต็มไปด้วยต้นยาง คนญัฮกุรมาเห็นก็เลยเรียกชื่อว่า “น้ำตกคะยางดุน” จากนั้นคนไทยเรียกเพี้ยนกันไปว่า “น้ำตกวังอาตุล”

คนญัฮกุรคนแรกที่กล้าเล่นน้ำตกนี้ชื่อนาย ช้อจ ยี่จตุรัส เป็นคนแรกที่กล้ากระโดดน้ำตก ซึ่งเมื่อก่อนอยู่กลางป่าที่บึกบึนกลัว แต่เมื่อนายช้อจกระโดดน้ำตกแล้ว ก็ไม่มีใครกลัว พอหน้าร้อนหนุ่มสาวชาวญัฮกุรจะลงเล่นน้ำเป็นประจำเวลาหน้าร้อน

น้ำตกเทพนาเมื่อก่อนน้ำสะอาดมาก สัตว์ป่าชุกชุม ผาแถวนี้มีต้นไม้ชนิดหนึ่งมากที่สุดคือต้นมะขามป้อม สัตว์จำพวกแก้ง กวาง และกระเจงจะมากินลูกมะขามป้อม และพื้นที่บริเวณนี้ยังเป็นที่พักแรมของกลุ่มควานช้างที่มาลากไม้

เมื่อก่อนพ่อของผมเคยเล่าว่า มะขามป้อมแถวนี้มีมากที่สุดเท่าที่เคยพบมา เมื่อก่อนคนญัฮกุรจะมალ่าสัตว์บริเวณนี้เพราะสัตว์จะมากินลูกมะขามป้อม ซึ่งคนญัฮกุรเรียกมะขามป้อมว่า “แซ้จฮิหวด”

น้ำตกนี้มีหินดาดยาวมาก คนญัฮกุรเรียกว่า “กะต้อฮิหวด” ก็เป็นที่มาของน้ำตกตาหวด เพราะคนไทยเนรยกเพี้ยนจาก “ฮิหวด” เป็น ตาหวด ส่วนคำว่า “กะต้อ” ภาษาญัฮกุรแปลว่า “หินดาด” ส่วน “ฮิหวด” ก็คือมะขามป้อม ซึ่งถ้าเรียกแบบชาวญัฮกุรก็จะเรียกว่า “ดากกะต้อฮิหวด” เรียกตรง ๆ เป็นภาษาไทยก็เป็น “น้ำตกมะขามป้อม” แต่เดี๋ยวนี้จะเรียกอยู่บ้างก็คือชื่อ “น้ำตกหินดาดตาหวด”

น้ำตกหินดาดตาหวดเป็นที่รู้จักมากของชาวบ้าน ต่อมานายอำเภอ นายประธาน วิไลชล ก็มาเปลี่ยนเป็น “น้ำตกเทพนา” แต่ชื่อน้ำตกชาวญัฮกุรรู้จักคือชื่อ “น้ำตกกะต้อฮิหวด” หรือ “น้ำตกคะยางดุน” ส่วนชาวบ้านคนไทยเมื่อก่อนรู้แต่ชื่อ “น้ำตกหินดาดตาหวด” หรือ “น้ำตกวังอาตุล” ในขณะที่นักท่องเที่ยวรู้แต่ว่าเป็น “น้ำตกเทพนา” แค่นั้นเอง

กลอย

เมื่อก่อนรุ่นแม่ของยาย ไม่มีข้าวกิน จึงขูดกลอยขึ้นมากินแทนข้าว แต่การกินกลอย จะต้องนำมาทำให้จืดก่อนจึงจะกินได้ และจะทำแค่พอกินในแต่ละวัน

กลอยมีสองชนิด มีกลอยขาวจ้าว เครื่องของกลอยจะขาวนวลปนเขียว และกลอยขาวเหนียว เครื่องจะสีม่วงเข้มเกือบดำ เครื่องเถาวัลย์กลอยจะเป็นหนาม มีใบสามแฉก ออกดอกเป็นช่อมีกลิ่นหอม

การทำกลอย ต้องขูดเอาหัวกลอยที่อยู่ใต้ดินมาปอกเปลือกออกหนาพอประมาณ (เหมือนปอกสับปะรด) แล้วนำมาล้างน้ำให้สะอาด หมดจากดิน นำมาผ่าเป็น 2 ชั้นหรือ 4 ชั้น เพื่อมาผานเป็นแผ่นบาง ๆ เพราะกลอยมีหัวเล็ก หัวใหญ่ ผานเสร็จแล้วโรยเกลือใส่พอประมาณ ให้สังเกตว่ากลอยนั้นอ่อนนุ่ม โดยใช้มือขาวหรือคลุกเคล้าเกลือกับกลอย ไม่ต้องใส่น้ำเยอะ (ใส่แค่หนึ่งต่อสาม) เพราะในหัวของกลอยก็มีน้ำ หมักกลอยไว้ในโถงและนำไปปล้ำหรือโบสส้มโอบมาทับไว้ด้านบน ใช้ก้อนหินทับไว้ด้านบนไม่ให้กลอยนั้นลอย ถ้ากลอย กลอยจะเป็นสีดำ หงิกงอ และอาจจะเมา

รุ่นทวด (แม่ของยาย) จะหมักใส่หินทรายที่เป็นบ่อ หรือ ลานหินที่เป็นบ่อขนาดเล็กที่เกิดตามธรรมชาติ หมักไว้ 3 วัน 3 คืน คนญ้อฮูเรียก “หมักน้ำโซ่” แล้วนำตะกร้าที่สานกันห่างมาใส่ (ถ้าหมักหรือทำไม่ถูกจะทำให้เมาและอาจถึงขั้นเสียชีวิตได้) และล้างเท้าให้สะอาดแล้วมาเหยียบให้น้ำโซ่สะอาด หรือหมดน้ำโซ่ เสร็จแล้วนำมาล้างน้ำจืด 2 คืน ใช้เท้าเหยียบดูอีกว่าน้ำใสหรือยังและดูว่ากลิ่นของกลอยหอมหรือไม่ ถ้าเหยียบดูแล้วน้ำใส ดมกลิ่นหอมสามารถเอามาหนึ่งกินได้

การทำกลอยกินนี้จะต้องเรียนรู้จากผู้มีประสบการณ์ คนญ้อฮูได้ถ่ายทอดความรู้โดยตรงแบบครอบครัว ซึ่งมักจะสอนต่อ ๆ กันว่าการขูดกลอยมาทำกินนั้น ชาวญ้อฮูจะทำในช่วงเดือน 10 - 11 หรือราว ๆ เดือนกันยายน – เดือนตุลาคม

สมัยก่อนไม่มีผงซักฟอก คนญ้อฮูใช้หัวของกลอยมาถูผ้า ลุงเล่าว่า คนทำกลอยมือจะขาว เพราะกลอยกัดมือ ผิวมือจะบาง ถ้าหนึ่งใส่ฟักทองก็กินกับน้ำพริก กับแกง หรือทำของหวานก็ได้ ใส่น้ำตาลโรยมาพริ้วก็อร่อย ถ้าทำเยอะก็จะนำมาตากแดดจนแห้งและเก็บไว้ได้นาน ถ้าใช้ซักผ้าต้องใช้หัวกลอยดิบมาถูกับผ้าแล้วล้างน้ำตากแดดก็ใส่ได้

มีเรื่องเล่าว่า ยายคะม้ายเป็นภรรยาของพราน ไปเที่ยวป่าล่าสัตว์ไม่ยอมกลับบ้าน เพราะว่าเมื่อสมัยนั้นกลอยกินแล้วไม่เมา กินดิบได้เหมือนมันแกว ยายคะม้ายคอยนานหลายวัน นายพรานก็ไม่กลับมาบ้านสักทีจึงไปขูดกลอย แล้วฉีรดหัวของกลอยและสาปขอให้พืชที่เป็นหัวต้องนำมาทำให้สุกเสียก่อนถึงกินได้ แต่กลอยให้เมาจากทุกชนิดต้องหมักและล้างน้ำก่อนจึงจะกินได้ จากนั้นไม่นาน นายพรานก็ต้องกลับมาบ้าน เพราะกลอยกินไม่ได้ มันเทียบหัวก็ปักเป็นแนวตรงและเล็ก มันเล็บมือนางก็ลึกลง เพราะยายคะม้ายสาปเอาไว้ด้วยแรงคิดถึงนายพราน และไม่นาน นายพรานก็กลับมาหายายคะม้ายผู้เป็นภรรยาเพราะมัน กลอยกินดิบอีกไม่ได้

ดอกของกลอยและความหอมของกลิ่นดอกนั้น หนุ่มสาวคนญ้อจะนำมาพุดเปรียบเปรย
หรือนำมาร้องป้า?เรเร ชมไพร หอมดอกของกลอย สาวบางคนก็นำดอกของกลอยมาทัดและเสียบ
ผมมวยที่เกล้าไว้ เรื่องของกลอย ขอร้อยใจผูกพันระหว่างป้ากับคนนั้นจะขาดกันไม่ได้

อาหารจากธรรมชาติ

อาหารที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ที่ไร้สารเคมี เช่น ผัก ก็จะมีผักหวานป่า ผักหนาม หน่อไม้ ผักสะเดา ยอดอ่อนดอกตีนนก หนุ่ยนาง ตันข้าวอ่อน ยอดหวาย ผักยอดจุฬา ยอดชะเม็ด กะบูก (ภาษาอีสานเรียกต้นอีลอก) ผักอีหนู ยอดแตว แคป่า (ภาษาญ้อเรียก กะเตี๋ยเวีย) กระชาย กระเทียม และเห็ดต่าง ๆ ที่กินได้เช่นเห็ดละโงก เห็ดนางหงส์ เห็ดน้ำหมาก เห็ดไค เห็ดกระด้าง เห็ดถ่าน และยังมีอีกมาก

อาหารบก ก็มีเกว๋ลย์ต่าง ๆ ขนาดเล็ก ก็มีไข่มดแดง แมลงทับ (ฮี้เพม) แต้ (ซัซ) ตะกวด เต่า (ที้?) กระรอก (โปรก) กระแต ชะมด บ่าง ฯลฯ

สัตว์น้ำก็มี กุ้ง (คู้ย) ปลา (ฮี้ตาม) ปลา (กา?) แมงดา ฯลฯ

สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำก็กิน กบ (ค่าว) อึ่ง (ฮี้ญ) เขียด

สัตว์ปีกก็กิน เช่น ไก่ป่า (ซาง) และนก (ฮี้เจียม) ไม่กินแต่นกกา (กัลอาก) กับอีแร้ง (ตะมวด)

พืชที่อยู่ใต้ดินบางชนิดก็เก็บมากินได้ เช่น ชอกแม้อ กา?เดญ, กะโตวา (รู้แต่ภาษาญ้อกร ภาษาไทยไม่รู้เรียกว่าอะไร?)

ผลไม้ป่าก็มี มะม่วงน้ำ (ป่า) ผลนมวัว เล็บแมว ลำดวน ตะขบ ลูกหวาย มะขามป้อม มะไฟ ส้มกลีบ (แซ้วฮี้มเจา) คอแลน ผลพญาโจร มะหาด และ หว้า

ภาคผนวก ง.

บันทึกของนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม

ความรักในใจของกันงาม ต่อมา

น้ำเป็นสิ่งที่จำเป็นของ หัน มี หันไม้มาก
มายและผลไม้มันต่าง ๆ อย่างอื่นนั้น
หันได้ทำเองที่เข้าไปใน น้ำกับพวกมัน ๆ ซึ่ง พวกคน
ทำอีกมาก เขาทำไปเพื่อของสิ่งต่าง ๆ ใน น้ำ
หันได้เห็น น้ำตก เกิด ๆ สวยมาก และ ต่อมา
เขาทำสิ่ง ๆ หนึ่งพวกเขาไปดู น้ำตก ที่ใหญ่ และ สูง ขึ้น
และ หันได้ กิน ผลไม้ ที่รสดี เหลือของพวก
เขาอีกก็เก็บเอาหิ้งกินข้าวกัน อย่างมีความสุข
หันได้เจอต้นไม้ที่ หัน ไม่เคยเจอ เหมือนแต่ก่อนที่หัน
เคยไป หันได้สัมผัส หันป่า ทั้งธรรมชาติ อย่างแค่ว่า
ระหว่างดินทาง หันได้เจอ เต็มรถ และ น้ำตก
และ หัน ได้ย่น้ำ น้ำนม ต้นสมุนไพร หัน ตาย
ต้นสมุนไพร ต้นเสลา และ ต้นจาม แต่สิ่ง ๆ หันชอบ
มากที่สุด คือ น้ำตก ซึ่ง รวมกันตั้งแต่ว่า สายน้ำ จาก
น้ำในไร่ มาถึง น้ำ ชั่ว โขงกอย มาจนถึง ถึง
น้ำสายเล็ก ๆ ที่ ลำตัว หัน หัน น้ำตกสวย ๆ ใหญ่
น้ำตกที่ใสสะอาด และ มีลม น้ำเย็นสบาย
และ หันยังได้ ไปกับพวก หัน ยาว นอน ด้วย.

LOVE
TO
YOU

ชื่อเล่น นิ่ง นามจริง นาม

ความเข้าใจของหนู

No.

Date:

1 / 1 / 00

หนูชอบหน้าตาและได้รู้จักกับแม่

หนูได้เห็นพืชสมุนไพรหลายอย่าง

หนูชอบดอกไม้ในป่า

หนูเห็นสิ่งแวดล้อมมากมาย

อย่าง

หนูชิมผลไม้ในป่าและเห็นสัตว์น่ารัก

Excuse me,
where is...?

ด.ญ. ทวายุ ลัษณารัตน์ ๑/๕

ความเข้าใจที่ถูกต้อง

No. Date

1 ผลของน้ำตกมากน้อย

2 ผลของน้ำในป่า

3 ผลของน้ำในสวนเกษตร

4 ผลของน้ำในป่า

5 ผลของน้ำในสวนเกษตร

Excuse me
where is ...

☺ ☹
+ ?

๑. นายสมชาย นามสกุล น. ๔ เลขที่ ๑

ความเข้าใจของฉัน

หนูชอบทำดอกไม้และได้รู้จักดอกไม้
และพืชต่างๆ หลายชนิด
และได้รู้จักพืชที่เป็นพืชที่มี
ของพวกหนู
และได้เห็นนกที่สวยงามมากๆ

ด.ญ. มณีรัตน์ เชื้อแก้ว ๒.5

Today is... ☀️ 🍷 🍷 🍷 🍷 🍷 🍷 🍷 🍷 🍷

คนที่ชอบน้ำตกมาก ๆ ชอบน้ำตกที่สวยได้เล่นน้ำมาก ๆ
และคนที่ชอบน้ำตกได้มีน้ำตกที่สวยงามมาก ๆ
คนที่ชอบน้ำตกมาก ๆ ชอบน้ำตกที่สวยงามมาก ๆ
คนที่ชอบน้ำตกมาก ๆ ชอบน้ำตกที่สวยงามมาก ๆ
คนที่ชอบน้ำตกมาก ๆ ชอบน้ำตกที่สวยงามมาก ๆ
คนที่ชอบน้ำตกมาก ๆ ชอบน้ำตกที่สวยงามมาก ๆ
คนที่ชอบน้ำตกมาก ๆ ชอบน้ำตกที่สวยงามมาก ๆ
คนที่ชอบน้ำตกมาก ๆ ชอบน้ำตกที่สวยงามมาก ๆ
คนที่ชอบน้ำตกมาก ๆ ชอบน้ำตกที่สวยงามมาก ๆ
คนที่ชอบน้ำตกมาก ๆ ชอบน้ำตกที่สวยงามมาก ๆ

LOVE
TO
YOU

ด.ญ.เกณธารัตน์ สีส้มทอง ชั้นป.4